

PANORMIA II

[*Incipiunt capitula secundi*]

Secunda pars continet: De constitutione ecclesie. De oblationibus fidelium. De dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium. De sepultura. De presbiteris et¹ eorum ecclesiis. De decimis. De legitima possessione. De confugientibus ad ecclesiam. De sacrilegio. De libertorum tutela. De alienatione et commutatione rerum ecclesiasticarum. De scriptis et conciliis autenticis et non autenticis². De consuetudinibus. De ieiunio et elemosina.³

¹ de *add.* Ph

² et non aut. *om* Pr

³ Incipiunt cap. sec. Secunda - elem. Tb; Liber secundus incipit. PhQe; Secunda - elem.

EbLaPhPrQeVm; Incipiunt capitula libri secundi (secunde partis Le) LePaVo, *where VoLe have an unnumbered capitulatio of rubrics for each canon, Vo ending* Expliciunt capitula, *Le continuing* Secunda pars: De constitutione – et elemosina, *while Pa begins to number the rubrics, but gives up in mid-book; om.*

AaAcAdBbBdBeCaCbCeDaDbEaEgFbGaGbGcHaLbLcLdLgLkLoMfMgMhMkMmMoMpMqOaObOdOeOfPaPcPpPkPqPrPtPwQaRaRbRfSbSeSgSITcTdTeTfVaVnVpVqWc

Incipit secundus¹

¹ secundus AcAdBdCaLbLcLdLeMhMkMmMoMqOaOemgOfPcPpPhQeRfSbSITbTcTe; tertius AaObPwSg; secunda pars CeGcHa(*mg.*)MfMgMjOd(*mg.*)PrRbVmVnWcWd; liber secundus DbFb(*mg.*)EaLgVoBrant; pars secunda FbMpRa; secunda Mp; *an erasure here* Pk, *but large initial 'Æ' follows*; Sequitur secunda pars libri Pq; Hic incipit secundus liber Pt³ *in mg*; Hic incipit secunda pars Vp; Inc. sec. *om.* BdBeDaPtSeTf

1

[*Quid est¹ ecclesia, quid est² catholica*]³. *Ex decretis Iulii pape, cap. v*

Ecclesia Grecum est⁴ quod in Latinum vertitur convocatio, propter quod omnes ad se vocet⁵. Catholica, id est universalis, ideo dicitur, quia per universum mundum est constituta, vel quoniam catholica, hoc⁶ est generalis in eadem doctrina est ad instructionem⁷.

ID 3.3]

¹ est AdCaMgTcVm; sit Pf

² est AdCaMgRaTcVm; nomen est AcRa²; sit Pf; *om.* QeSb

³ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPpPrPt²QeRb²SbTcWc, *in text* Tf; De constitutione ecclesie DbEg(*mg.*)Of(*after insc.*)Vp; Quid est ecclesia catholica Ea(*no insc.*)Vo; Quid est – catholica, quid basilica *in text* Pa; *om.* FbLbOaPcPhRfSfTb.Vn ix. De constitutione ecclesie *in mg.* Bd²; *i add.* *in mg.* Be². Quod est eccl. quod est cath. *in mg.* Pt³. *For Te cf too end of Bk I above.*

⁴ Grec. est CeDbGcLbMqPhPkPrPtRbSbTbTeVmVnWc; *om.* AaRf; Grec. nomen est AdBd(*ss*)BeEaPfsI²TcTfVo²; Grec. est nom. CaDaFbMgOaVo; nomen est Sl

⁵ -et *CaDbFbMgPpTc²TeVmVn; -at PhTbTc

⁶ *hoc Ac²CaFbMgPpTbTe; id Tc; *om.* Ac

⁷ Dei *add.* GcPcSITcWd, *om.* *AcAdCaDbFbLbMgPpPhPqPrRbQaTbTeVn

2

[Quod beneficiis regum et presulum¹ fabricate² sunt ecclesie]³. Ex decretis⁴

Melchiadis pape, cap. xii

Denique reges et presides ac magistratus non solum adiacentia tribuere, sed etiam ipsi⁵ propria largiti⁶ sunt per universa regna terrarum, unde alerentur egentes qui in mundo nihil possidebant, ecclesieque⁷ fabricarentur, atque⁸ restaurarentur⁹, Deoque et ecclesie eius rite¹⁰ famulantium servorumque illius¹¹ supplementa absque necessitate tribuerunt.

ID 3.6b]

¹ presulum AdCaMgPfTcWc; presidum Vm

² fabricate CaMgPfTcVmWc; facte Sf; fabricande Te

³ in mg. AdBeCaCeDaGaGcMgPfPrRb²SbTcTe² (*against c. 1 med. above and repeated here*), in text TfVmVo(*adding ii*); om. FbLbOaPcPtTbVnVp

⁴ decretis *CaLbMgPfTbTe; dictis Tc

⁵ et. ipsi *AdCaMgPfTe; et. ips... Tb; ipse et. Tc

⁶ largiti *CaMgPfTb; largitione Tc

⁷ -que *CaMgPfTcVm; om. Tb

⁸ atque *CaMgPfTb; et Tc

⁹ rest- *CaMgPfTb; inst- Tc

¹⁰ et eccl. eius rite CaPfTbTc; rite et eccl. eius Mg

¹¹ fam. serv. illius (eius Vo) AcAdBeCaDbMgPfRbTbTeVnVo; famulantibus Tc; famulantur servorumque illius *Brant*; famularentur servisque illius *Vosm*.

3

[Quod¹ auctoritate Constantini Romana ecclesia primatum teneat² totius mundi]³. Ex decretis eiusdem, cap. x⁴

E⁵ quibus⁶ vir religiosissimus⁷ Constantinus primus fidem veritatis patenter⁸ adeptus⁹, licentiam dedit¹⁰ per universum orbem¹¹ in suo degentes imperio, non

¹ Quod AdBeCaPfMgTc; om. Sf

² teneat CaMgPfRbTcVo(*after mundi RbVo*); tenet Sf

³ Quod - mundi in mg. AdBeCaCeDaGaGcMgPfPrRb²SbTe², in text TfVmVo(*adding cap. iii*); *against Denique below* Lg; Quod auct. Const. primatum tenuit totius mundi Romana ecclesia Tc mg.; om. FbLbPcPtRaRfTbVnVp

⁴ cap. x *BeCaLbMgMpPfTbVn; om. LgTc

⁵ E AcAdBeCaDaGcMgMpMqPaPcPfPrSbTcVn; A MjOaPhPqQeRfSfTbTe; Ex Vo; om. CeMoPkPyRb

⁶ E quibus om. Tf

⁷ religiosissimus *AcCaMgMpPcPfTbVo; religiosissimus Ad; religiosus Be; religiosus Tc

⁸ patenter *BeCaMgPfTb; om. Tc

⁹ ad. pat. *later reversed* Ca

¹⁰ pauperibus *add. and canc.* Mm

¹¹ orbem *CeGcMfMjMoPcPhPrRaRbRfTbTcVm; mundum AcAdBeCaDa(vel orbem *add. ss*)DbFbLbLgMgMhMkMmMoMqObOdOePaPfPqPtSbTeVnVoVpWcBrant

solum¹² fieri Christianos, sed etiam fabricandas¹³ ecclesias et predia tribuenda constituit. Denique idem prefatus princeps donaria immensa et fabricam templi prime sedis¹⁴ beati Petri¹⁵ principis¹⁶ Apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem cui quique Romani principes presidebant, relinqueret et beato Petro suisque successoribus profutura¹⁷ concederet.

ID 3.7] cf +C 12 q 1 c 15 med.

¹² modo *add.* Ca, *om.* *BeFbMgMpPfTcTb

¹³ -andas *BeCaMgPfTb; ad fabricandas Mp; -are Tc

¹⁴ prime sedis *BeCaFbMgPfTb; prima sedis Mp; prime sedi Vn; *om.* Tc

¹⁵ beati Petri *GcLgMfMhMjMkMmMoMpMqOePhRaRfTbTcVmVn; beati

AcAdBeCaDbFbMgMpOdOfPfPt; *om.* ObTeVo

¹⁶ apostolice *and lacuna* Vo

¹⁷ -ura *AdBeCaDbFbMgPfPhTeVm; -uram AcTbTc

4¹

[Quod conditores basilicarum² nullam habeant potestatem³ in rebus quas ecclesiis contulerunt]⁴. Ex concilio Toletano, cap. xxxiii⁵

Noverint⁶ autem conditores basilicarum, in rebus quas eisdem ecclesiis⁷ conferunt⁸, nullam potestatem habere, sed iuxta canonum instituta sicut ecclesiam ita dotem eius ad ordinationem episcopi pertinere.

ID 3.255b] +C 10 q 1 c 6

¹ OaRb *insert c 6 below before c 4*

² ecclesiarum Tf

³ *after* contulerunt Be³; pot. hab. Ce

⁴ Quod - contulerunt (-erint Ca, traderunt Tc) *in mg* AdBeCaCeDaGaGcLdMgPf(*corr. to here from c 5*)PrRb²SbTcTe², *in text* TfVmVo(*adding cap. iiiii*); De oblationibus fidelium Ea (*no insc.*); Quod cond. nullam pot. habeant in rebus quas eccl. contulerunt *in text* Sf; *om.* FbLbOaPcPtTbVnVp

⁵ iii LbLd. Ex – xxxiii] Ex – IIII cp. xxxiii (xxx<iiii> Sb) DaSb, *cf XP 2,4,1(2)*; Ex eodem conc. Rb; Ex decretis Tolet, cap. xxxdecimo Te

⁶ -erint *FbMgPfTbTcTe; -erunt CaWc; Foverunt Ha; Non erunt Py

⁷ ecclesiis CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ conferunt *BeMgPfTbTcTe; confertur FbCa; contulerunt Vo

5

¹Ex concilio² apud Valentiam, cap. iii³

¹ Non aufertur laicis ecclesiarum advocatio, set dotis et possessionis earum donatio que ad episcopos pertinet. Dos autem ecclesie est quod ei in dedicatione confertur *add.* Ca *mg.*, x. (*om.* Mg) De oblationibus fidelium *add.* *in mg.* BdMg (Mg *against c 4 before corr.*), Ut nullus (omnino *add.* Da)oblationes parentum retinere presumat. *add.* *in mg.* DaLnTc, De eodem *add.* *in text* Vo, *om.* AdBeFbLbLdOaOePfPrPtRbSbSfTbTeVmVpWc

² -liis Ln

³ iii AcCaLdLnMgPfRfTbTeVn; iiiii Tc; iii. v Vo. cap. iii *om.* Gc. Ex – iii] Ex concil' Agathensi cp. iiiii DaSb, *cf XP 2.6.3 (2)*, *Ps. Isid.*; Ex conc. Agatensi *in mg.* Ha²; Ex concil' Aurelianensi c. iii Lb

Clerici etiam vel seculares qui oblationes parentum aut donatas, aut testamentis⁴ relictas retinere perstiterint⁵, aut id quod ipsi donaverint ecclesiis vel monasteriis, crediderint⁶ auferendum, sicut sinodus sancta⁷ constituit velut necatores pauperum, quousque reddant ab ecclesiis excludantur.

ID 3.206] +C 13 q 2 c 11 with added sentence

⁴ testamentis *CaPfTbTc; testimoniis Mg

⁵ perstiterint *CeOaPtRbTb; presumpserunt AcAdBeDaLbMgPfPhSb; prescripserunt Bd; presumpserint Be²CaFbLkPcPhPk²PwRaRfTcTfVnVo; perstiterunt GcPrVm; presumpserunt Ha; prestiterunt MqTe; presumpserint Pk; sumpserint Pq

⁶ -erint *AdCaPfTbTe; -erunt MgTc

⁷ sin. san. *CaMgPfTb; san. syn. Tc

6¹

[Quod nemo debeat² edificare ecclesiam³, inconsulto⁴ episcopo]⁵. Ex concilio Aurelianensi, cap. iii⁶

Nemo ecclesiam edificet⁷ antequam civitatis episcopus veniat, et ibidem crucem figat publice, et atrium designet, et ante prefiniat⁸ qui edificare vult que ad luminaria et ad⁹ custodiam et¹⁰ stipendia custodum sufficiant, et ostensa donatione sic domum¹¹ edificet. Et postquam consecrata fuerit atrium eiusdem¹² ecclesie sancta¹³ aqua conspergat¹⁴.

ID 3.8] De cons. D 1 c 9

¹ before c 4 OaRb

² -eat CaPfTcTeVm; -et AdMg

³ ed. eccl. AdCaMgPfSbTeVm; eccl. ed. DaGcSITc

⁴ suo add. SbTe

⁵ Quod - ep. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTcTe², in text VmVo(adding vi); Nemo instruat ecclesia incons. ep. Sf; De eodem Pa; om. LbOaPcPtRfTbVp

⁶ Tf rubrics and inscs end here, reappearing briefly in 2.66-73

⁷ eccl. ed. *CaMgPfTb; etiam ed. eccl. Tc

⁸ prefiniat *BeMgPfTbTcTe²Vo; presumat Ca; prefiniet Fb; prefiniat Te

⁹ ad *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ ad add. CaTe, om. *FbMgPfTbTc

¹¹ domum *CaMgPfTb; demum Tc

¹² -dem *CaMgPfPhTc; om. Tb

¹³ sancta *AcCaPfPhTb²TcTe; om. MgTb

¹⁴ conspergat *AaAcAdDa(vel a ss)FbGcMgMqPfPhPrTbTe; aspergat (vel con. add. ss Ca¹) CaCeLbRaSbVn; aspergatur RfTc

7

[Quot¹ partes de decimis et de oblatione² fidelium debeant fieri et quibus³ debeant fieri]⁴. In decretis Gelasii pape⁵, cap. xxxix⁶

¹ Quot AdBePfTcTeVmVo; Quod CaMg

² -ione AdBeMgPfVm; -ionibus CaTcTeVo

Gelasius Romane ecclesie presul universis episcopis. Quatuor tam de redditu quam de⁷ oblatione fidelium, prout cuiuslibet⁸ ecclesie facultas admittit⁹, convenit fieri portiones¹⁰. Quarum sit una pontificis, alia clericorum, tertia pauperum, quarta fabrice¹¹ applicanda.¹²

ID 3.203a] C 12 q 2 c 27a

³ debeant fieri et quibus AdBeCaMgTeVmVo; debeant et quibus Pf; debeant fieri *and ends rubr.* CeRb²; *om.* Tc

⁴ *in mg.* here AdBeCaCeDaGcMgPfPoPrRb²SbTe², *against c 8 Tc, in text VmVo(adding vii); om.* FbLbOaPcPtRfSfTbVmVn; De oblationibus fidelium *in text and mg.* Db, *before insc.* Ph, *after insc.* Vp. ii *add.* Be²

⁵ pape AcBeLbMgPfTcTeVmVnVo; episcopi Ad; *om.* CaOaPhSfTb

⁶ cap. xxxix CaLbMgPfTbTe; *om.* PcTc

⁷ de *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁸ cuiuslibet *CaMgPfTb; cuilibet Tc

⁹ adm- *CaMgPfTb; perm- Tc

¹⁰ portiones *CaMgPfTbVn; partitiones Tc

¹¹ -ice AdBeCaMgPfPqTcTeVn; -icis GcMqPaRbTbVmVoWc

¹² De quibus sicut sacerdotis intererit integram ministris ecclesie memoratam rependere quantitatem, sic clerus non ultra delegatam sibi summam insolenter expetendum *add.* Vp (*cf Gratian*)

8

¹In decretis Gregorii pape², cap. i³

Gregorius papa Romanus Augustino Cantuariorum episcopo. Mos⁴ apostolice sedis est⁵ ordinatis episcopis precepta tradere. De stipendiis ecclesie, vel de his que⁶ fidelium oblationibus accedunt altario⁷, quatuor debent fieri portiones⁸, una videlicet episcopo et familie propter hospitalitatem⁹ et¹⁰ susceptionem, alia clero, tertia pauperibus, quarta in¹¹ ecclesiis reparandis¹².

4L 2.127a] +C 12 q 2 c 30

¹ For Tc *see above, c 7*; De eadem re *add.* CaDa *mg.*; De eodem *add.* Vo

² pape CaEaLbMgOaTbTcVp; *om.* BeDaGcPfSfTe

³ cap. i CaLbMgPfTbTcVmVo(*adding viii*); cap. ix Ad; *om.* Ea

⁴ est *add.* Tc, *om.* CaEaMgPfTb

⁵ est EaFbMgPfTb; *om.* CaTc

⁶ que AdCaMgTbTcVm; qui Pf

⁷ -ario CaMgPfTb; -ari Tc

⁸ quat. debent fieri port. FbGcMqOaPaPcPfPrRbTcTeVmVn; quat. debent port. fieri AdBeMg; quat. fieri port. Ca; deb. quat. port. fieri Ea; quat. fieri port. debent PhQeSfTb

⁹ hosp. FbMgPfTbTcTe; humilitatem Ca

¹⁰ et CaMgTc; atque BePfPhPrSfTb²TeVm; *om.* Tb

¹¹ in BeCaMgPhPrTcTeVmVn; *om.* PfRbTb

¹² repandis Ca; Ea *adds end of c 9 from* Nullus vero laicus *without break*

9¹²*In decretis Nicolai³, cap. ix⁴*

Nicholaus episcopus episcopis omnibus. De redditibus primitiarum vel⁵ decimarum seu oblationum, quatuor partes episcopus faciat, quarum sibi unam⁶ retineat, secundam clero, tertiam fabricis vel ornamentis ecclesie, quartam pauperibus distribuat⁷. Nullus vero laicorum sine consensu episcoporum de⁸ talibus habere vel possidere presumat. Quod si fecerint⁹, communione priventur¹⁰.

JL 4404 c. 8, MGH Concilia viii. 406] +C 12 q 2 c 28 is very remote

¹ Ea has end only, see prev. canon.

² De eodem add. in mg. CaDa, in text PaVo

³ pape add. LbTc, om. AdBeCaMgPfSeTb

⁴ ix BeCaLbMgPfPhRbTbTcTeVn; xi Ad; ix. viiii Vo; x Vp

⁵ vel BeCaMgPfTb; et Tc

⁶ sibi unam BeCaMgPfTb; unam sibi Tc

⁷ distribuat BeFbMgTbTcTeVm; tribuat CaPf. In Ce faciat quarum sibi – distribuat *is in a much larger script.*

⁸ de BeCaMgPfTb; ne Tc

⁹ -erint BeCaMgPfTe; -erit PhTbTc

¹⁰ -entur AdBeCaCeDaGcFbMgPcPfPkTeVnVo; -etur EaOaPhRbTbTcWc. saltem in fine vite. Ubi enim multitudo est in culpa dormiat severitas discipline add. Ca

10

[Quod divina auctoritate dedicationes ecclesiarum per octo dies¹ sint² celebrande]³.

Dedicationes ecclesiarum⁴ per octo dies celebrandas⁵. Ex decretis Felicis pape⁶

Solempnitates vero dedicationum ecclesiarum et sacerdotum⁷ per singulos annos solempniter sunt⁸ celebrande, ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eamdem festivitatem celebraturus venit⁹, sicut scriptum est, Facta¹⁰ sunt encenia in

¹ octo dies BePfVmVo; dies octo AdCaDaTc; dies septem Mg; septem dies Sf

² sint BeCaPfTc; sunt MgTeVm

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbSeTcTe²; in text VmVo(adding cp. x); om.

FbOaPaPcPqPtPkRfTbVn; De dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium add. in mg. BdMg, in text with no insc. EaPhVp; De dedicatione in mg. Db; De dedicatione ecclesiarum Lb; Quod auct. div. dedic. eccl. per septem dies sint cel. Sf. iii add. in mg. Be²

⁴ -esiarum FbMgPfTb; -esie Ca

⁵ Ded. - octo (vii PcRf) dies celebrandas in text CaCeGcMgOaPcPfPkPrRbTeVm(before insc.)Vn (mg.); De dedicatione eccl. per viii (septem Sf) dies celebranda MqSf; Ded. - septem dies celebrentur in text after insc. Tb; Quod divina auctoritate ded. ecclesiarum per dies octo sint celebrande Tc mg; om. AdBeDaLbPaPqPtSbVoVp

⁶ Felicis pape BdBeCeDaGcLkMqOaOePfPhPkPrSbSeVmVo; pape AdTd; Ex decr. pape Bd; Gregorii pape Ca; Ex - pape om. EaHaMgPqPwVn; Gr' Fb; Ex decretis Gr' pape in mg. Ha²; n. pape PcRf; Felicis RbTb; Nicholai pape Tc; pape ... Te. Ex – pape] om. Lb; Iginus Pa

⁷ et sacerdotum *AdBdBeCeFbGcHaLdMgOePfPhPkPqPrPwSbTeVmVo; cancellarum Ca; vel sacellorum add. ss FbLd; om. Rb; a sacerdotibus Tb; et sacellorum TcVn; sacerdotum subs. canc. Td

⁸ sol. sunt CaMgPfTb; sunt sol. Tc

⁹ venit *CaMgTbTc; om. Pf

Hierosolimis et hiemps erat, et ambulabat Iesus in templo¹¹ in porticu Salomonis.
 Quod autem octo¹² dierum sint¹³ encenia celebranda, in libro Regum peracta
 dedicatione templi reperietis¹⁴.

ID 3.24 a] De cons. D I c 16 to celebrande; De cons. D I c 17 from ipso Domino

¹⁰ Facta *CaPfTbTc; Festa Mg

¹¹ in templo ss Da

¹² octo *CaMgPfPrTcTeTf; septem PhTb

¹³ dierum sint *AdFbMgPfPhTc; dierum sunt CaTe; diebus sint Tb

¹⁴ -erietis *BeCaMgPfTb; -erens FbRb; -eries Tc

11

[Quod iteranda sit ecclesiarum dedicatio, si earum nescitur consecratio¹. Item²]

De³ ecclesiarum vero dedicatione quotiens dubitatur, nec certa scriptura nec
 certi testes existunt a quibus consecratio sciatur, absque ulla⁴ dubitatione scitote eas
 esse sacrandas⁵, nec⁶ talis trepidatio iterationem⁷ incurrit, quoniam non monstratur
 esse iteratum, quod nescitur esse factum.

ID 3.24b] De cons. D I c 16b

¹ Quod – cons. *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²TcWc, *in text* Vm; Quod sit iteranda – cons. *in text*
 Rb; Quod ecclesie de quibus dubitatur sacrande sint cp. xi Vo; *om.* LbOaPcPhPkPtQeRfSbTbTeVp,
 SbPkPqTe *with no break*

² Item QeTb; *om.* AdBdBeDaGcOaPfPhPkPqPrPtRbVmVo; Ex concilio Toletano IIII cap. xix
 CaFbMgRaVn; Ex concil. Toletano c. iii Lb; Ex conc. Tol. cap. xix Oe (*but later moved to c 12 below*);
 Ex conc. Tol. tertio cap. xxviii Vp; Item de eod. Tc

³ He Rb

⁴ ulla *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ esse sacr- *CaMgPf; sacr- Tb; esse consec- Tc; esse secundas

⁶ ne Te

⁷ trep. iter. *CaMgPfTb; iteratio trepidationem Tc

12¹

²Ex concilio Toletano IIII³, cap. xix⁴

Multi contra⁵ canonum constituta⁶ sic ecclesias quas edificaverunt postulant
 consecrari, ut dotem quam ecclesie contulerunt⁷ censeant ad episcopi ordinationem⁸

¹ *Written in smaller script over erasure Sf*

² Quod nullus dotem quam ecclesie contulit debeat retinere *add. in mg.* CaDaLnMg; De consecratione
 ecclesiarum *add. in text after xix and in marg.* Db. Dotem ecclesie ad episcopum tantum pertinere *add.*
 Vo

³ IIII CaLdMgPhPrRbSfTbTe(ss)VmVn; III DaLnPfRaSb; *om.* AdBeLbPcRfTcVo

⁴ xix AdCaLbMgPfSfTbVn; viiii Tc

⁵ *om.* Vn

⁶ const- *CaMgOaSfPfPhVmVo; inst- AdBdBeGcTbTcTeVp; istatuta Vn

⁷ -erunt BdCaMgPfSfTb; -erint Tc

⁸ et potestatem *add.* Tc, *om.* *CaMgPfSfTbVmVn

non pertinere. Quod factum et preteritum⁹ displicet et in futuro prohibetur, sed omnia¹⁰ secundum consuetudinem antiquam¹¹ ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant¹².

ID 3.23] C 10 q 1 c 2, but widely var.

⁹ preteritum *AdBeFbGcOaPfPhPqSfTeVmVnVo; periteritum Ca; in preteritum Mg; in preterito Tb

¹⁰ omnia *FbMgPfSfTb; sola Ca

¹¹ post rite disponant *add. ss* Gc

¹² quod factum - pot. pertineant *AdCaMgPfSfTb; *om.* Tc

13

¹*Ex decretis Evaristi² pape, cap. iiii³*

Omnes basilice⁴ cum missa debent semper consecrari⁵.

ID 3.32] *De cons. D 1 c 3a*

¹ Quod omnis basilica cum missa debeat consecrari *add. in mg.* CaDaLn

² Evaristi *MgRaVp²; Eucharistii AdMqPcRfSbTcTe; Eucharisti

BdBeCaDaGcLbLdLnOePfPhPrRbSfTbVp; Euvaristi Oa; Euristi Vo

³ cap. iiii *CaDaMgPcPfPhTcTe; iiii BeRb; cap. iii GcLb; *om.* MqTb; Ecclesias non sine misse sacrandas xiii Vo. Ex – iiii *om.* Vn

⁴ Dei *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵ celebrari Vn

14

¹*In² decretis Vigili³ pape⁴, cap. iiii⁵*

Vigilius⁶ papa Romanus⁷ Eleutherio episcopo. De fabrica cuiuslibet ecclesie si diruta⁸ fuerit instauranda, et si in eo loco consecrationis solemnitas debeat iterari, in qua⁹ sanctuaria non fuerint¹⁰ diruta¹¹, nihil iudicamus¹² officere, si¹³ per eam minime aqua exorcizata iactetur, quia consecrationem cuiuslibet ecclesie in qua Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem tantum scimus esse missarum. Et ideo, si qua sanctorum

¹ Qualiter ecclesia dirupta et iterum instaurata consecranda sit *add.* Vo

² In AdCaGcLbMgMqPhRbSfTbVmVn; Ex DaPfRaSbTcTeVo; De eodem *add. in mg.* CaDa

³ Iulii RfTe

⁴ pape AdCaGcOaPfRbTcTe(ss)Vo; *om.* BeMgMqPhSfTbVn

⁵ cap. iiii *AdBeCaLbMgPhRfSfTcTeVnVo(*adding* xiiii); ? Pf; cap. iii MqRb; *whole insc. in mg.* Ha²; *om.* HaTb; *no insc.* Vp

⁶ Iulius Tf

⁷ Romanus AdCaCeDaLbMgMqPcPfPhRfSbTbTeVnVoWc; *om.* GcPrRaRbTcVm

⁸ diruta *AdBd²CaDaLbLkMgPcPqSbTcTe; dirupta BeCe²GcMqPaPfPhPkPrPwTbVmVo; dipruta Vn

⁹ qua *GcPfPhTcVnVo; quo BeCaMgTbTe

¹⁰ -erint *GcTc; -erunt AdCaMgPfTbVmVnVo

¹¹ *om.* TeVn

¹² iudicamus *FbMgPfTbTc; videamus Ca

¹³ si *CaMgPfTb; sed Tc

basilica a fundamentis etiam fuerit innovata¹⁴, sine aliqua dubitatione cum in ea missarum solempnitas¹⁵ fuerit celebrata, totius sanctificatio consecrationis¹⁶ implebitur. Si vero sanctuaria que habebat ablata sunt, rursus eorum¹⁷ dispositione¹⁸ et missarum solempnitate reverentiam sanctificationis accipiet.¹⁹

ID 3.25] De cons. D 1 c 24

¹⁴ fuerit inn. *CaMgTbTc; inn. est Pf

¹⁵ solempnitas *CaMgPfTb; celebritas Tc

¹⁶ sanct. cons. *CaMgPfPhTc; cons. sanct. Tb

¹⁷ eorum CaDbMgPf²Tc; earum PfPhTbTe

¹⁸ dispos- MgPfTbTcTe; pos- (vel dis id est disposita ss) Ca; repos- Db

¹⁹ Si vero sanctuaria – accipiet in lower mg. Ld

15

[Quod loca Deo dicata non debent amplius fieri¹ in alios usus nisi ad aliam² ecclesiam construendam]³. Ex concilio apud Aquisgrani⁴, cap. iiii⁵

Ut⁶ loca que semel⁷ Deo dicata⁸ sunt aut monasteria fuerunt⁹, maneant perpetuo sic, nec¹⁰ possunt ultra fieri secularia habitacula.

ID 3.17] C 19 q 3 c 4, but widely var.

¹ ampl. fieri EaGcPfTeVm; fieri ampl. AdCaDaMgTc; fieri Wc

² om. Ce

³ Quod - in alios usus nisi ad aliam ecclesiam construendam in mg AdCaCeDaLnMgMpTc; Quod – fieri secularia habitacula (hab. sec. Wc) in mg. BeCeGcLdPfPrRb²SbTe²Wc, in text Ea(no insc.)SfVmVo(adding xv); om. LbOaPcPtRfTbVnVp

⁴ apud Aquis.] Aquisgranc' Te

⁵ cap. iiii AdBeMgMpOaPfSeTbTcTeVnVo; om. AaMj; cap. iii LbMm; cap. v Sf

⁶ Et CeOaRa; Est Pq

⁷ semel *CaMgPfPhTc; semper Tb

⁸ dicata OePcPfPqRbRfTcTeVp; dicata

AaAdBdBcCaCeDaGcLkMgMpMqOaPaPhPkPrPwQeSbTbTfVmVn; sanctificata (vel dicata ss) Db

⁹ fuerunt *CaDbMgMpPfTb; fuerint Tc

¹⁰ nec *CaMgPfTc; ne Tb

16

[Quod ligna ecclesie non debent mitti in alios usus¹ nisi ad aliam ecclesiam² construendam]³. Ex decretis⁴ Iginii pape, cap. iiii⁵

¹ alio usu Ce

² eccl. BeCaGcEaPf; om. DaGcPrVm

³ Quod – construendam (constituendam Vo) in mg. CaCeDaGcLdPfPr Rb²SbTe²(Ca runs into rubr. for c 17), in text Ea (no insc.)VmVo(adding xvi), om. AdBeLbMgMpOaPcPtRfTbTcVnVp

⁴ -tis LbMgPfTe; decr' CaTc; -to PhTb

⁵ iiii *AdCaGcMgPfRbTeVmVnVo; iiii BeLbPhSfTbTc. No insc. PcRf

Ligna⁶ ecclesie dedicate non debent⁷ ad aliud opus iungi nisi ad aliam ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in monasterium⁸ fratribus. In laicorum⁹ vero¹⁰ non debent admitti¹¹.

ID 3.44] De cons. D 1 c 38

⁶ Signa CcLbOaPySl

⁷ ss Te²

⁸ -erium *CaDbMgPfTb; -erio Tc

⁹ opera add. Be; profectum add. MgRa², usum add. CaDa, om.

AdBbDbEaFbGcMfMhMjMkMmMnMoMpPdPhPtObOdOeOfPfRaRfTbTeVmVnVoVp(in mon. ad prof. Ob)

¹⁰ usum (usu Migne) add. Ad(after debent)FbLbBrant

¹¹ In laicorum – admitti (habitacula add. Ra) *AdBeCaDbEaFbGcLgMgPfPhRaTbVmVnVoBrant; om. Tc

17

[Quod presbiter non erigat¹ aliud² altare nisi quod episcopus loci³ consecravit]⁴. Ex decretis⁵ Ormide pape, cap. x⁶

Ut nullus presbiter in⁷ ecclesia consecrata⁸ aliud altare erigat, nisi quod ab episcopo loci vel eius misso⁹ sanctificatum¹⁰ est, ut sit discretio inter sacrum et non sacrum. Nec dedicationem fingat nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est degradetur, si laicus anathematizetur¹¹.

ID 3.20] De cons. D 1 c 25

¹ non erig. om. Da

² aliud AdBeCaMgPf; om. Tc

³ ep. loci] ipsius loci ep. Rb. loci om. Vo

⁴ -averit Da. Rubric in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTcTe², in text VmVo(adding xvii); om. DbLbOaPcPtTbVnVp; Et altarium in mg. Db²

⁵ -tis LbMgPfTe; concil' Be; decr' CaPh; -to Tb; dec' Tc

⁶ Et altarium xvi add. in text, Et altarium add in marg. Db, corr. fr. viii Rf

⁷ alia add. Tb, om. *CaMgPfPhTc

⁸ consecrata *CaMgPfTcTeVn; sacrata PhTb

⁹ misso *CaOePfRbTbTeVn; permissu MgTc

¹⁰ sanct. *CaMgPfTcVn; significatum PhTb; decretum Te

¹¹ Quod si fecerit - anathem. *AdCaGcLbMgOePcPfTbTeVn; Quod si fecerit si (canc.) Rb; om. Tc. Rb places Clericus – anathemat. after rubr. Ex cc Mendensi cap. viii for which cf c 18

18

Ex concilio Meldensi, cap. viii¹

Ut² ecclesie vel altaria que ambigua³ sunt de consecratione consecrentur, et superflua altaria destruantur.

ID 3.11] De cons. D 1 c 18

¹ viii AdBeCaMgOaPfRbTb; viiii Lb; x TcVn; Quod iteranda sit consecratio altaris et ecclesie si nescitur *add.* Be(mg.)SfVm; Ut ecclesie quarum consecratio nescitur (non scitur Da) et altaria consecrari debeant *add. in mg.* CaDaLn(*partly illeg.*); for Te *see next canon*; Ut ecclesie vel altaria ambigua consecrentur. De eodem xviii Vo. Gc *has here the rubric to c 20 below*; Rb *has the rubric as here, as well as a variant earlier (cf. c 17)*. In Ad the *inscr.* are at the end of cc 18-22

² Et Oa

³ ambigua *CaGcMgPaPcPfPrRfTcVm; dubia Ph(vel ambigua ss)Tb; ambigua Pq

20

[Quod moto altari tota consecretur² ecclesia]³. Ex decretis⁴ Igini pape⁵, cap. iiiii

Si motum⁶ fuerit altare denuo consecretur⁷ ecclesia⁸. Si parietes mutantur et non altare, salibus tantum exorcizetur⁹.

ID 3.13] De cons. D 1 c 19a

¹ For c 19 *see after c 24 below*

² tota -etur AdBeCaMgObPfTe²; -etur tota Sf; tota -atur TcVm

³ *in mg.* AdBeCaCeDaLdLn(*partly illeg.*)MgObPfPrSbTc, *in text* Ea (no *insc.*)SfVmVo(*adding xxi*); Quod si mota fuerit altare tota consecretur *in mg.* Rb²; Te² *places against c. 18; om.* OaPcRfTbVnVp

⁴ -tis LbMgObPfTeVm; *decr*⁷ BeCa; -to Tb; *dec*⁷ Tc

⁵ Ig. pp] Ignei pape Pc(*cf c 21 for Rf*); eiusdem RbRf

⁶ notum Rf

⁷ tota *add.* PhTb, *om.* *CaGcMgObPfPrTcTeVn

⁸ Rb *continues directly* fuerit violata – denuo consecretur *cf end of c 21*

⁹ -etur AaAd²BeDbEaGcOaObPhTbTcTeVm; -entur Ad?CaDaLbMgPfRa

21¹

[Quod propter homicidium vel adulterium tota debeat consecrari ecclesia]². Ex decretis³ eiusdem⁴, cap. vi⁵

Si homicidio vel adulterio⁶ ecclesia⁷ fuerit violata⁸ diligentissime expurgetur⁹, et denuo consecretur¹⁰.

¹ hic deest decretum *in mg* Bb² – *see under c 19; cc 21-22 reversed Cc; after c 19 Lf*

² Quod - deb. cons. eccl. *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTcTe², *in text* Ea (no *insc.*)VmVo(*adding xxi*); Quod - consecretur eccl. Sf; *om.* BbLbOaPcPfRfTbVnVp

³ Ex *decr.* *AdCaLbMgPfTb; Item Tc; *om.* Pc

⁴ Ignei pape Rf (*cf Pc c 20*)

⁵ cap. vi BeCaLbMgPfTcTeVo; cap. vii OaVnVp; pape Tb

⁶ Rb *om. insc. and all to adulterio* – *see n. to c 20*

⁷ ecclesia *CaMgPfTb; *after violata Pc; om.* Tc

⁸ ecclesia fuerit viol. GcMgMqRaTbTcVm; ecclesia viol. fuerit AdBeCaMgOaPfVo; fuerit ecclesia viol. Pc; fuerit viol. Tc; fuerit viol. ecclesia Te

ID 3.14] De cons. D 1 c 19b

⁹ expur- *FbMgPfTbTc; purg- Ca

¹⁰ reconcilietur *add. ss* Ld²

22¹

[*Quod ecclesia in² qua paganus sepultus³ est non debeat consecrari nec missa in ea⁴ cantari⁵. Ex concilio Aurelianensi, cap. vii⁶*

Ecclesiam ubi paganus sepultus est non liceat⁷ consecrari neque missas in ea celebrari⁸, sed iactari⁹ foras, et mundari oportet¹⁰.

ID 3.15] De cons. D 1 c 27

¹ here BdBeCaCcCeDaDbGcLbLcLdLgLhLkLnMgMhMkMmMnMoMpMq (*after add.*

cap.) OaPaPcPdPpPhPkPqPrPtPwQeRaRbRfSbSfSITbTcTeTfVoVpWc; *after c 23* Fb; *after c 24* MfMj

² eccl. in CaMgPfTc; in eccl. Ad

³ sep. est pag. Sb

⁴ in ea missa SbTe

⁵ Quod - in ea cantari (cant. in ea AdTc) *in mg.* AdBeCaCcCeDaGcMgPfPrSbTcTe²Wc, *in text* VmVo (*adding* xxii); Quod ecclesia – sp. est nec missa debet cantare *in mg.* Rb²; Ecclesia in qua pag. sep. est non liceat consecrari (liceat consecratur Sf; consecratur Sf²) nec missa in ea cantetur Sf; Ecclesia in qua pag. – in ea celebrare set instare foras et mundare oportet Vo; *om.*

LbMqOaPcPtTbVnVp

⁶ vii MgPfTbTc; vi LbRfTe; viii Vo. Ex – vii] Ex concil' Agripinensi cap. iii (vi Vp) FbVpWc (*cf c 23*); *om.* Mq

⁷ -eat *CaDbMgPfTb; -et Tc

⁸ -ari *DbGcTbTc; -are BeCaMgPfRaVnWc; celebre Te

⁹ -ari *DbGcTcVn; -are BeCaMgPfTbTeWc; -uri Ra

¹⁰ *om.* Vn

23

¹[*Si in ecclesia iam² consecrata³ sepeliantur mortui, licet in ea⁴ missas⁵ cantare si tamen⁶ fideles fuerint⁷ qui sepulti sunt⁸. Ex concilio Agripinensi⁹, cap. iii¹⁰*

Ecclesiam in qua mortuorum cadavera infidelium¹¹ sepeliuntur sanctificare¹² non licet¹³, sed si apta¹⁴ videtur¹⁵ ad consecrandum, inde evulsis corporibus et rasis

¹ iiii *in mg.* Be²

² iam AdBeCaMgPfTcVm; *om.* Sf

³ sacrata Ad

⁴ ea AdBeCaLdMgSfTcVa; eis Pflj

⁵ missam Ce

⁶ missas cant. si tamen (tantum Te) BeCaMgPfTcTeVm; cant. missas si Sf

⁷ fuerint BeCaPfTcVm; fuerunt AdMgTe

⁸ *in mg.* AdBeCaCcCeDaGcLjMgPfPrRb²SbTcWc, *in text* SfVm; *as rubr. to c 19 in mg.* LdWc, *in text* Mo; De eodem. R'. Si in ecclesias iam consecratas sepeliantur mortui, licet in eis missas cantare, si tamen fideles sint qui sepeliuntur. cap. xxiii Vo; *om.* BdDbLbLcOaPcPtTbVnVp; De sepultura *add. in mg.* Lj

⁹ *corr. fr.* Aurelianensi Be; Agripisi Te

¹⁰ Ex – iii] Ex concil' Aurelianensi c. vii (vi PcRf, viii Wc) FbPcRfWc (*cf c 22*); ex concil.

Aurelianensi *add. in mg.* Gc; *om.* Lc

¹¹ mort. cad. inf. *CaLbLdLjOePfPtTbTeVo; inf. mort. cad. Be; cad. mort. inf. MgTc

parietibus vel lignis eius loci¹⁶, reedificetur¹⁷. [24]¹⁸. Si¹⁹ hec consecrata prius fuit²⁰ missas in ea celebrare²¹ licet, si tamen²² fideles fuerint²³ qui in ea sepulti sunt.

ID 3.43, in IDpvm only] De cons. D 1 c 28

¹² -are *BeCaLdLjMgPpPtTb; -ari Tc

¹³ *corr. fr.* -eat Te

¹⁴ *repeated and canc.* Te

¹⁵ videtur *BeCaDbLdMgPpPtTbTcVn; fuerit AdBdLjTe

¹⁶ loci *BeCaLdLjPpTbTcTe; lotis Mg; vel loti *add. ss* Rf

¹⁷ -etur *Ad²BeCaDbMgPpTbTc; -entur AdLdLjPpTe

¹⁸ *no break* *AdCaDbLbLdLjMgPpTbTcTeVnWc

¹⁹ Si *AdDbGcLdLjOePpPrPtRaTbTc; Sed si CaMgPcRa²Vn; Si vero Be

²⁰ prius (*ss* Be) fuit *BeDbLdTcTeVn; prius fuerit AdCaGcPaPpPtMg; fuit prius Ph; fuit Pk; fuerit prius Tb

²¹ -are *CaDbGcLdLjPpPtTbTe²; -are enim Be; -ari MgTc; cebrare Te

²² si tamen *AdBeGcLdLjPpTbTe; si tamen non (apta videtur ad consecrandum *add. and canc.*) Bb; tamen si CaMg; si tantum PpTc; sed si tamen Vn

²³ -int *BeCaLdMgPpPtTc; -unt Tb

19¹

²*Ex concilio Aurelianensi³, cap. vi⁴*

In ecclesia⁵ in qua⁶ cadavera mortuorum⁷ sepeliuntur, sanctificari⁸ altare⁹ non liceat¹⁰. Si autem consecratum¹¹ prius fuit¹² missas licet celebrari in ea¹³.

ID 3.16]

¹ c 19 here

AaAbAdBdBcCaCbCcCeDaDbEaEbEcFcGcHaLbLdLeLfLgLhLjLkLmLnMgMjMkMmMnMpMqOaObOdOeOfPaPcPdPpPhPkPoPqPrPtPwPyQaQeRaRbRfSbSdSeSgTbTcTdTeTfVaVmVnVpVtWaWbWeWdZa, *om.* BbLcKa, *after c 23, but before c 22 (qv)* Fb; *after c 18* SIVoBrant

² Quod in ecclesia in qua sepulti sunt cadavera non liceat altare consecrari *add. in mg.* CaDa; Quod in ecclesiis in quibus mortuorum corpora sepeliuntur sanctificari altare non sanctificetur xviii *add.* Vo. *For LdWc see prec. cap., for Te c. 25*

³ -ianensi BdGcLdMfMgMhMkMmMjObOePpQaTcVmVnVoWc; Agripinensi CaFd; Aureliansi Lb; Aureliano PhQeTb

⁴ vi *BdCbCeLbLdLfLjMfMgMjMkMmOaObOePhTbTcVmVnVoWc; vii Ad; x BeCaPt; xi Pf; Ex -vi *om.* CcMoRf; cap. vi *om.* EaPcQa; Ex concilio Agripinensi cap. iii Fb (*cf c 23*)

⁵ In ecclesia *AdBdBcCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpOePpPtTbVn; Ecclesiam Gc; In ecclesiis Tc

⁶ qua *AdBdBcCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePpPtTbWc; quibus Tc

⁷ sunt *add. and canc.* Oe

⁸ -ari AdBdBcCbDbGcLdLfLjMfMhMjMkMmMoMpOaObPhPtQeTbTcVmVo; -are CaCcLmMgOePpVpWc

⁹ altare *AdBdBcCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePpPtTbWc; altaria Tc

¹⁰ -eat *AdBdBcCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMkMmMoMpObOePpPtTbWc; -et MjTc

¹¹ -atum *AdBdBcCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePpPtTbWc; -ata FbTc; -eat Pt

¹² prius fuit *BeCeEaGcLmMfMhMjMkMmOaObOePpPhQeTe²VnVoWc; prius fuerit AdBdBcLdLjMoPtRaRfVm; fuit prius CaCcFbLfMgTb; fuerit prius MpVp; prius fuerint Tc; prius Te

¹³ lic. celebrari in ea (eis Tc) BdBcCaCbGcLdLfLjMhObOePcPpPhPrPtQeRfTbTcTeVmVoWc; licet celebrare in ea AaEa; celebrare licet in ea AdVn; celebrari liceat in ea CcOa; celebrare in ea LmMg; celebrari in ea licet Mf; si tamen fideles fuerunt qui in ea sepulti sunt *add Mn (cf c 23)*

25

¹*Ex concilio Meldensi, cap. x²*

Ut³ nemo quemlibet mortuum⁴ in ecclesia quasi hereditario iure, nisi quem episcopus aut presbiter pro qualitate conversationis et⁵ vite dignum duxerit, sepelire presumat, nec quisquam ossa cuiuslibet mortui de sepulcro suo eicere, aut sepulturam cuiusquam⁶ temerario ausu⁷ quoquomodo⁸ violare⁹, sed unumquemque in loco sibi a Deo¹⁰ parato atque concesso adventum sui iudicis prestolari concedat.

ID 3.221]

¹ De sepultura *add. in mg.* DbMg, *and in text* Db, *in text only* Ph; Ut nemo quemlibet in ecclesia hereditario iure sepeliat aut ossa cuiuslibet de sepulcro suo eiciat *add. in mg.* CaDaLn(*partly illeg.*); Quod nullus debeat sepulturam alterius violare aut (vel Te) ossa abicere *add. in mg.* Sb *here, before c.* 24 Te; Quod nullus in ecclesia sine iussu episcopi vel presbiteri sepeliendus sit, nec ossa de sepulcro suo eicienda xxiii *add. Vo*

² x AdBeCaGcMgPfTcTeVmVnVo²VpWc; vi PhQeSfTb; viiii Vo; *om. Lb.* Ex – x *om here, but as insc. to c* 26 MoPcRf

³ Et OaPcPyRf

⁴ mortuum *AdBeDaGcLbLkPcPfPhPrQeTbTf; mortuorum CaFbMgPh²TcTeVp

⁵ conv. et (*et add.* Oa²) *AdCaMgOaPcPfPhQeTeVp; conv. aut GcTc; conversionis et conversationis et Tb

⁶ cuiusquam *CaMgPfTb; cuiuslibet Tc

⁷ tem. ausu *CaMgPfTb; ausu tem. Pf

⁸ quoquomodo *AdFbMgPfTbTe; quolibet modo Tc; que quomodo Ca

⁹ aut sepul. – violare *add.* Bb²

¹⁰ sibi a Deo *CaMgPfTb; a Deo sibi Tc

26

¹*Quod non sit exigenda sepultura²*

Postquam³ pretio victus est Ephron ut sepulcrum⁴ venderet et acciperet argentum, licet cogente Abraham, vau littera, que apud illos pro o legitur, ablata de eius nomine est, et pro eo⁵ Ephron appellatus est Ephran, significante scriptura⁶, non eum fuisse⁷ consummate perfecteque⁸ virtutis qui potuerit⁹ memoriam vendere¹⁰ mortuorum. Sciant igitur qui sepulcra vendunt ante¹¹, et non¹² coguntur ut accipiant

¹ Ut nullus aliquid pro sepultura exigat *add. in mg.* CaDaLn(*partly illeg.*);

² Quod - sep. AdBdBeCaCe(*mg.*)GcHaLbLdMgMqOaOePfPrQaRbSb(*mg.*)SeTdTe²(*mg*) VmVnVo(*adding xxv*)Vp; xii. De sepultura *in mg.* Bd²; Ieronimus DaRaSb; Ex – cap. x PcMoRf (*cf c* 25); Quod - sep. Ex eodem Sf?; Ex eodem Tb; Ex concilio Meldensi, cap. x. Ieronimus Tc; *om.* PhPt

³ Posquam PFTb

⁴ sepulcrum CaMgPfTb; sepulturam Tc

⁵ eo CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ scriptura CaMgPfTb; scriptum Tc

⁷ fuisse Ca³FbMgPfTbTc; fecisse Ca

⁸ perfecte Te

⁹ potuerit Pf²TbTcTe; poterit CaMgPf

¹⁰ mem. vend. CaMgPfTb; vend. mem. Tc

¹¹ ante MgPfTe; *om.* CaTbTc

¹² non CaPfTbTc; si Mg

pretium, sed a nolentibus quicquam¹³ extorquent, immutare¹⁴ nomen suum, et perire quid¹⁵ de merito eorum¹⁶, cum etiam ille¹⁷ reprehendatur occulte qui invitatus acceperit¹⁸.

+C 13 q 2 c 13

¹³ quicquam CaMgPf; quoque TbTcTe

¹⁴ immutare AdBeCaMgPfPr; mutare Gc²TeVn; mutari PhTb; immutari Tc

¹⁵ quid AdCaMgPf; quidem TbTc

¹⁶ est *add.* Ca, *om.* FbMgPfTbTcTe

¹⁷ *ss* Gc²

¹⁸ acceperit CaMgPfTb; accepit Tc

27

¹Gregorius papa²

Peti³ vero aut aliquid exigi omnimodo⁴ prohibemus, ne, quod irreligiosum valde est, aut venalis dicatur ecclesia, aut vos videamini de humanis mortibus gratulari, si ex⁵ eorum cadaveribus studeatis querere quolibet modo compendium⁶.

ID 3.101 end] C 13 q 2 c 12 end

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa, *in text* Vo

² Greg. papa AdBeCaEaGcLbMgOePfPkQaTbVmVnVo(*adding* xxvi); Greg. (Gelasius Tc) papa Ianuario episcopo Sard' RaTc; *om.* PcRf

³ Peti *AdCaEaLb²MgPfPwSeTbTcTe; Leti LbPk; Beti Py

⁴ omnimodo CaEaGcMgPfTeVm; omnino AdBeTbTcVp; omnimodis OaRb

⁵ ex *CaMgPfTb; de *supersc.* Tc²

⁶ compendium *CaMgPfRaTbTe; commodum Tc; componendum Vn

28

[*Quod¹ altaria per revelationes vel per somnia hominum adinventata, reprobentur². Ex concilio Africano³, cap. l⁴*

Item placuit ut altaria que passim per agros et⁵ per vias⁶ tanquam memorie martirum constituuntur⁷, in quibus nullum corpus aut⁸ reliquie martiris⁹ condite probantur ab episcopis qui eisdem locis presunt, si fieri potest evertantur¹⁰. Si autem

¹ Quod CaEaMgPfTcVm; *om.* Sf

² *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLn(*at foot of leaf and partly illeg.*)MgPfPrRb²SbTcTe²; *in text* Ea(*no insc.*)SfVmVo(*adding* xxvii); xiii. De ecclesiis et presbiteris *in mg.* Bd²; *om.* LbOaPtRfTbVn

³ *corr. fr.* Meldensi Pc

⁴ cap. l *AdBeLbLdLnOePfPkSeTbTc; cap. i CaMgRfTe; V cp. xiiii Da; ?Sb; cap. Vm

⁵ et *AdCaMgPfTbTe; aut TcVn

⁶ vias *BdCeGcLbLdLkMqOaOePcPhPkPqPrRaRfSbTbTcTeVmVo; villas AdBeCaDaEaFbHaMgPfPwTdTf; Vn vineas Fb²Rb; id est per vias *add. ss.* Ad²

⁷ constituuntur *CaMgPfPhTcTeVn; construuntur RaTb

⁸ aut *CaPfTbTc; vel Mg

⁹ martiris *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁰ evert- *CaMgTbTc; convert- Pf

hoc per tumultus populares non sinitur, plebes¹¹ tamen admoneantur ne illa loca frequentent¹² ut qui recte sapiunt nulla ibi superstitione¹³ devicti¹⁴ teneantur, et omnino nulla¹⁵ memoria martirum probabiliter accipiatur¹⁶, nisi aut ubi corpus¹⁷ aut reliquie certe sunt, aut¹⁸ origo alicuius habitationis vel possessionis¹⁹ vel passionis fidelissima origine²⁰ traditur²¹. Nam que per somnia et per inanes quasi²² revelationes quorumlibet hominum ubicunque constituuntur altaria omnimodo reprobentur.

ID 3.57] De cons. D 1 c 26

¹¹ plebes *FbMgPfTbTc; plebs Ca

¹² loca freq. *CaMgPfTc; freq. loca Tb

¹³ stuperst- Mg

¹⁴ sup. dev. *CaMgPfTb; dev. sup. Tc

¹⁵ ibi *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁶ probabiliter accipiatur *BeEaFbMgRa²TbVnVp; probabiliter AdCeGcPf(*obsc. corr.*)PkPrRaSbTeTfVm; probabitur CaDaTc; probabiliter accipiat Rf

¹⁷ aut ubi corpus *BeCaEaMgOeTb; ubi corpus aut Gc; aut corpus ibi Pf; ubi corpus Tc

¹⁸ ubi *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

¹⁹ vel. poss. *in mg.* Ra²

²⁰ origine *CaMgPfTb; relatione Tc

²¹ -aditur *CaMgPfTb; -adatur Tc. Ne quis convertatur *add in mg* Bb (*cf rubr. to c 29*)

²² quasi *CaMgTbTc; *om.* Pf

29

[Quod¹ omnis² qui converti voluerit, in monasterium³ ecclesie cuius parochianus est, medietatem substantie sue relinquat, aliter non convertatur]⁴. Decreta⁵ Leonis pape IX⁶. De rapacitate monachorum⁷

Relatum⁸ est⁹ auribus nostris esse quosdam perverse agentes, qui subvertere atque dividere conantur ecclesie unitatem, videlicet abbates et¹⁰ monachi¹¹, qui non studio caritatis sed zelo rapacitatis invigilant, et docent atque seducere non cessant seculares homines quos illaqueare possunt ut res suas atque possessiones¹² in vita sive

¹ Ut Rb²

² monachus *add.* Sf, *om.* AdCaEaMgPfTcVm

³ -erium AdBeCaGcMgPfTcVm; -erio EaRbSf

⁴ *in mg.* AdBeCaDaGaGcLdLnMgMkMoPfPrRb²SbTcTe², *in text* Ea(*no insc.*)SfVmVo(*adding xxviii*); Quod omnis qui – ecclesie cum parochianis med. subst. sue relinquat *in mg.* Ce; monachorum *in mg.* Db; Ne quis convertatur nisi medietatem substantie sue ecclesie cuius parochianus fuit vel est relinquat *in mg.* Bb²; *om.* LbOaPcPfRfTbVnVp

⁵ Decreta AdCaPcPfTbTe; Ex decretis GcLbMgPrRaVmVn; Decretum Rb; Dec' Tc

⁶ IX *CaLbLdMgMkMmOePfPrTdTeVm; X Be; *om.* AdDaOaPhRfTbTcVnVo

⁷ De rap. mon. *om.* DaVp; cap. x *add.* Ph

⁸ Relatum Be?FbGcMgMqPfPtTeTfVnVoWc; Delatum CeLcLdMjMoPcPyRbRf

⁹ autem *add.* Tb, *om.* *CaMgPfPhTc; *erasure here* Bb

¹⁰ et CaPfTbTc; aut Mg

¹¹ *corr. to* -achos Pf¹

¹² suas *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

in morte in monasteriis illorum tradant¹³, et ecclesiis quibus¹⁴ subiecti¹⁵ esse videntur¹⁶ et a quibus baptismum¹⁷, penitentiam¹⁸, eucharistiam, nec non¹⁹ pabulum²⁰ vite cum lacte carnis acceperunt vel accipiunt, nihil de bonis suis relinquunt²¹. Hanc denique famam²² discordie nos animadvertentes²³ omnibus modis inhibere²⁴ volumus, et ne amplius fiat omnino²⁵ prohibemus, considerantes non esse bonum ut illi qui olim fuerunt²⁶ socii passionum secundum apostolum sint immunes a societate consolationum, et quia operarius dignus est²⁷ mercede sua. Ideoque²⁸ precipimus atque iubemus²⁹ ut quicumque amodo in monasterio converti voluerit, sive in vita sive in morte, ut omnium rerum et possessionum quas pro salute anime sue disponi³⁰ decreverit, medietatem ecclesie cui ipse pertinere dinoscitur relinquat, et sic demum in monasterium prout sibi libitum fuerit³¹ eundi convertendique licentiam habeat. Quicumque autem huius nostri decreti contradictor³², convulsor³³ ac³⁴ temerator exstiterit gladio anathematis subiaceat³⁵.

ID 7.150]

¹³ ill. trad. Ca³FbMgOePfTbTe; trad. Tc; trad. ill. Ca

¹⁴ eccl. quibus] quibus eccl. Db

¹⁵ subiecti *BeDbMhMkMmMnMoMqPfPhPrPfTbTeVo; subditi CaDaFb²GcMfMgMjMpRaTcVn; sub'i Rf

¹⁶ videntur *CaDbMgPfRaTb; videbantur Tc

¹⁷ et *add.* RaTc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁸ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfRaTb

¹⁹ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfRaTb

²⁰ -ulum *CaMgPhTbTc; -ula Pf

²¹ suis relinquunt *GcOaPhRaTb(Te)Vn; relinquunt suis AdCaEaTcVo; suis relinquunt Be; relinquunt suis FbMgPf

²² denique famam *BeMqPhPrTbVm; denique fidem

AdBdCaCeDaFbGcHaLdMgPaPcPfPkPqPwRaRfSbTeTfVnVoWc; denique fraudem (*over erasure* Lk)EaLkTd; denique formam Oa; fraudem Tc

²³ -vertes Ca

²⁴ inhib- FbMgPfTbTc; prohib- Ca

²⁵ omnino MgPfTbTc; *om.* Ca

²⁶ -erunt *CaMgPfTb; -erint Tc

²⁷ op. dignus est AdCaEaGcMgMqPfRaTbVmVnVoVp; op. est dignus Oa; dignus est op. *Tc

²⁸ adque

²⁹ atque iub. *CaMgPfTb; *om.* Tc

³⁰ disponi *CaMgPfTb; disponere Tc

³¹ fuerit *DbGcLgMfMhMjMkMmMnMqPtRaTbTcVmVo; est AdBeCaDaFbMgMoMpObOdOe²OfPfVnVpBrant; *om.* OeTe

³² vel *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

³³ conv- *CaMgPfTb; ev-Tc

³⁴ ac *CaMgPfTb; et Tc

³⁵ -aceat *AdCaDbGcMgTbTcTe; -acebit Pf; -iceat Rb

30

[*Quibus in locis debeat missa cantari¹ quibus non²*]. *Ex concilio Triburiensi, cap. iiiii³*

Missarum solempnia non ubicumque sed in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus⁴.

ID 3.59a] De cons. D 1 c 12

¹ in *add.* Sf, *om.* AdCaMgPfTcVm

² in *mg.* AdBeCaCeDaGcMgMpPfPrSbTcTe², in *text* SfVmVo(*adding* xxviii); De missa in *mg.* Sg; Quibus in locis liceat missam cantari in *mg.* against end of c 29 Bb; In quibus locis deb. – non in *mg.* Rb²; *om.* CbLbOaPtRfTbTdVn

³ iii Rf. *No insc.* Pt; Relatum est auribus nostris *add.* in *mg.* Sg²

⁴ Concedimus etiam - peccatis nostris (*beg. of c 31*) *added here* Cb; *whole cap. in much larger script* Ce

31¹

Ex concilio Triburiensi cap. iiiii²

Concedimus etiam et³ sicubi quod⁴, peccatis nostris⁵ exigentibus, per plurimum est factum a Normannis et⁶ Flavis⁷, et a⁸ Bulgaris⁹, et a malis Christianis seu alio qualicumque¹⁰ modo¹¹ ecclesie fuerint¹² incense et combuste, in capellis cum tabula consecrata¹³ missas¹⁴ interim¹⁵ celebrare permittimus¹⁶, donec ipse ecclesie restaurari queant¹⁷. In itinere vero positus¹⁸, si ecclesia defuerit ut¹⁹ sub divo seu in tentoriis²⁰.

¹ Mm *lacks beginning*

² Ex concilio Triburiensi (Triburiensi Pt) cap. iiiii DaGcLdPt; De eodem Aa; Item (Idem Pr) in eodem BeCaCbCeFbLbLjMgPrRaVo(*adding* cp. xxx); *om.* CcLmOaRbTdVm (CcRb *running c 31 into c 30*); Quibus in locis debeat missa cantari, quibus non Ea (*cf c 30*); Idem in eodem Ad(*mg.*)GcLfPfsbVp; Idem (Item Tc) Leo in eodem concilio Triburiensi (c. *add.* Rf) PcRfTcTe (*cf Conspectus*); In eodem PfPhQeSfTb; Idem Leo in eodem Sb²; Ex conc³ Gerundensi c. vi Vn. De eodem *add.* in *mg.* CaDa

³ et AdCaCcGcLdLmPf; ut BeTbTc; *om.* MgPtTeVn

⁴ pro *add.* CbLj, *om.* *AdBeCaEaFbGcLdLfMgPfTbTcVn

⁵ Cb *begins c 31 here, with blue initial O in mg.*

⁶ a *add.* CaCbCcFbLlLjMg, *om.* *AdBeGcLdLmOaPfTbTcVo

⁷ Flavis *AdBdBeCaCcCeDaGcLdLmOaPcPfPhPkPrPsPtPqPwQeRaRfSbTbVmVo; Sclavis EaLjLkMgTcTfVp; Sclavis, ab Ungaris Fb; Clavis Lf; Flaviis Mq; vel a Sclavis in *mg.* Ra²; a Sclavis Vn. Mm *begins cap. here.*

⁸ a *AdBeFbGcLdLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpOaPfPtPwTbVnVo; *om.* CaCbTc; aut Cc; ab EaLf

⁹ Bulg- *Ad²BeCaCbCcFbGcLdLfLjLmMkMmPfPhPtQeTbTcTeVnVo; Bug- Ad; Ung- Ea; Bung- MgMj; Hungaris Mo².

¹⁰ qualicumque *CbCcFbLdLfLjLmMgPfTbTc; quocumque (vel quali *ss*) Ca

¹¹ modo *CaLdMgPfTbTc; *om.* Cc

¹² in *mg.* Ld²

¹³ cum tabula consecrata *AdBeCaCbCcLdLfLmLjMgPfPhPtQeTeVn; consecratis Gc; (et *add.* Tc) cum tabulis consecratis PrRaTcVm; cum tabella consecrata Tb

¹⁴ missas *CaLdMgPfTbTc; missa Lf

¹⁵ interim *MgPrRaTcVo; iterum AdBeCaCbCcLdLfLjLmMqPfPhPtPwTbVn; tantum Gc²? Te

¹⁶ permittimus *CaLdMgPfPhPtTc; *om.* Tb

¹⁷ queant *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTbTc; valeant Tc. Item *add.* Aa

¹⁸ -itis *CaLdMgPfTbTc; -itus Cc

¹⁹ ut *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTb; a' Pt; *om.* Pf²TcTe

Item.²¹ Si tabula altaris consecrata ceteraque sacra misteria²² ad id²³ officium pertinentia ibi adfuerint, missarum solempnia celebrare concedimus²⁴. Aliter omnino interdicimus.²⁵

ID 3.59b] De cons. D 1 c 30, there with added sentence

²⁰ In itinere - tentoriis (temptoriis Cc) *CaCbCcLdLfljLmMgObPfPtTbTc; om. Od

²¹ Item *CaCcLdLfljLmMgPfTbTe; om. TcVn

²² sacra misteria CaCcFbLdLfljLmPfPtTbTe; misteria sacra CbMg; sacra ministeria Tc

²³ id *CaCbCcLdLfljLmMgPfPtTbTc; om. TcVn

²⁴ cel. conc. *CaCbCcLdLfljLmPfTbTc; conc. cel. Mg

²⁵ Aliter omnino interdicimus] om. Aa.Tc² here inserts two leaves of canons from elsewhere, for which see *Conspectus*

32

[Qualia debeant esse altaria¹]². Ex concilio Epaonensi³, cap. vi⁴

⁵Altaria si non sint⁶ lapidea chrismatis unctione⁷ non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia⁸ ordinem quem metropolitani⁹ tenent comprovinciales eorum observare debebunt¹⁰.

ID 3.30] De cons. D 1 c 31

¹ debeant deb. esse alt.] deb. alt. esse Sb; esse alt. deb. Te

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgMpPfPrRb²SbTcTe², in text Ea(no inscr.)VmVo(adding cap. xxxi); Ne consecrentur altaria nisi lapidea in mg. Bb; om. OaPcPtRfTbVnVp

³ Epaon- Be?CaDaGcPfTeVm; Epan- AdPcTc; Eupaun- Lb; Apon- MgSfTbVn; Apaon- Ph; Epon- Vo; Epen- Vp

⁴ cap. vi AaAdBeCaGcLbPfPhRaSfTcTeVmVp; cap. Da; cap. x *MgVn; cap. vii Oa; om. TbVo

⁵ Ut add. Ra

⁶ sint *AdCaEaMnMpPfVmVnVo; sunt MgPhTb; fuerint Tc

⁷ unguine Te

⁸ divina officia *AdCcEaFbMgMpPfTbTe; divina misteria Tc; officia Ca

⁹ metropolitani *AdCaEaMgPfPhTcVm; in metropoli Tb

¹⁰ observare debebunt *AdBeCaFbGcMgMoMpOaPfTeVm; observare debent AaCcEaPhTbVpWc; observabunt Tc

33

[Quod unctionem altaris habemus¹ a veteri² lege]³. Ex decretis Felicis pape omnibus episcopis directis⁴

De ecclesiarum enim⁵ consecratione et de missarum celebrationibus non alicubi quam in sacratis Domino locis absque magna⁶ necessitate fieri debere liquet

¹ altaris hab. AdBeCa²PfVm; hab. Tc; hab. alt. CaMgTe

² ventura Sb

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTcTe²Wc(against prec. cap.), in text VmVo(adding x); om. LbOaPtRfTbVnVp

⁴ omn. epis. dir. (direptis Ad, dilectis Pa) *AdCaMgOaPaPfTbVm; omnibus episcopis Lb; ad omnes episcopos Pt; om. Sf; omn. dilectis epis. RfTc

⁵ enim *CaGcMgPaPfPhPrRa²TcVn; om. LbPqRaRbTbTe

omnibus⁷ quibus sunt nota Novi⁸ et Veteris Testamenti precepta. Tabernaculum vero Moisen⁹, Domino precipiente, fecisse et sacrasse¹⁰ cum mensa et altari eius, et certis¹¹ vasis et utensilibus¹² ad divinum cultum explendum¹³ legimus, et non solum divinis precibus eas sacrasse¹⁴, sed etiam sancti olei unctione¹⁵ Domino iubente perlinisse novimus.

ID 3.60 med.] De cons. D I cc 1-2a var.

⁶ magna *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ in sacratis – omnibus *at foot of leaf* Mo²

⁸ Novi *CaMgTbTc; Novis Pf

⁹ Moisen *CaMgPpPhTc; Moisi Tb

¹⁰ sacr- *BdCeOaPhPkPqPrTbTeVm; consec- AdBeCaGcMgPaPcPpPwRfSbTcVn

¹¹ vel ceteris *add. ss* Ca²; ceteris Te

¹² utensibus Ca

¹³ explendum *Ca³FbMgPpTb; om. Ca

¹⁴ cum mensa et altari - sacrasse *AdCaMgPpTb; om. Tc

¹⁵ et *add.* PhTb, om. *CaMgPpTcTe

34

[Quod non debeant¹ consecrari altaria², nisi reliquie apponantur]³. Ex concilio Africano, cap. i⁴

Altaria in quibus sacra corpora vel reliquie martirum non⁵ esse probantur, ab episcopo eiusdem loci⁶ destruantur.

ID 3.270a]

¹ -eant AdCaMgPpTcVm; -eat Pt; -ent Sf.

² altare Pt

³ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPpPrRb²SbTcTe², *in text* PtVmVo(*adding xxxiii cap.*); om.

EaLbOaRfTbVnVp

⁴ Ex – i om. EaPtRb

⁵ non *CaMg Pp²TbTc; om. Pf

⁶ eiusdem loci CaMgTbTc; loci Pf; loci eiusdem Te

35

Ex concilio Urbico¹

Nec² in altari³ quo missam episcopus⁴ cantavit⁵, presbiter eo die⁶ missam celebrare presumat.

¹ Ex conc. Urbico *AdBeCaDaGcLbMgPcPpPrRfTeVnVo; De eodem Aa; Ex Urbico conc. PhSfTb; Ex conc. urbis Tc; om. EaPtRb. Ut presbiter non cantet missam eo die in altari in quo episcopus cantavit *add. in mg.* CaDa; Quod in altari quo episcopus celebravit presbiter eodem die celebrare non presumat *in mg.* Te³; Non debere presumere presbiterum post episcopum in eodem altari cantare cap. xxxiiii *add.* Vo

² Ut CePk; Hec Pc

³ *in add.* Tb, om. *CaMgPpTc

⁴ missam ep. *CaMgPpPhTc; ep. missam Tb

ID 3.270b] *De cons. D 2 c 97 var.*

⁵ -avit *CaPfTbTc; -averit Mg

⁶ ss Be

36

¹*Ex concilio Magontiensi, cap. li²*

Deinceps vero corpora sanctorum de loco ad locum nullus transferre presumat sine consilio principis vel episcoporum sancteque synodi licentia.

ID 3.273] *De cons. D 1 c 37 var.*

¹ De translatione reliquiarum *add. in mg.* BePrVm²; Ut corpora sanctorum nullus transferat sine episcoporum consilio *add. in mg.* CaDaLn; Corpora sanctorum non transferantur de lco ad locum *add. in mg.* Te³; De non transferendis irrationabiliter sanctorum corporibus cap. xxxv *add. Vo*

² li *AdFbGcMgPfRbTb²TcTe; iii Be; ii Ca; l.c.ii Lb. Ex – li *om.* Pt

37

¹*Ex registro Gregorii pape² ad Iohannem Bellitranensem³ episcopum⁴*

Temporum qualitas admonet episcoporum sedes antiquitus certis civitatibus constitutas ad alia que securiora putamus eiusdem⁵ dioceseos loca transponere, quo et habitatores securius degere⁶, et barbaricum⁷ possit⁸ periculum facilius declinari⁹. Propterea te Iohannem fratrem coepiscopumque¹⁰ nostrum Bellitranensis civitatis sedem tuam in loco qui¹¹ appellatur Renati, ad Sanctum Andream apostolum precipimus exinde transmigrare, quatenus ab hostilitatis¹² incurso liberior existere valeas, et illic consuetudinem solempnium festorum¹³ disponas.¹⁴

ID 3.79] *C 7 q 1 c 44 var.*

¹ Quod episcopales sedes de loco ad locum quo securius maneant possunt mutari *add. in mg.* CaDaLn; De translatione *add. in mg.* Mg; Sedem episcopalem propter incursum barbarorum ad tutiorem locum eiusdem dyoc' transferendum *in mg.* Te³

² Gregorii pape *BeCaLbOaRbTeVnVoVp; Gregorius papa MgPfTb; Gregorii Rf; Gregorius Tc; Gg pp Vm

³ Bitranensem Rf; -anensi Te

⁴ *no inscr. but ploughed instruction to rubricator in mg.* Ad; Greg. Iohanni ep. Bellitranensi Pt; Quod pro necessitate sedes episcopales mutari possint cap. xxxvi *add. Vo*

⁵ eiusdem *FbMgPfTbTc; *om.* Ca

⁶ sec. deg. (*corr. fr. dirigere Te*) *AdTbTcTeVm; deg. sec. CaMgPf

⁷ -aricum *CaMgPfPhTc; -arum Tb

⁸ possit *CaMgPfTb; possint Tc

⁹ -ari *CaMgPfTb; -are Tc

¹⁰ fratrem coepiscopumque *AdBeGcMgOaPhTe²VmVoVp; coepiscopum fratremque Ca; fratrem coepiscopum PfTe; fratrem et coepiscopum TbVn

¹¹ qui *MgTbTeVo; que CaFbPf

¹² hostilitatis *CaFbPfTb; hospitalitatis Mg

¹³ dierum Vo

¹⁴ Propterea a te Iohannem - disponas *AdCaFbMgPfTbTe; *om.* Tc

38

[*Quibus de¹ causis debeat fieri translatio²]*³. *De mutandis sanctis⁴ locis Augustinus dicit⁵*

Tribus⁶ causis loca sanctorum transmutanda sunt. Primo⁷ cum necessitas persecutorum⁸ loca eorum⁹ gravaverit¹⁰; secundo¹¹ cum difficultas locorum fuerit; tertio¹² cum malorum societate gravantur.

ID 3.80] *De cons. D 1 c 36*

¹ de AdCaEaGcMgTcVm; *om.* PfSfTb

² sanctorum *add.* Sb

³ *in mg.* AdBeCaCeDaGcHaLdLnMgPfPrRb²SbTcTe²Wc, *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding xxxvii*); *om.* LbLcOaPcPtRfTbVnVp

⁴ sanctis CaLbMgPfTbTeVn; *om.* Oa; sacris RfTc; sanctorum Wc

⁵ dicit CaMgPfRfTbTcTeVmVn; *ait* Sf; *om.* AdWc. *De mut. – dicit]* *om.* Lc; Augustinus Pt

⁶ Tribus *AaAdBeCeDaEaEgGcHaOaPcPkPrPtPwQaRaRfSbSeTdTfVmVnVoVpWc; Pluribus BdLdMgMqPfTeVq; []ribus Ca; Quibus La; Pluribus de LbLc; Tribus ex Pa; Quibus PhQeTb; Tribus de RbSe²Tc

⁷ Primo *AdBeCeEaFbGcMgMqPaPfPhPkPqVmVo; Prima CaOaQeRaRbRfTbVn; Prima' Pc; Prima est Tc

⁸ persecutorum *CaMgPfTb; persecutionum Tc

⁹ eorum *CaMgPfTb; sanctorum Tc

¹⁰ *corr. fr.* gravit Te

¹¹ -undo *MgTeVo; -unda AdBeCaGcPfPhPrTbTcTe²VmVn

¹² tertio *MgVnVo; tertia AdBeCaPfTbTcTeVm

39

¹Ex concilio Aurelianensi, cap. iii²

Unicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, et ibi orare; missas autem ibi³ celebrare non licet.

ID 3.76] *De cons. D 1 c 33*

¹ Quod unusquisque in domo sua oratorium habere (*licet add.* Ln) sed non missas celebrare potest (*after* oratorium Da, *om.* Ln) *add. in mg.* CaDaLn; Quod licitum sit oratorium fieri in domibus, sed non sacrificare cp. xxxviii *add.* Vo

² cap. iii *AdCaLbMgPfPhTcTeVmVn; lib. iii Sf; *om.* EaTb

³ ibi *CaEaMgPfPhTcTe; *illic after* celebr. Vn; *om.* Tb

40

[*Qua hora celebranda sit missa*]¹. *Ex epistola Thelesphori² pape, cap. vi³*

¹ *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTcTe², *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding cp. xxxviii*); Qua hora debeat missa celebrari *in mg.* Rb²; *om.* LbOaPcPtRfTbVnVp

² Theolophili Ad

³ cap. vi *CaLbMgPfTcTe; *om.* PhTb

Missarum celebrationes⁴ ante horam⁵ diei⁶ tertiam minime sunt celebrande, quia eadem hora et⁷ Dominus crucifixus est⁸ et super apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur, excepta nocte⁹ Nativitatis.

ID 3.65] De cons. D 1 c 48b var.

⁴ celebritates Te

⁵ horam *FbMgPfTbTc; om. Ca

⁶ diei *CaMgPfTb; die Tc

⁷ et *CaMgPfTb; om. TcTe

⁸ om. Te

⁹ ss Te²

41¹

²*Ex concilio apud Valentiam, cap. xvi³*

Ut nullum episcopus prohibeat ingredi ecclesiam et audire verbum Dei, sive gentilem, sive hereticum, sive Iudeum⁴, usque ad missam⁵ catechumenorum.

ID 3.33] De cons. D 1 c 67 var.

¹ cc 41-2 reversed CcTf

² Nulli esse prohibendam ecclesiam <ad> audiendum verbum Dei usque ad missam Cathecuminorum *add. Vo*

³ cap. xvi BeCaGcLbLnMgPfRbRfTbTcTdTeVn; cap. vix AdOa; cap. xxvi Ld; cp. xl Vo; om. Ea. Ex – xvi] Ex conc. Carth. IIII cp. lxxxiiii DaSb *as XP 2.21.2*

⁴ sive her. sive Iud. *CaMgPfPhTc; sive Iud., sive her. Tb

⁵ secreta *add. supersc. Tc*

42

[¹Quod² unusquisque presbiter una contentus sit ecclesia³]⁴. Ex concilio⁵ Dionisii pape, cap. iii⁶

Ecclesias singulas singulis presbiteris dedimus, et unicuique ius⁷ proprium habere statuimus, ita videlicet ut nullus alterius parochie terminos aut ius invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, et taliter ecclesiam et plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal eterni iudicis ex⁸ omnibus sibi commissis rationem reddat, et non iudicium sed gloriam pro suis actibus⁹ accipiat¹⁰.

¹ De presbiteris et eorum ecclesiis *add. in mg. CaDbQa, and in text Db*

² Quod EaMgPfTbTcVm; om. Sf

³ cont. sit ecll. CaPfTc; cont. ecll. sit AdDaMg; cont. sit missa Rb²; sit cont. ecll. SbTe

⁴ *in mg. here AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTe², in text Ea(no insc.)SfVmVo(adding xxxix); om. PcPtQaRfTbVnVp; before c 43 Tc mg; v add. in mg. Be²*

⁵ decretis DaSb; consiliis Ln; consilio Td; conciliis Te

⁶ iiiii AdBeFbGcLdLnMgTbTcTdTeVmVnVo; iii CaLdPf; vi OaRb; Severi episcopo missis DaSb; *no insc. Pc*

⁷ ss Pr

⁸ ex *CaMgPfTb; de Tc; om. Te

⁹ actibus *MgPfTbTc; auctibus Ca

ID 3.47 med.] C 13 q 1 c 1

¹⁰ accipiat *CaPfTbTc; recipiat Mg

43

De eadem re¹. Ex concilio Remensi, cap. iii²

Unusquisque presbiter ecclesia una ad quam ordinatus est contentus sit, et nullus in duabus ecclesiis ministrare presumat.³

ID 3.48]

¹ De ead. re AdBeCeDaEaGcOaPcPfPhPrRbRfTbTcTeVmVoVp; De eodem. Item Ca; De eodem *add. in mg.* CaDa; Item FdMg; *om.* PtVn. Quod unusquisque sua sit contentus ecclesia *add. in mg.* Tc

² iii AdBeCaGcPfTbTcTe; iiii MgVnVp; ii OaPrRbVm; viii PcRf; *no inscr.* EaPt; Non licet presbiterum ministrare in duabus ecclesiis cp. xxxii *add. Vo*

³ que pena maneat presbiterum—ambitione *add. Pq (see c 45)*

44

¹Item ex eodem². Ex³ concilio Remensi⁴, cap. viii⁵

Sicut⁶ in unaquaque ecclesia⁷ presbiter debet esse, ita ipsa que sponsalis⁸ eius dicitur, non potest dividi inter plures⁹ presbiteros, sed unum tantummodo habebit sacerdotem qui eam caste et sinceriter regat¹⁰. Unde¹¹ interdicimus ut nullus presumat ecclesiam inter duos vel¹² plures dividere, quia Ecclesia Christi uxor et sponsa¹³ esse debet non scortum sicut Calixtus papa testatur.

ID 3.49] +C 21 q 2 c 4

¹ De eadem re *add. in mg.* CaDa

² Item ex eodem OaRbRf; Item AdBeCaCeDaEaMgPcPhTbTcVo; Idem Pf; Que pena maneat presbiter... qui suam reliquit ecclesiam melioris ambitionis Pq; Ex eodem Vn; *om.* GcPrPt

³ eodem. Ex *om.* Te

⁴ Ex conc. Rem. AdBe²CaMgPfPhTbTeVo; Ex conc. Meldensi Be; Ex (In GcPrVm) eodem conc. EgGcPcTeVm; Ex concilio quo supra Oa; Conc. ex quo supra Rb; concilio Rf; *om.* Vn

⁵ cap. viii AdBeCaGcMgPfPhRbRfTbTcTeVmVnVo; *om.* Ea; cap. iiiv Oa; cap. iii PhSf; *no inscr.* Pt. Non posse dividi ecclesiam inter plures presbiteros cap. xliii *add. Vo*

⁶ Dic' Rf

⁷ ss Te²

⁸ sponsalis CaMgPfTb; sponsa Tc

⁹ plures *CaMgPfTb; duos Tc

¹⁰ regat *before* caste Tb, *not* *CaMgPfPhTc et *add.* Te

¹¹ inter *add.* Ca, *om.* *FbMgPfTbTc

¹³ uxor et sponsa] sponsa et uxor Te

45

[Que pena maneat presbitero¹ qui suam reliquerit² ecclesiam melioris ambitione]³.

Ex concilio Meldensi, cap. x⁴

Si quis de ordine sacerdotali contemptu minoris ecclesie, ambitiose et improbe ad potio⁵ aspiraverit, canonica erga eum diffinitio conservetur⁶, hoc est ut utraque careat.⁷

ID 3.52] +C 7 q 1 c 32

¹ Que pena man. presb. (presbiterum AdBeCaCeGcPrSfVmVo²)

AdBeCaCeEaGcMgPfPrRb²SfVmVo²; Quod man. pena presbitero Tc

² reliquerit BeGcPfRbVmVo; relinquit CaMgTc; reliquit Ad

³ *in mg.* AdBeCaDaGcMgMpPfPrRb²SbTc, *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding* xliiii); Que pena - qui suam ecclesiam melioris ambitione reliquit *in mg.* Te²; *om.* MoOaPcPq(*but see c 44*)PtRfTbVnVp

⁴ xi Te. Ex concilio *only* Pc; *no insc.* MoPtRf

⁵ portionem Te

⁶ conservetur *CaMgPfTb; servetur Tc

⁷ Nemini ecclesiam presbitero dare vel auferre absque consensu episcopi sui licet *add in mg with tie mark* Ra

46

[Quod nullus debeat ecclesiam dare vel auferre absque consensu episcopi sui]¹. Ex concilio Cabillonensi, cap. xlii²

Inventum est quod multi arbitrii sui temeritate et³, quod est gravius, ducti⁴ cupiditate presbiteris quibuslibet absque consensu episcoporum suorum ecclesias dant vel auferunt. Unde oportet ut canonica regula⁵ servata⁶ nullus absque consensu episcopi sui cuilibet presbitero ecclesiam det. Quam si iuste adeptus fuerit hanc non nisi culpa gravi⁷ coram⁸ episcopo canonica severitate amittat.

ID 3.88] +C 16 q 7 c 38

¹ Quod nullus debeat (debet Sf) - cons. ep. sui (ep. sui cons. Sf) *in mg.*

AdBeCaCeDaGcMgMpPfPrRb²SbTcTe², *in text* SfVmVo(*adding* xlv); Quod nullus debeat dare aut auferre eccl. absque cons. episcopi sui Ea(*no inscr.*); *om.* OaPcPtTbVp

² xlii *AdCaPfTbTcTeVo; *corr. fr.* xl to xlvii Mg²; xlvii Vn; *no insc.* Pc

³ et *CaTbTc; vel Be; *om.* AdEaGcMgPfPhRbTeVn

⁴ ducti *OaPhTb; deducti AaAdBeCaDaEaGcLdMgMqPaPcPfPkPrRbRfSbTcTdTeTfVnVo

⁵ *corr. fr.* ecclesia Mo

⁶ servata *CaMgPfTb; servetur ut Tc

⁷ culpa gravi *AdEaGcMgMpPfTcTe; culpam gravi Ca; gravi culpa PhTb; culpa gravius Pr

⁸ cora Ca

47

¹*Ex concilio Magontiensi, cap. xxviii*²

Ut³ laici presbiteros non⁴ eiciant de ecclesiis neque constituent sine consensu episcoporum suorum.

ID 3.87] C 16 q 7 c 37 is widely var.

¹ Quod (Ut Da) laici presbiteros non eiciant neque constituent *add in mg.* CaDa

² xxviii AdBeCaGcMgPcPfPhQeRfTeVmVn; xxiii OaRb; xxvii Ex Pr; v Tb; xxvii Tc; xxxviii Vo, *adding* Non posse laicos eicere presbiteros de ecclesiis suis cp. xlvi

³ Et Rf; *om.* Ra

⁴ laici presb. non] nulli laici presb. Ce

48

*Ex eodem concilio*¹

Ut nullus omnino munera exigit a presbiteris² propter³ commendationem⁴ ecclesie.

ID 3.89]

¹ Ex eod. concilio AdBdBeCeDaEgGcMgPcTbTcTeVmVnVo; Ex concilio eodem cap. v Ca; Ex concilio eodem Cc; Ex concil' Mag' Ea; Ex conc. Magintiensi (Magunt- Rb) OaRb; Ex eod. capitulo Pf; Eodem concilio RfSf. Que - ecclesia *add. in mg.* Ca (*cf c 49*); Non debere munera exigi a presbiteris pro adipiscendis ecclesiis cp. xlvii *add.* Vo

² a pres.] a presb. vel pro sua *over erasure*, vel pro alterius ecclesia sive *in mg.* Ce

³ pro Ce; preter *add. ss* Mg²

⁴ commend- *AaBeLdOaPhQeTcTb; emend-

AdBdCaEgGcHaLkPfmGmQcPcPkPqPrRbRfSbTdTeTfVmVnVo; emendatione Ce

49

[Que¹ pena danda sit² presbiteris munera dantibus vel³ pro sua vel pro⁴ alterius ecclesia]⁵. Ex concilio Rothomagensi, cap. v⁶

Sancitum⁷ est atque omnibus modis prohibitum ut si quis presbiter inventus fuerit alicui clerico vel laico munera dare aut dedisse, aut aliam⁸ pecuniam tribuere, ut

¹ Que BeCaEgGcMpPf Rb²Vm; Quod MgTc

² danda sit BeCaGcMgPf Rb²TcVm; sit danda EaSf

³ dantibus vel BeCaEaGcMgPf Rb²TcVm; dedisse Sf

⁴ pro BeEgGcPfTcVm; *om.* AdCaEaMgSf

⁵ *in mg.* AdBeCeDaEgGcMgMpPfPrRb²SbTcTe² (*in mg. to c 48 Ca*), *in text* VmVo(*adding* cap. xlviii); *om.* MoOaPcPtRfTbVnVp

⁶ Ex conc. - v *AdBeCaEgMgPf RbTbTeVmVo; *om.* EaMoPcPhRfTc (MoPcRf *with no break*); Ex conc. Romagensi cap. v Oa; Ex concilio Vp

⁷ Cancitum Te

⁸ aliam BeCaPftbTeVo; aliquam AdEaEgMg RbTc; *om.* Vn

alterius presbiteri ecclesiam vacantem⁹ pretio redimat, pro hac cupiditate seu rapina seu presumptione turpis lucri gratia deiciatur¹⁰ a clero, et alienus existat a regula¹¹.

ID 3.90] +C 7 q 1 c 33

⁹ vac- *CaMgTbTc; vag- Pf

¹⁰ deic- *CaMgPfTc; eic- PhTb

¹¹ sacerdotum add. MoPcRfTc, presbiterorum add. ss Eg²Mg², om.

*AdBbBeCaCcDaDbEaEgGcLeLgLkMfMgMhMjMkMmMpObOdOeOfPfPhPtRbSbTbTeVaVmVnV oBrant

50

[Quod presbiter sive quilibet clericus¹, quecumque² post diem ordinationis sue adquisierit, proprie relinquat ecclesie, nisi ei³ evenerit, vel alicuius⁴ dono vel iure hereditario]⁵. Ex concilio Remensi, cap. vi

Investigandum est si nihil patrimonii habens presbiter quando proventus est ad ordinem ecclesiasticum postea emerit predia, cuius⁶ iuris sint⁷, quoniam ecclesie ad quam de nihil⁸ habenti promotus est debent iuxta canonicam auctoritatem esse.

ID 3.94] X 3.25.1

¹ cl. quil. Ce

² quec- AdCaMgPfTcVm; quodc- Sf

³ om. Ce

⁴ alicuius AdCaMgPfVm; alio Tc

⁵ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPr Rb²(against c 51)SbTcTe², in text Pq²VmVo; om. OaPcPtRfTbVnVp. vi add. in mg. Be²

⁶ cuius *CaMgPfTb; eius Tc

⁷ sint *AdCaMgTbTeVm; sunt Pf; non sint Tc

⁸ nihil *AdMgMqPfTe; nihilo AaBeCaGcTbTcVmVn

51

¹De eadem re². Ex concilio Arausico³, cap. liiii⁴

Presbiter⁵ cum diocesim tenet, de his que emerit ad ecclesie nomen scripturam faciat, ut ab eius quam tenet ecclesie⁶ ordinatione non discedat.

ID 3.95] C 12 q 4 c 3

¹ De eodem add. in mg. CaDa

² De eadem re AdBeCaCeMgOaPcPfPrRfSbTcTeVmVp; De eodem Vo; om. PhPtTbVn

³ Agatensi Sb (not Da), cf XP 2.28.1 (2)

⁴ liiii *GcMgPf RbTcVmVnVo(adding xlviiii); lvii Be; viii Ca; liii PhSfTb; xliiii Te; cap. liiii om. Ad

⁵ Resbiter Mn

⁶ eius quam ten. eccl. *AdBeGcOaTbTcTeVm; eius eccl. quam ten. CaMg; eiusdem eccl. quam ten. Pf

52

De eadem re¹. Ex concilio Carthaginensi, cap. xlvii²

Placuit ut³ episcopi, presbiteri, diaconi vel quicumque clerici qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros vel quecumque predia sui nominis⁴ comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur obnoxii, nisi ad ecclesiam ad quam titulati sunt, eadem ipsa contulerint. Si⁵ autem ipsis⁶ propria libertate⁷ alicuius vel successione cognationis⁸ aliquid evenerit, faciant inde quod velint.

ID 3.96a] C 12 q 3 c 1a, var.

¹ De eadem re AdBeCeEaMgOaPcPf RbRfTcTeVmVp; De eadem *in mg.* Ca; Ex eadem Gc; Ex eadem re Pr; De eodem DaVo (Vo *after corr.*); *om.* PhPtSbSfTbVn

² cap. xlvii BeCaLdMgOaPf RbTdTeVmVnVo(*adding li*); cp. xlviii DaSb; cap. xlv Tb; cap. xxxviii Tc; cap. xlviii Vp; *om.* AdEaPcRf

³ *ss* Te²

⁴ sui nom. *AdBeCaPfTbTcTeVmVo; suo nomini EaVn; suo nomine Eg²Mg

⁵ Si *AdCaMgPfTcTe; Sin PhTb

⁶ *after* alicuius Rf

⁷ libertate AdBeCaCeDaEgGcLkMqPfPhPkPqPrPwQeRbRfSbTbTcTeTfVmVnVo; liberalitate *Eg²MgMpPc; largitate Oa

⁸ cognationis *AdCaEgGcPfTbTcTeTfVnVo; cognitionis Mg; cogitationis PrVm

53

De eadem re¹. Eodem concilio cap. xlviii²

Ut³ unusquisque presbiter res quas post diem consecrationis adquisierit proprie ecclesie relinquat⁴.

ID 3.96b] X 3.25.3

¹ et *add.* Te

² De ead. re. (et *add.* Da) Eod. conc. cap. xlviii DaPcRfTc; De eodem. Ex eodem conc. cap. xlviii Ac; De eadem re. Eod. conc. xliii Ad; De eadem re. Ex conc. Carthag. cap. xlviii (xlvii Vm)

BeCaCeGcPrVmVn; Ex concilio Cartag' cap. xlviii. De eadem re Mg; De eadem re. Ex (et VoVp) eodem (concilio *add.* RbVo) cap. xlviii OaRbVo(*adding cp. lii*)Vp; Item idem Pf; Ex concilio Cartag' cap. xlviii PhPfTb; De eodem conc. cap. xlv... Sb

³ Et CeOa

⁴ eccl. rel. *CaCeGcMgPfPkTcTe; rel. eccl. PhQeTb; eccl. reliquit Pq

54

[*Ut canticum turpe circa ecclesias¹ non fiat*]². *Ex concilio Cartaginensi³*

Canticum turpe atque⁴ luxuriosum circa ecclesias atque in atriis ecclesie omnino contradicimus⁵, quod ubique⁶ vitandum⁷ est.

ID 3.77]

¹ -esias Ad²BeCaGcMgPrSbTcVm; oculos Ad; -esiam Da; -esia Pf

² Ut - fiat *in mg.* AdBeCaCeDaGcHaMgPfPr Rb²SbTcTe², *originally against c 53 Mg, in text Ea(no inscr.)Vm*; Turpe canticum non fiat circa ecclesiam Sf; Circa ecclesias canticum turpe vel luxuriosum non debere fieri *add. Vo; om. LbOaPtTbVn*

³ Ex conc. Cart. AcAdBeCaMgRbTbTcTeVnVo(*adding liii*); Ex eodem conc. Aa; Ex conc. Eliberitano cp. i PcPrRfVm (*cf c 55*); De eadem re et de eadem concilio, cap. xlviii Pf (*cf Tc c 53*); *om. Lb (no break)*

⁴ aut Te

⁵ interdicimus RfTfTe. fieri *add. AcAdBeCaHaLdMgTcTdTf, om. *CeGcLdOaMqPf PhRbRfTbTeVn*

⁶ est *add. TbTc, om. *AdBeCaMgPfPhTeVmVn*

⁷ vituperandum Te

55

[*Quod pictura in¹ ecclesiis² debeat et non debeat fieri diversis respectibus³*]⁴. *Ex concilio Eliberitano, cap. i⁵*

Placuit picturas in ecclesiis fieri non debere, ne quod colitur et adoratur in parietibus depingatur⁶.

ID 3.40]

¹ in AdCaMgTcVm; *om. Pf*

² -iis CaMfPfTcVm; -ia Sf

³ et non debeat fieri diversis respectibus AdCaCeMgSbTeVm; et non debeat fieri diversis de causis Be; et non debeat fieri PfTc; fieri diversis respectibus Rb²; fieri et non debeat diversis respectibus Sf

⁴ *in mg.* AdBeCeHa²MgPf Rb²SbTcTe²; *in text Vm; as rubr. to c 56 Vo; om. CaDaLbOaPcPtRfTbVn*

⁵ Ex - cap. i AdBeCaLdMgPc(*repeated from c 54*)PfPhTcTdTcVnVo(*adding liiii*); Ex - cp. xxxvi DaSb?; Ex conc. Eliberitano Lb; Ex conc. Cartag' PrVm (*cf c 54*); Ex - Elib. Tb; *om. Pt*

⁶ -atur *AcBeCaMgPfTcTe; -atur AdSbTbVo

56

Item de pictura¹. Ex epistola² Gregorii pape Secundino Dei recluso directa³

Aliud est enim⁴ picturam adorare, aliud per picture historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scripturam⁵ hoc idiotis patet⁶ picturam

¹ Item de pictura (de pict. ss Te) *AcAdCeDaGcLbMgMqOaPcPfPrRbTeVmVn; De pictura CaVa; Item pictura Rf; Idem de pictura Tc; *om. BePtPwSbTb*

² Ex epistola *AdEgMqOaPf RbTbTcTe; Epistola Be; Exempla MgVmVn; *om. CaPt*

³ Secundino Dei (*om MgTeVn*) recluso directa AdBeCaDaLdMgMqPcPfPrRfTdTcVmVnVo; Sec. servo Dei recluso dir. AaOaRb; Secundino directa Ac; Sereno episcopo assiensi Eg; Sereno Lb; servo Dei Secundino recluso directa PhSf; Secundino servo Dei recluso Pt; servo Dei directa recluso *before corr.* Tb; Sereno episcopo Massiliensi directa Tc [*recte; cf JE 1800, Reg. XI. 10*]; Quod pictura

cernentibus⁷, quia in ipsa ignorantes vident quod⁸ sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Unde et precipue gentibus pro lectione pictura est. Quod magnopere tu qui inter gentes habitas attendere debueras ne, dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit quod non⁹ ad¹⁰ adorandum in ecclesiis sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium¹¹ collocatum¹², et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias¹³ non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretionem condidisses¹⁴, sine dubio et ea que intendeas salubriter obtinere¹⁵, et collectum gregem non dispergere sed potius poteris¹⁶ congregare, ut pastoris intemeratum excelleret nomen, non culpa dispersoris incumberet.

ID 3.41] De cons. D 3 c 27 med. has Aliud enim est – pictura est

debeat et non debeat fieri diversis respectibus *add. in mg.* GcPr; Quod pictura in ecclesiis debeat et non debeat fieri diversis respectibus (*lv add. Vo add. CaDaRbVo*)

⁴ enim AcBeCaMgPfPhTcTeVoVq²; *om.* TbVq

⁵ -uram *CaMgPfTb; -ura Tc

⁶ patet *BeCaGcPfTbTeVn; prestat MgTc

⁷ picturam cern. *AcAdBeCaPfPhTeVmVn; pictura cern. MgTc; cern. picturam Tb

⁸ quod *MqPfTbTeVmVn; quid AdBeCaGcMgTc

⁹ *om.* Pq

¹⁰ ad *PqRfTcTbTe; *om.* AcAdBeCaMgMqPfPhVmVn

¹¹ fuit nesc. BeMgPfPhTeVm; nesc. Tc; nesc. fuit CaTb

¹² collocatum *BeGcMgMqPhRfTcTeVm; collatum AcAdCaPfTbVn

¹³ -rias *CaMgPfPhTb; -riam Tc

¹⁴ condidisses AcAdBeCaPhTbTcTeVnVo; condidisses DaPrVm; credidisses MgPf

¹⁵ poteris *add. Mg, om.* AcCaPfTbTcVm

¹⁶ poteris *MgPfTbTc; preteritas Te

57

[Quod debeat dari decima et¹ de peccoribus et de omnibus terre fructibus²]³. Ex concilio Magontiensi, cap. xxxviii⁴

Admonemus⁵ atque precipimus ut decimas⁶ omnino Deo dare⁷ non negligentur⁸ quas Deus⁹ dare¹⁰ constituit¹¹, quia timendum est ut quisquis Deo suum debitum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua¹².

¹ et AdMgPfCm; *om.* Tc

² omn. terre fruct. Ce²MgPfTcTeVm; terre fruct. omn. Be; omn. terre fructibus Ce; fruct. terre Sf

³ *in mg.* AdBeCeGc(*against c 58*)LdMgPfPrSbTcTe², *in text* SfVmVo(*adding lvi*); xiii. (*om.* Lj) De decimis *in mg.* Bd²DbLj, *and in text* Db, *in text* Ph; Ut decime dentur *in mg.* CaDa; Quod debeat decimari et de peccatoribus et de omnibus terre fructibus *in mg.* Rb²; *om.* LbOaPtRfTbVnVp. vii *add. in mg.* Be²

⁴ xxvii Te

⁵ Admon- *AcAdBeCaMgPfTbTeVo; Dein mon- Oa; Ammonuimus Rb; Common- Rf; Mon- TcVn

⁶ decimas *AcAdBeCaMgTbVn; decime PcPfRfTcTe

⁷ omnino Deo dare Pc²RfVm; omn. dare AcAdBeCaTb; omn. dare Deo MgVn; Deo omn. dare Mq; omn. dari Pf²TeVo; omn. dari Deo PcTc

ID 3.197] +C 16 q 2 c 2 Palea

⁸ -antur PcPfTcTe; -ant AdBeCaMgVn; -atur MqPh; -atis Tb

⁹ ipse *add.* *MgPc, *om.* AcAdCaMqPfTbTcTeVm

¹⁰ dare CaMgPfTb; dari Tc

¹¹ const- *CaMgPfPhTc; inst- Tb

¹² sua *AcAdBeRbTbTcTeVmVnVo; *om.* CaMgPf

58

¹*Ex concilio Rothomagensi, cap. iii*²

Omnes decime terre sive de frugibus³ sive de pomis arborum, Domini sunt, et illi⁴ sanctificantur. Boves et oves et capre que sub virga pastoris transeunt⁵, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino⁶. Non eligetur nec bonum nec malum nec altero⁷ commutabitur. Si quis mutaverit, et quod mutat et quod mutatum est sanctificabitur Domino, et⁸ non⁹ redimetur. Sed quia multi inveniuntur modo decimas dare nolentes, statuimus ut secundum Domini nostri Iesu Christi preceptum¹⁰ admoneantur semel et secundo et tertio. Si non emendaverint anathematis vinculis¹¹ constringantur usque ad satisfactionem et emendationem congruam.

ID 3.196] +C 16 q 7 c 5, *incl. Palea*

¹ Quod debeat dari decima (et *add.* Da) de pecoribus et de omnibus terre fructibus *add. in mg.* CaDa (*cf c 57*); De decimis dandis *in text* Ea; De eodem *add.* Vo

² cap. iii *AcAdBeCaDaLbMgOaPfRfTcTeVnVo(*adding lvii*); cap. xxx Ph; cap. xxxviii Ph²SfTb; *om.* GcPrVm; *no insc.* EaPt

³ frugibus *CaEaMgPfTb; fructibus Tc

⁴ illi *AcCaMgPfTc; ipsi Tb

⁵ et *add.* CaTb, *om.* *AcBeGcMgPfTcTe

⁶ sanct. Dom. *CaPfTbTc; Dom. sanct. Mg

⁷ altero *CaMgPfTb; aliud Tc

⁸ et CaMgTbTc; *om.* Pf

⁹ ss Te

¹⁰ preceptum *CaMgPfPhTc; imperium Tb

¹¹ anat. vinc. *CaPfTbTc; vinc. anat. Mg

59¹

[*Quod episcopi et abbates debeant² dare decimas³]*⁴. *Ex concilio Cabilonensi⁵, cap. xviii⁶*

Questi⁷ sunt preterea quidam⁸ sancti⁹ quod¹⁰ essent aliqui episcopi et abbates qui decimas non dare sinerent¹¹ ad ecclesias ubi illorum coloni missas¹² audiunt. Proinde decrevit sacer iste¹³ conventus ut episcopi et¹⁴ abbates de agris et de¹⁵ vineis¹⁶, que ad suum vel fratrum stipendia¹⁷ habent, decimas ad ecclesias deferri¹⁸ faciant. Familie vero ibidem decimas suas ferant ubi infantes eorum baptizantur et ubi per totum anni circulum missas audiunt.

ID 3.198] C 16 q 1 c 46

¹ after c 61 LeMqVc, after c 60 Mk; inserted in mid- c 61 without a break at end Mh

² -eant AdBeCaMgPfTcTeVm; -ent EaSf

³ dare dec.] dec. dare Te

⁴ in mg. AdBeCaCeDaGcMgMpPfPrRb²SbTcTe²; in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding lviii); om. LbOaPcPtRfTbVnVp

⁵ Capuan' Pt

⁶ No inscr. PcRf; this is the last inscr. in Rb, which still has mg. rubrics for a while

⁷ Questi *CcCeGcMfMjMpMqOaPhPrPtQeRaRbSbTbVm; Conqu-

AaAdBbBdBeCaDaEgHaLbLkMgPcPdPfPqPwQaRaRfTcTeVnVoVpWc

⁸ sunt preterea (presbiteri Mn; propterea CePc?) quidam CeMnPcTbTc; sunt quidam preterea Lb; quidam sunt propterea Te

⁹ sancti *OaRbTbVm; fratres CeEaMfMgMjMpPhQaRa; om.

AaAdBdBeCaDaEgHaLd²LkMoMqPdPfPqPwRfSbTcTdTeTfVnVoWc; facti GcLdPkPt; quid. sancti om. Mn

¹⁰ facti add. Tc, om. *BeCaEaEgMfMgMjMoMpPfPtPyQaTb

¹¹ non dare sin. AdEaEgGcPfPkTeVm; non sin. dare BeCaMgMq; dare non sin. OaPhQeRbTbTc

¹² misas Tb

¹³ add. ss Be²

¹⁴ et *BeCaPhMgPfTc; om. Tb

¹⁵ de *BeCaMgPfPhTb; om. Tc

¹⁶ vicis Lk

¹⁷ suum vel fratrum stipendia (-endum PrVm) *MgOaPhPrQeRbVm; suum vel stip. Aa; usum et stip. AdBdBeLkPcPqPwRfSbVo; usum vel stip. CaCeDaEgGcHaLdPfPkTbTcTeTfVn; usum suum vel fratrum stip. Ea; (usum et fratrum ss) stip. Mo; usum suum vel stip. fratrum Mq; usum vel fratrum stip. Qa; usum fratrum stip. Vp

¹⁸ def- *BeCaMgPfTc; aff- Tb

60

[*Quod¹ auctoritate veteris legis danda sit² decima³*]⁴. *Ex concilio Magontiensi, cap. viii⁵*

Decimas Deo et sacerdotibus Dei⁶ dandas Abraham factis Iacob promissis insinuat. Deinde⁷ lex statuit et omnes doctores sancti commemorant, et profecto dignum⁸ erat, ut Israhelite decimas pecorum et frugum⁹ et omnium primitiarum Domino¹⁰ darent, qui eos¹¹ liberaverat a decem plagis quibus percussit Egiptios¹², et in novissima plaga primogenita cunctorum disperdidit, gratiamque suis¹³ prestitit, ut impetratis pecuniis spoliarent Egiptum. De quibus decimis Augustinus doctor venerabilis¹⁴ dicit¹⁵, Decime ex debito requiruntur. Quid si¹⁶ diceret Deus¹⁷, nempe meus est homo¹⁸, mea est terra quam colis, mea sunt semina que spargis, mea animalia que fatigas, meus est solis calor, et cum omnia¹⁹ mea sint tu qui minus accommodas, solam decimam vix merebaris, sed reservo tibi novem, da mihi decimam²⁰. Si non²¹ dederis mihi²² decimam auferam tibi novem. Si²³ dederis mihi²⁴ decimam multiplicabo novem. Cum itaque Iudaicus populus preceptum decimarum tanta diligentia observaret ut²⁵ de quibusque²⁶ minimis rebus, ruta videlicet et mentha

¹ ex *add.* Te

² sit AdBeCaEaGcMgPfTcVm; est Sf

³ sententia Te

⁴ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgMpPfPr Rb²TcTe²; *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding* lviii); Quod ex episcopi – sit sententia *in mg.* Sb; Abraham, victis quinque regibus, obtulit Melchisedech decimas *add.* Tc; *om.* LbOaPkPfRfTbVnVp

⁵ Mag. cap. viii *AdCaLbMgPfTbTeVnVm; Toletano RfTc

⁶ Dei MgPfTbTc; *om.* Ca

⁷ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁸ profecto dignum *CeGcMgOaPhPkPrRbVmVp; preceptum AaAd²BeCaEaEg²LdPa²PcRfTbTe²Vn; proferatum Bd; proph'atum DaLkSb; prophetarum Ha; profectum EgMqPaPfPqTe; prophetatum PwTfVo; profecto dignum et preceptum Tc; probeatum Td; profectus Vo²

⁹ et frugum *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁰ Domino *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ qui eos *CaMgPfTb; quia eos Deus Tc

¹² perc. Eg. *CaMgPfTb; Eg. perc. Tc

¹³ suis *CaMgPfTcTe; *om.* PhTb

¹⁴ doct. ven. *CaMgPfTb; ven. doct. TcTe

¹⁵ dicit *CaMgPfTcTe; ait PhTb

¹⁶ Quid si CaMgPfTb; Quod si TcTe; Quasi Te²

¹⁷ *om.* Te

¹⁸ est homo *CaPfTc; es o homo Mg; es homo Tb

¹⁹ omnia *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁰ Da mihi dec. *in mg.* Te²

²¹ ss Te²

²² mihi CaMgPfTbTc; *om.* Ad

²³ non *add.* CaVn, vero *add.* Tc, *om.* *AdBeMgPfTbTeVm

²⁴ mihi *CaMgPfPrTcTeVn; *om.* PhTb

²⁵ ut *CaMgPfTb; et Tc

²⁶ quibusque Ad²Mq²PfTb; quibus Ad; quibuslibet BeTe; quibuscumque CaGcMgMqTcVn

et cimino²⁷, ut ipse Dominus testatur²⁸, decimam daret, cur non maiori studio plebs evangelica eadem impleat iussionem, et cui maior numerus est²⁹ sacerdotum et sincerior cultus sacramentorum? Ideo ergo dande sunt ut³⁰ hac devotione Deus placatus largius prestet que necessaria sunt, sicut superius ostendimus³¹. Et ut sacerdotes ac³² ministri³³ ecclesie cura et sollicitudine necessitatum corporalium, sine quibus hec vita transigi non potest, relevati liberiores fiant ad meditationem³⁴ divine legis et doctrine administrationem atque spiritualis servitutis³⁵ voluntariam³⁶ expletionem³⁷, et ut munus³⁸ populi in cotidiana oblatione Domino immoletur, nec non³⁹ statuta canonica⁴⁰ in sustentatione⁴¹ pauperum et⁴² restauratione⁴³ ecclesiarum proficiant. Quatuor enim⁴⁴ partes iuxta canones fieri⁴⁵ de fidelium oblationibus debent⁴⁶, ut una sit episcopi, altera clericorum, tertia⁴⁷ pauperum, quarta restaurationi ecclesiarum servetur⁴⁸.

ID 3.199] +C 16 q 7 c 6 has first two lines only

²⁷ cim- *BeCa²GcTb; cum- AdCaMgMqPfTcTeVm

²⁸ Dom. test. *Ca³MgPfTbTc; test. Dom. Ca

²⁹ num. est GcTbTc; est num. AdBeCaMgPfTe

³⁰ in *add.* Te

³¹ ostendimus *BeCa²MgPfTbTe; diximus CaTc

³² sacerdotes ac Ad²BeCaMgPfTeVn; sacerdos (vel tes *ss* Da) ac AdDaPrVm; sacerdos et Tb (*after corr.*); sacerdotes et Tc

³³ ministri *BePrTcVm; magistri AdCaCeGcHaLdMgPfPh (vel ministri *ss*)TdTeTfVnVo; magister Da (vel tri *ss*)Tb (mag. et sacerdos *before reversal*)

³⁴ meditationem CaGcMgPfTbTcTeVn; emendationem PrVm

³⁵ servitii Ce

³⁶ voluntariam *BePhPrTbVm; *om.* AdBdCaCeDaGcHaLdMgPfSbTcTdTeTfVnVo

³⁷ sp. serv. exp. *over erasure* Ca

³⁸ ut munus *BeCa²DaEgLdPaSbTc¹TdVn; ut unius Ad²BdGc?Ha²LkPf?PrTeTfVmVo; ut minus CaMgRfTc; unius CeHaPq; ut in unius Mq; munus PhTb; et unius Pk; in munus Pw?; ut non minus Rb; ?? Pa

³⁹ nec non *AdBe²CaDaGcLdMqPfPrTdTeTfVnVo; nec non iuxta Ad²PhTbTcTd²; secundum Ca²; nec non ita Ha; nec non secundum Mg

⁴⁰ stat. can. *CaMgPfTcTeVn; can. instituta PhTb

⁴¹ -atione CaPfTbTc; -ationem MgTe

⁴² in *add.* Te

⁴³ -ione CaPfTbTcTe; -ionem Mg

⁴⁴ *om.* Te

⁴⁵ iuxta can. fieri PfTbTcTe; fieri iuxta can. CaMg

⁴⁶ obl. deb. (-eant Te) CaMgPfTbTe; deb. obl. Tc

⁴⁷ pars *add.* Vn

⁴⁸ quarta restaurationi ecclesiarum (ecclesie Rb) servetur OaPhQeRbTb; quarta ad restaurationem ecclesiarum AaAdCaCcDaGcHaLgMfMgMjMpPdPrPtPwTcTdTfVmVoVpWc; quarta ad restituendam ecclesiam BdEgLbLkMoObOeOfPcPfPqRaSbTeVaWd; quarta ad restaurationem ecclesie BeOdPaSIVnVo*Brant*; quarta ad ecclesias reparandas Ce; et restaurationem ecclesiarum proficiant Ea; quarta in restaurationem ecclesie Ld; quarta ad restaurationem ecclesiarum (eccl. rest. Mm) fabrice applicanda LeMhMkMmMq; quarta edificandum Mn; quarta ad restaurandam ecclesiam Rf

61¹

[*Quod tres partes debeant fieri de² decimis, due clero, tertia episcopo*]³. *Ex⁴ concilio Toletano⁵*

De his⁶ que ad ecclesiam a parochianis offeruntur in terris, in vineis, in mancipiis, peculiis, antiquorum canonum instituta serventur, ut omnia in episcopi potestate consistant. De his autem que altaribus offeruntur, tertia pars fideliter episcopis⁷ deferatur⁸, due clericis⁹. Decime autem¹⁰ secundum quosdam singulis annis tertia pars, aut in tertio tota¹¹. Sed tamen nos¹² sequentes Romanos¹³, singulis annis quartam partem, aut in quarto anno totam episcopi recipiant¹⁴.

ID 3.202] C 10 q 1 c 7 var. to episcopis deferatur

¹ after c 62 Vp

² de AdBeCaMgPfTcVm; om. Sf

³ in mg. AdBeCaCeDaGaGcLdMgMpPfPrRb²SbTcTe², in text VmVo(adding lx); De legitima possessione Ph; om. LbOaPcPtRfTbVnVoVp. Fabrice applicande in mg. Bb

⁴ Ex AdBeCaLbMgPfTbTeVn; De MoRfTc

⁵ cap. viii add. SfTb, om. *AdBeCaGcLbMgOaPfTcTeVmVnVo; no insc. Pt; Mk runs this on without a break from c 59 (qv)

⁶ his *MgPfTbTc; illis Ca

⁷ fid. ep. CaMgPfPhQeTc; ep. fid. Tb

⁸ Le ends cap. here, but adds episcopis deferatur. Due clericis – recipiant to end of c 59

⁹ due clericis *CaMgMkMoPfTb; due clerici Mh; om. Tc

¹⁰ sunt add. ss Da

¹¹ episcopi add. in mg. Ld

¹² Sed tamen nos] Sed nos Lb; Si non Oa

¹³ precipimus ut add. QeTb, ut statuimus add. Ph, om.

*AdCaCeDaGcHaLdMgMoMpPfRfTcTdTeTfVmVn

¹⁴ due clericis – rec. in mg. Vc²

62

Ex concilio Mediomatricis, cap. iii¹

Decime² quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo³ redimantur, ab⁴ episcopis prohibendum est ne fiat.

ID 3.200] +C 16 q 7 c 7

¹ Med. cap. iii (xiii BeCe, iiii Oa) *Be²CaCeLbMgOaPfTbVmVnVo; Med. cap. Ad; Toletano Pt; Mediolanensi MoRfTc. Ne munera pro decimis dandis exiguntur ep. lxi add. Vo

² Decime AdBeCaDaGcLbMqOaPfPrPtRfTcTeVmVnVo; De decimis MgMpQe²TbVp; []ecime Ph; Decimis QeVp; De his Rb; Decimas SbVq

³ ab eo *AaCeDa²GcMqOaPhRbRfSbTcTbTeVmVn; om. AdBeCaDaMgMpPfTfVp

⁴ abi Te

63

[*Quod res¹ ecclesie duplici iure possideantur, divino² et humano*]³. *Augustinus super Iohannem, parte⁴ prima, tractatu vi⁵*

Quo iure defendis villas ecclesie, divino an humano? Divinum ius in scripturis habemus, humanum in legibus regum. Unde quisque⁶ possidet quod possidet?⁷ Nonne iure humano? Nam iure divino Domini est terra et plenitudo eius. Pauperes et divites Dominus ex⁸ uno limo fecit, et⁹ pauperes et divites una terra subportat. Iure ergo humano dicitur, Hec villa mea est, hec domus mea est, hic servus meus est. Iura ergo¹⁰ humana, iura imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana¹¹ per imperatores et reges seculi Deus distribuit¹² generi humano. Item. Tolle iura imperatoris, et quis audebit dicere, Mea est illa¹³ villa, meus est iste servus, mea est ista domus? Si autem ut teneantur ista ab omnibus¹⁴, iura acceperunt regum, vultis ut¹⁵ recitemus¹⁶ leges ut gaudeatis?¹⁷ Item. Relegantur leges ubi manifeste¹⁸ preceperunt imperatores eos qui propter ecclesie catholice¹⁹ communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine ecclesie audeant possidere. Sed quid nobis et imperatori? Sed, etiam²⁰ dixi, de iure humano agitur²¹, et tamen apostolus²² voluit serviri²³ legibus²⁴, voluit honorari²⁵ reges et dixit, Regem

¹ om. Sb

² scilicet add. Te

³ in mg. AdBeCaCeGcLdMgPfPrRb²SbTc; in text EaSfVmVo(adding lxii); in mg. against Item. Tolle below Lj; xv. De legitima possessione ecclesiarum in mg. Bd²; De decima possessione in text, De legitima possessione in mg. Db, in text Vp; De legitima possessione ecclesie in mg. Ga; Quod tres partes debeant fieri de decimis Pt; De legitima possessione Vp; om. DaLbOaTbVn

⁴ Parmen' Te

⁵ tractatu vi *CaGcLdLn²MgPfPrSb(subs. canc.)TeVmVnVo; Aug. – Ioh. only Ad; tractatu vii BePhSfTb; Aug. – prima Da; Aug. only Ea; om. Eg; c. vi Lb; tractatus PcTc. No insc. Pt

⁶ Unde quisque *AdBeLbMgPfTb; Unde quis Ca; Unde unus quisque Tc; Unumquisque Te

⁷ quod poss. in mg. Ph

⁸ om. Te

⁹ et *CaPfTbTc; om. Mg

¹⁰ sunt add. Tc, om. *AdCaMgPfTb

¹¹ iura hum. *GcRbTbTcTeVm; hum. iura AdBeCaMgPf

¹² Deus dist. *AdTbTcTeVm; dist. Deus CaMgPf

¹³ ista Te

¹⁴ omnibus MgPfTbTc; hominibus Ca

¹⁵ ut CaMgPfTc; om. TbTe

¹⁶ reticea add. in mg. Vp

¹⁷ gaudeatis *MgPfTbTc; audiatis Ca

¹⁸ ubi man. *CaMgPfPhTc; ibi (man. in mg.) Tb

¹⁹ eccl. cath. *MgTbTc; cath. eccl. CaPfTe

²⁰ iam PhSb; ut add. CaMgPc²Tc, om. BdCeGcPaPcPfPk; etiam om. Vn

²¹ Sed quid - agitur *BdCaCeMgPaPcPfPhPkPrTc; om. Tb

²² populus Te

²³ -iri *PhTb; -ire AdBdCaGcMgPcPfPh²PwSbTcTeVmVn

²⁴ legibus BdBeGcMgMqPfSbTbTcTeVn; regibus Ad²CaSb²

²⁵ -ari *MgPfTbTc; -are Ca

veremini²⁶. Dicere noli, Quid mihi et regi? Quid tibi ergo et possessioni? Per iura regum possidentur possessiones²⁷. Dixisti, Quid mihi et regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad²⁸ ipsa²⁹ iura renuntiasti³⁰ humana, quibus possessiones possidentur³¹.

ID 3.194] D 8 c 1

²⁶ veremini BdCeMqPaPfPhPkPrTbVm; veneremini AdBeCaGcMgSb²TcVn; veneramini DaPcPqTe; uremini Rb; reveremini Vo

²⁷ possid. possess. *CaMgPfPhTc; possess. possid. Tb

²⁸ ad *CeDa²PhPkPqPrTbTeSbVm; om. AdBdCaDaMgPaPfPwTcVn

²⁹ ad ipsa *over erasure* Pc

³⁰ iura ren. *CaMgPfTb; ren. iura Tc

³¹ possess. possid. *CaMgPfTbTe; possid. possess. TcVn

64

[*Quod est legitimum tempus ecclesiastice possessionis*]¹. *Ex concilio Chalcedonensi, cap. xvii*²

Per singulas ecclesias³ rusticanas, parochias⁴ sive possessiones manere⁵ immobiles apud eos⁶ qui eas⁷ retinent episcopos et maxime qui eas sine violentia⁸ iam per triginta annos tenentes gubernaverunt⁹. Si vero intra triginta annos¹⁰ facta fuerit aut fiat de his altercatio¹¹, licere¹² eis qui se dixerint lesos propter eas¹³ movere¹⁴ apud sinodum provincie certamen¹⁵.

ID 3.106a] C 16 q 3 c 1

¹ Quod - poss. *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdPfPr Rb²SbTcTe², *in text* LeMqVmVo(*adding* lxiii) (Mq *has rubrics inserted in text from here on, in black, having had very few indeed beforehand*); Quod – poss.

De legitima possessione (*no inscr.*) *in text* Ea; De legitima possessione quod est legitimum tempus ecclesiastice possessionis *in mg.* Mg; *om.* OaPcPtTbVnVp

² cap. viix Ad; V cap. xviii Lb; xlviix Pt; cap. xxviii Te

³ Per sing. eccles.] Singularum ecclesiarum Pt

⁴ placuit *add.* Pf, *om.* *AdCaMgTbTc

⁵ precipimus *add. in mg.* Ce²

⁶ eos *CaMgTbTc; eas Pf

⁷ *ss* Ad

⁸ vel molestia *add. in mg.* Ph

⁹ decernimus *add. ss* Eg

¹⁰ tenentes – annos *in mg.* Ad²

¹¹ de his alt. *CaMgPfTb; alt. de his Tc

¹² licere *MgTbTeVn; licet CaPfTc

¹³ eas *CaMgPfTb; eos Tc

¹⁴ *here* *CaMgPfTb, *before* certamen PtTc

¹⁵ decrevimus *add.* MgVp, *om.* *AdBeCaCcGcMqPfTbTcTeVmVnVo

65

¹*De tricennali possessione*²

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa

Gelasius Romane ecclesie episcopus fratribus qui in Sicilia sunt constituti. Illud etiam annecti placuit, ut si, quod absit, facultates ecclesie nec non et dioceses ab aliquibus³ possidentur episcopis⁴, iure sibi vindicent quod tricennalis lex conclusit⁵, quia et filiorum nostrorum principum ita emanavit⁶ auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare quod legum tempus exclusit⁷.

ID 3.144, cf 147b, 212A] C 16 q 3 c 2, as here in earlier version to emanavit auctoritas, cf C 13 q 2 c 1 from Facultates

² De tric. poss. AdBeCaDaGcLbMgMqOaPfPrRfSb(mg.)TcTeVmVnVo(adding lxiii)Vp; De tric. possessionum Ce; Gelasius papa capitulo ii Pt; om. PhRbTb. Ex decretis Gelasii pape add. Pc(subs. can.)SbTcTe

³ aliquibus *AdBeCaEgMqOaPfTbTeVnVo; vel aliis quibusque Eg²; aliis quibusque MgQa; aliis quibus Tc

⁴ -opis *AdBeMgPfTb; -opi CaTc

⁵ -usit *AdBeCaMgVnVo; -udit PfPhTbTcTeVm

⁶ evacuavit Te

⁷ -usit *AdBeCaGcMgPfPhRb²TbVn; -udit LbRbSbTcTe; vel exclusit vel eduxit Pt

66

¹Gregorius² Petro subdiacono³

Si monasterium⁴ sancti Theodori fines, de quibus causatio commota est, inconcussis⁵ quadraginta annis possedis⁶se reppereris⁷, nullam deinceps, etiamsi quid sancte Romane ecclesie competere⁸ potuit, patiaris sustinere calumniam, sed quietem eorum modis omnibus procurare⁹.

ID 3.146; for the version of Pt cf AL 5.57, Deusdedit 3. 92] C 16 q 4 c 2 has more at beginning and end, as IIII

¹ De eadem re add. in mg CaDa

² papa add. TcTe, om. *AdCaEaLbMgPfTbVm

³ -onus Pt; De eodem cp lxxv add. Vo

⁴ prephatum add. Pt

⁵ inconcussis *AdMgPfPhTcTeVmVn; incussis Ca; inconcusse Tb

⁶ possedis *CaMgPfTb; possidere Tc

⁷ reperis Te

⁸ utiliter conferre add. ss Eg

⁹ sed quietem eorum (om. Ce) modis (modum Te) omnibus (omn. mod. Ha) procurare

*AdBdBeCaCcCeDaEaGcHaLbLdLkPaPhPkPqPwQaSbTbTdTeTfVmVnVoWc; sed quietem - procurare (studeas add. ss Eg) inconcussam EgPcRf; sed quietem - procura MgMqPf; sed quietem - procurare studeas OaRb; Si vero monstratum fuerit intra tempora hec aliquam motam fuisse questionem eorumdem finium electis arbitris tranquille et legaliter sopiatur Pt; sed quietem - procurare inconcussam debes Tc; sed quietem - procurare debes VpWd

67

¹Ex concilio Avernensi² de³ diocesi per triginta⁴ annos⁵ possessa⁶

¹ Quod tricennalis possessio firma sit in mg. Pf (cf c 68); no rubr. or inscr. Ea; De eadem re CaDa mg.

Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim⁷ per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quamvis⁸ secundum ius legis eius videatur⁹ esse diocesis admittenda non est contra eum actio¹⁰ repossendi¹¹, sed hoc intra unam parochiam¹², extra vero nullo modo, ne dum diocesis¹³ defenditur, provinciarum termini confundantur.

ID 3.131, 5.175] C 16 q 3 c 4

² Avernensi MgPcRfSb(*text*)TcTeVnVp [*as ID 5.175*]; Ariminensi Ad; Arruvensi BePfTb; Arrunsi Ca; Arunensi CeVo; Tolet. IIII cp. xxxiiii [*as ID 3.131*] DaPc²Sb(*mg.*); Tolet. IIII cap. xxxii Eg; Arrunensi GcHaMqTdVm; Aurelian' Lb; Arvernensi Ld; Advernensi Oa; Arimensi Ph; Arvernico Qa; Arruensi Sf; Arrunensi Td

³ de BeCaMgMq²PfSbTcTdVmVn; *om.* AdMqTb

⁴ *om.* Te

⁵ annos AdCaMgPfSbTbTeVmVn; annorum spacia PcrfTc

⁶ lxvi *add.* Vo. Avernensi – possessa *corr. to* Toletano IIII c. xxxiiii Pc

⁷ id est parochiam *add. ss* Ln²

⁸ quamvis CaPfTbTc; quia Mg

⁹ -eatur CaPfTbTc; -etur Mg

¹⁰ actio *MgPfTbTc; auctio Ca

¹¹ repossendi *BdBeCcCeEaEgGcLbLdLkMgMqOaPa²Pc²PhPk²PqPrQaSbTbVmVoVp²Wc; respondendi AdCaHaPcPfPwRbRfTcTeTf; respondendi vel repossendi Ad²Ca²DaHa²Vn; repossendi PaPk; poscendi Vp

¹² *canc. with* vel provinciam *ss* Pc; vel provinciam *add. ss* Rf

¹³ *ss* Te

68

[Quod tricennalis¹ possessio firma sit]². Ex concilio Toletano, cap. xxv³

Sicut diocesim⁴ alienam⁵ tricennalis possessio tollit, ita territorii conventum non admittit⁶. Ideoque basilice que nove condite⁷ fuerint⁸, ad eum procul dubio episcopum pertinebunt cuius conventus esse constiterit.

ID 3.212] C 16 q 3 c 3 to adimit only

¹ tricenna Ad

² Quod - sit *in mg.* AdCaCeDaGcLdPrRb²SbTcTe², *in text* CeEaLeMgMqOaTfVmVnVo(*adding* lxvii); *against c* 67 Pf; *om.* BeLbPcPtTbVp

³ Ex - xxv AdLbLdLnMgPfTbRfTcTdTeTfVmVn; Ex - Tol. IIII cp. xxx Da (*cf XP 2.38.1*); Ex eodem concilio cap. xxxv Eg; Ex - Tol. HaQa; Ex - Tol. <IIII> cp. xxxv Sb; *om.* Ea

⁴ diocesim Mg

⁵ aliam Te

⁶ admittit CaEg(*vel adimit ss*)MgPfTbTe; amittit Tc

⁷ condite *CaMgTbTcTe; *om.* PfVn

⁸ -erint *MgPfTbTeVn; -erunt CaTc

69

[*Quod ecclesia que¹ possidet² iuramento probare debeat³*]⁴. *Gelasius Iusto⁵ episcopo*

Dilectio tua⁶ quesita omnium fidelium⁷ fideliter⁸ rerum veritate⁹, si de spatiis quibus memoratur orta contentio¹⁰, definitio¹¹ dudum certa processit¹², intemerata servetur. Alioquin, si nihil unquam constiterit terminatum, nunc de perscriptione¹³ temporum, si qua pars fidit¹⁴ prebeat sacramentum¹⁵, ut tamen¹⁶ que hactenus possedissee perhibetur iusiurandum sinatur afferre¹⁷.

ID 3.135, cf 6.105] C 16 q 3 c 7

¹ ss Te

² possidet AdCaMgPfTcVm; tenet Sf

³ prob. deb. AdCaMgPfTcVm; proset Sf

⁴ in mg. AdBeCaCeDaGcLdMgPfPrRb²SbTcTe²; in text SeSfTfVmVo(adding lxvii); om. LbMqOaPcTbVnVp

⁵ Iusto *AdBeCaGcLbMgPfSeTcTeVmVn; Iustino SfTb

⁶ studeat add. MgMoTcVo (and Gratian), om. *AdBeCaDaDbMqPfRbSeTbTeTfVmVn

⁷ om. BeVo

⁸ fideliter *BeDbGcMgMq²OaRfSeTbTeVmVnVo; firmiter AdCaPfTc; fidelium Mq

⁹ ut add. MgTc, om. *CaDbPfTbTeVm

¹⁰ et add. Mg, om. *CaDbPfTbTc

¹¹ tua add. Pf, om. *CaDbMgTbTc

¹² -essit *CaPfTbTc; -esserit Mg

¹³ de persc- *CaCeHaPfRbTb; de prosc- AdPrRfTcTeTf; de presc- BeCaDaLdMg; per descriptionem Gc; per decriptionem Vn; descriptione Ha²

¹⁴ fidit AdBeMgTbTe; fidei CaPfTc; om. Vn

¹⁵ sacratum Te

¹⁶ ut tamen *CaCeMgTbTc; de his Pf; ut tantum Te

¹⁷ aff- AdBdCaCcGcEgMgMoSeTbTcTe; off- Ad²Pf; offerre Rb

170

[*Que penitentia sit danda incentoribus ecclesiarum*]². *Ex decretis³ Iulii pape*

Si quis ecclesiam comburit, quindecim annos peniteat, et eam sedule restituat, et pretium suum pauperibus tribuat.

ID 3.127] +C 17 q 4 c 14, Palea

¹ Mn resumes; LeMq have rubric but neither insc. nor text for c 70

² Que pen. – incent. (incentoribus AdCeMg) eccles. (om. Te) in mg. AdBeCaCeDaGcLdMgPrSbTcTe², in text Ea(no insc.)LeMq(in black)SfVm; Que pen. sit danda Pf; Que pen. incentoribus ecclesiarum sit danda Pt; Que pen. danda sit incendiariis Rb² in mg.; Que – incent. Tf; Que pen. sit danda crematoribus lxviii Vo; om. LbOaPcRfTbVnVp

³ -etis AdCaMgPfTbTe; -eto TcVm

71

¹Ex concilio² Magontiensi, cap. vii³

¹ De eodem add. in mg. Da; De invasoribus ac vastatoribus rerum ecclesiasticarum add. Ea(no insc.)Vo

² decreto Ad

Quisquis fastu⁴ superbie elatus domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo sacratas⁵ atque ad⁶ honorem Dei sub regie munitatis⁷ defensione constitutas, inhoneste tractaverit vel infringere presumpserit, aut incendia vel vastationes ausu temerario perpetraverit, quasi inuasor et violator ecclesie Dei, que est domus Dei vivi, a communione omnium fidelium abscidatur.

ID 3. 125] +D 30 c 9 widely var.

³ lxxviii *add.* Vo; cap. vii *om.* Be

⁴ Quisquis fastu] Si quis fatu (*after corr.*) Pk; Si quis fastu Rb

⁵ vel conse *add.* ss Da

⁶ ad CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ regie munitatis AaAdCaCeEaGcMqPaPcPfrTcTeVnVoVp; regie potestatis Lb; regie mun. Mg; regie emunitatis BeOaPhPrTbVm; regie immutatis Pq; regie eternitatis Rb

72

¹[*Quid faciendum sit de² raptoribus ad ecclesiam confugientibus*]³. *Ex⁴ concilio Calcedonensi⁵, cap. iii⁶*

De raptoribus autem feminarum⁷ id⁸ constituendum esse censuimus⁹, ut si ad ecclesiam raptor¹⁰ cum rapta¹¹ confugerit¹², et feminam ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris, et parentibus reddatur, et raptor mortis vel penarum¹³ impunitate concessa, liberam habeat eundi facultatem¹⁴. Si vero parentes mulieris ecclesiasticis viris obedire noluerint, excommunicentur.¹⁵

¹ viii *in mg.* Be²

² ss Be²

³ Quid – confug. (fug- Gc) *in mg.* AdBeCaDaGcLdPfPr Rb²SbTe²Wc, *in text* Ea(*no inscr.*)LeLmMqSfVmVo(*adding* lxx); *om.* LbLfOaPcPtTbTc;Vn (xvi *add.* Bd) De confugientibus ad ecclesiam *in mg.* (*also in text* Db, *with* De rapt. conf. ad eccl. quid fac sit *below* Lj) BdBdLj, *in text* PhVp; De fugientibus ad ecclesiam. Quid - confug. Mg *mg.*, *in text* MmMo

⁴ Ex AdBeCaCbLbLdLfLjLmMgPpTbWc; De Tc

⁵ Calc. BeCaCbGcLbLdLfLjLmMoOaPcPpPhPtRaRfTbTcTdTeVmWc; Caldonensi Ad; Aurelian⁷ DaPc²; Aureliani Eg; Calcedonenum Ln; Aureliano MgVn; vel Aurelianensi *add.* ss Ra²; Aurelianensi SbVp. [*Chalcedon is the implicit insc. of ID, for Orleans see BD 3.191, ID's source*].

⁶ iii AaBeCeLdLmMoMqOaPcPpPhTbTcTdTf; iiii AdCaCbGcLbLdLfLjPkPrPtVoWc; ii DaEg?MgPc²=SbVnVm; Ex - iii *om.* CcPa. Calc. conc. *only* Qa. Qe *fo. 113v (end of quire) ends. After the loss of a leaf it resumes in c 85 below*

⁷ De - feminarum *om.* Pq

⁸ De rapt. – id] Ad Pq

⁹ const. esse cens. *Ad²BeCa²EgLdMgPpPhPtQaVmVnWc; const. esse censeamus Ad; const. cens. Ca; constituimus Tb; constitutum esse cens. Tc

¹⁰ ad eccl. raptor *AdBeCbCcLdLfLjLmMgPpTbTcWc; raptor ad eccl. Ca

¹¹ rapta *AdBeCaLdMgPpPtQaTbTc; raptura Lf

¹² confugerit AdBe²CaCcLdLjLmMfMgMhMjMkMmMnMoPdPpPhPtQaRaTbTeWc; fuerit Be; fugerit CbDbLfTcVn

¹³ vel penarum *AdBeCaEgLdMgMoPpPhPtTcWc; penarum Lm; *om.* Tb

¹⁴ lib. hab. eundi fac.

AaAbAdBdBcCaCbCcCeDaDbEaEbEcFcGcKaLbLdLeLfLgLjLkLmMfMgMhMjMkMmMqOaObOe OfPaPdPpPhPkPqPrPtPwQaRaRbSbSdSeSgTbTcTfVaVmVpWaWbWcZa; lib. hab. abeundi fac. Mn;

ID 3. 108] C 36 q 1 c 3 is widely var.

lib. eundi hab. fac. OdVnVoVosm.; aut serviendi conditione subiectus sit aut redimendi se (liberam habeat *add. Eg²Rf*) facultatem EgPs²RfTcVt(*with Hispana, C. Orleans [511], c 2, against BD 3.191, ID*); lib. eundi fac. hab. *Brant. Eg²MoPcPsRf continue*: Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur et raptor a patre superioris conditionis satisfactione <vel non *om. Ps*> teneatur obnoxius. *For* liberam habeat eundi fac. MoPcRf *have* aut serviendi conditionem subiectus sit (? *add. ss Mo*) aut redimendi se (et sic *add. ss Mo*) liberam habeat (eundi *add. in mg. Mo*) facultatem. Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit (concesserit Rf), potestati patris excusata reddatur, et raptor a patre superioris conditionis satisfactione non teneatur obnoxius.

¹⁵ Si vero - excommunicentur *at foot of leaf with tie mark* Mo²

73

[Qua ratione sint¹ reddendi² ad ecclesiam confugientes]³. Ex eodem concilio⁴, cap. iii⁵

Servus qui ad ecclesiam confugerit pro qualibet culpa, si a domino pro commissa culpa⁶ ecclesiasticum⁷ sacramentum suscepit, statim ad servitium domini sui redire cogatur, et postquam dato sacramento domino suo⁸ fuerit consignatus⁹, si aliquid pro eadem culpa qui accusatur probatus fuerit¹⁰ pertulisse, pro contemptu ecclesie et prevaricatione fidei a communione¹¹ catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si vero servus pro culpa sua ab ecclesia defensatus, sacramentum domini sui clericis¹² exigentibus, de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat¹³ occupari.

ID 3. 109] +C 17 q 4 c 36b is var.

¹ sint AdCaMgPfTcTeVm; sunt EaSf

² servi *add. Pf; om. AdBeCaEaMgSfTcTeVm*; sint redd. *after* confug. Vo

³ *in mg. AdBeCaCeDaGcLdMgPfPrSbTcTe²; in text Ea(no inscr.)LeMnMqSfVmVo(adding lxxi); om. LbOaPcPtRbTbVp*

⁴ eod. conc. BeCaDaPfRfTcVo; concilio Calcedonensi AdGcLbLdMqOaPrSeSfTbVm; conc. eod. LnMg; conc. eiusdem Te

⁵ iiiii AdBeCaLbMqPfTbTe; iii DaGcMgPcPrSbSeSfTcVmVn; v Ld; vii Vo. Ibidem *only* Pt

⁶ si a domino – culpa *in mg. Mq²*

⁷ -icum *CaPfTbTc; -ici Mg

⁸ dato sac. dom. suo*CaMgPfTb; dom. suo dato sac. Tc

⁹ restitutus Ra; vel consignatus *in mg* Ra²

¹⁰ fuerit *CaMgPfTb; *om. Tc*

¹¹ communione *CaMgPfTb; communicatione Tc

¹² clericis *BeGcLbTbTcVm; cleris AdCaMgMqPfTe

¹³ -eat *CaMgPfTb; -et Tc

74

¹*Gelasius*² *Bonefacio* episcopo³

¹ De eodem *add. in mg. DaCa, in text Vo*

² papa *add. PfTc, om. *AdCaLbMgPfTbVn*

Servus post sacramentum sibi prestitum reddatur invitus⁴.

ID 3.115 end] +C 17 q 4 c 32 at end

³ episcopo *om.* Te. ex concilio apud Theodonisvillam cap. xi (x PcRf, ix Se) *add.* LeOaPcRfSe, apud villam Theodonis cap. x *add.* Tc, Ex concilio apud ... *add.* Te, Ex concilio apud Theodonis *add.* Vm (*cf c 75*), *om.* *AdBeCaDaGcLbMgPfTbVp, lxxii *add.* Vo

⁴ Servus - invitus *om.* Se

75

¹*Ex concilio apud Theodonis villam, cap. xi*²

Servum³ confugientem ad ecclesiam, seu in atrium ecclesie, aut in officinas regularium fratrum vel in curtem⁴, aut in domum episcopi, quia hec in antiquis canonibus pro emunitate tenentur⁵, nemo abstrahere audeat, neque inde donare aut⁶ ad penam vel ad⁷ mortem, ut honor Dei et sanctorum eius pre omnibus conservetur. Sed rectores ecclesiarum pacem et vitam ac membra ei⁸ cum iuramento obtinere studeant. Tamen legitime componat⁹ quicquid inique fecerat¹⁰, et si insecutor magistris ecclesie obedire noluerit, canonicè constringatur.

ID 3.111] +C 17 q 4 c 9 is very remote

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa; De eadem re *add.* Vo

² Ex - xi (xl Be) *AdBeCaGcLbMgMqPfTbTeVmVn; Item Ea; Hillerdensi concil' cap. vi *in mg.* PcRf (*cf c 76*); Apud - cp. xi. lxxiii Vp; *om.* OaRb(*with no break*)SeTc, *cf c 74*.

³ Reum Vo

⁴ turrem Te

⁵ tenente Te

⁶ aut GcMgTbVm; *om.* BeCaPfTcTeVn

⁷ vel ad *CaMgPfPhVmVn; aut ad Tb; vel Tc

⁸ ei CaMgTbTc; *om.* Pf

⁹ componant, *with* vel *compreciant in mg.* Ph

¹⁰ vel *compreciant in mg.* Ph²

76

¹*Hilerdensi concilio*², cap. vi³

Nullus⁴ clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam fugientem extrahere audeat vel flagellare presumat⁵. Quod si fecerit, donec digne peniteat a loco cui honorem non dedit⁶ segregetur.

ID 3. 117] +C 17 q 4 c 19a

¹ Ut nullus clericorum servum suum aut discipulum ab ecclesia vi extrahere presumat *add. in mg.* CaDaLn. Item (*no inscr.*) Ea; De eodem *add.* Vo; Ex *add.* AdBePf, *om.* CaMgTbTcVo

² Hil. conc.] conc. Ilerbensi Be

³ vi CaLbLdMgPcPfRfTbTcTdTeVnVo(*adding* lxxiiii) ; viii DaPc²Sb; vii GcPrVm

⁴ episcoporum *add.* Py

⁵ presumat *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ dedit *BeEaGcMgMqOaPfTbTcTeVmVp; dederit BdCaCcVn

77¹

*[Qua ratione sint reddendi inimici ad ecclesiam confugientes²]³. Ex concilio⁴
Chalcedonensi⁵, cap. v⁶*

Similiter in Maticensi⁷ sinodo decretum est, ut⁸ hi qui fugiunt suos⁹ inimicos, aut in¹⁰ ecclesiam, aut in¹¹ atrium ecclesie, aut in domum episcopi, aut in claustrum regularium, non¹² inde abstrahantur, nisi prius supra sacra securitate accepta a persecutore, de morte, de¹³ debilitate et omnium penarum genere sint securi, etiam si servi sint¹⁴ illorum qui eos insequuntur, ita ut ei¹⁵ cuius¹⁶ rei criminosi fuerint, de satisfactione conveniat¹⁷. Quod si is¹⁸ qui supra sacra prius iuraverat¹⁹ convictus fuerit iuramentum²⁰ violasse, reus periurii a communione privetur quousque satisfaciatur.

ID 3. 110] +C 17 q 4 c 32 is very remote indeed

¹ after c 78 Vp

² inim. ad eccl. conf. AdBeCeDaMgPfPrTcTeVm; ad eccl. conf. inim. Ca; inim. ad eccl. fugientes GcVm

³ in mg. AdBeCaGcLdLnMgPf Rb²SbTcTe², in text LeMqVmVo(adding lxxv); om.

LbOaPcPtRfTbVnVp

⁴ concilio CaMgPfTbTc; eodem PrVm

⁵ Aurelianensi Aa; Calcedonensi Pc; Calcedonum PhTb; Cabillonensi Te; Maticense Vo. Ex - Chalc.] Idem cocilium Lb

⁶ v *AdCaLbMgPfTbTe; vi BeRfTc

⁷ Maticensi BeTb; Maticensi AdPcTeVoVp; Maticense CaDaGcMgMqPhPkPrRbVn; Macense Ce; Manticensi Pf; Matizensi Tc

⁸ ut *MgPfTbTc; aut Ca

⁹ suos *CaMgPfTb; om. TcTe

¹⁰ in *CaMgPfTb; ad Tc; om. Te

¹¹ in *CaMgPfTbTe; ad Tc

¹² ss Te

¹³ de MgTbTc; om. PfTe; et Ca

¹⁴ servi sint *MgPfTbTc; sint servi Ca

¹⁵ ei *CaMgPfTb; eis Tc

¹⁶ cui Te

¹⁷ -iat *CaPfTb; iant MgTcTe

¹⁸ is *MgTbTe; his CaPfTc

¹⁹ iuraverat *CaPfTbTc; intraverat Mg

²⁰ iuramentum *AdCaMgTbTc; sacramentum Pf

78

*[De his qui ad ecclesiam confugientibus iniuriam faciunt¹]². Ex concilio Toletano,
cap.³ xii⁴*

¹ faciunt Mg; fugiunt Pf

² in mg. MgPf Rb²SbTe², in text Gc; De his qui ad ecclesiam confugiunt Be(mg.)CeSf; De his qui confugium ad ecclesiam faciunt in text Ca(after cap. xii)PrVmVo(adding lxxvi); De eodem in mg. CaDa; De his qui ad – faciunt et de his qui ad ecclesiam confugiunt in text Ea(no inscr.); Quid de his qui ad ecclesiam fugiunt faciendum est after inscr. Ld; De his qui ad eccl. confugientibus nocte in black, with De his qui ad eccl. confugientibus again in red after inscr. Mq; De his qui ad ecclesiam confugium faciunt after inscr. Vn; om. AdLbOaPcPtRfTbTcVp

Pro his qui quolibet⁵ metu vel terrore ecclesiam appetunt, consentiente pariter ac iubente domino nostro Ervigio rege, hoc sanctum concilium definivit ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam⁶ residentes inde abstrahere, aut quodcunque nocibilitatis⁷ vel dampni seu spoliationis residentibus in loco sancto inferre, sed esse potius his ipsis qui ecclesiam petunt per omnia licitum intra triginta passus⁸ ab ecclesie ianuis progredi, in quibus triginta passibus uniuscuiusque ecclesie in toto circuitu reverentia defendantur⁹. Sic tamen ut hi qui ad eam confugiunt, in extraneis vel longe separatis ab ecclesia¹⁰ domibus nullo modo abscedant¹¹, sed in hoc sancto triginta passuum numero absque domorum extraneorum receptaculo progredientes, aditum obtinebunt, ut adquisite¹² nature usum debit¹³ exeant locis, et nullo teneantur eventu necessitudinis¹⁴, qui se dominicis defendendos commiserunt claustris. Si quis autem hoc decretum violare temptaverit, ecclesiastice excommunicationi subiaceat, et severitatis regie feriatur sententia. Ipsos tamen qui ad ecclesiam confugium fecerunt, si iuxta priscorum canonum¹⁵ instituta hi qui eos repetunt¹⁶ sacramenta reddiderunt¹⁷, et sacerdos ecclesie ipsius ab ecclesie non abstraxerit¹⁸ foribus, aut fuga talium si evenerit sacerdoti¹⁹ querenda est, aut dampnorum²⁰ sententia, secundum electionem principis huiusmodi²¹ sacerdotibus irroganda.

ID 3.121J +C 17 q 4 c 35, with beg. abbreviated

³ cap. LbPfTbTcTe; *om.* AdCaGcLdMgOaPhVnVo

⁴ x DaSb; xxii Lb; cap. xii *om.* Be

⁵ quolibet *CaMgTbTc; quoslibet Pf

⁶ conf. ad eccl. *AdCaMgPfTe; ad eccl. conf. PhTb; conf. ad eccl. vel Tc

⁷ *corr. fr.* nobil- Te

⁸ trig. pass. *CaMgPfTb; pass. trig. Tc

⁹ -antur *MgPfTe; -atur CaPhTbTc

¹⁰ -esia CaMgTbTc; -esie Pf

¹¹ abscedant *BeMgPfTb; accedant CaCcTcTeVn

¹² adquisite AdBdBeGc?HaOaPcPfPh(vel consuete *ss*)PkPqPrPwRfSbTdTeVo; ad requisite

CaCcDaVn; ad exquisite Mg; ad quesite Gc²LkMq; ad cogentis Tb; ad Tc

¹³ debitis *MgPfTbTc; debeant Ca

¹⁴ necessitudinis *CaMgPfPhTc; necessitatis Tb

¹⁵ prisc. can. *CaMgPfTb; can. prisc. Tc

¹⁶ *corr. fr.* ? *in mg.* Ad

¹⁷ -erunt MgPfTb; -erint CaTcTe

¹⁸ abstr- *CaMgPfTb; extr- TcTe

¹⁹ sacerdoti *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁰ dampnorum *BdBeCaCeDaGcLbLkMqOaPaPcPhPkPqPrPw²RbSbTbTeVmVn; dampnatorum AdMgPfPwTcTf; dominorum Vo?

²¹ *in mg.* Tb

79

[*Quot modis fiat sacrilegium*]¹. *Iohannes VIII*² in libro *Gotice*³ legis

⁴Sacrilegium enim committitur si quis infregerit ecclesiam vel triginta ecclesiasticos passus⁵ qui in circuitu ecclesie fuerint, vel in domibus que infra predictos passus fuerint⁶, aliquid inde diripiendo⁷ vel auferendo, seu qui⁸ iniuriam vel ablationem⁹ rerum intulerit¹⁰ clericis arma non ferentibus¹¹ vel monachis sive Deo devotis omnibus ecclesiasticis personis. Non¹² enim capelle que infra ambitum murorum castellorum sunt, mittuntur vel¹³ ponuntur in hac observatione. Similiter etiam sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro¹⁴, sive sacrum de non sacro¹⁵. Non sacrum vero de non¹⁶ sacro¹⁷, quia¹⁸ non potest computari in crimine sacrilegii, secundum mundanarum legum censuram debet emendari, vel secundum morem¹⁹ patrie.

ID 3. 98c] + C 17 q 4 c 21 med., var.

¹ Quot – sacr. *in mg.* AdBeDaGcLdPfPrRb²SbTc; *in text* Ea(*no inscr.*)LeSfVmVo(*adding lxxvii*); xvii. De sacrilegio *in mg.* Bd²; De sacrilegio. Quot (Quod Mg) modis - sacr. *in mg.* CaMg; De sacrilegio LjPhVp; Quot passus habeat atrium maioris ecclesie, quot minoris, et de penitentia eas infringentis Pa; Quot modis sacrilegium fiat *in mg.* Te²; *om.* LbOaPcPtRfTbVn. viiii *in mg.* Be²

² VIII *AdBeLbPcPfTbTcTe; IX Ca; XI MgVn; VII Vm; nonus octavus Vp

³ Gotice *AdCaLbMgPftbTeVmVn; Cotire PkSf; Geotice OaTc

⁴ Sic *add.* Pk

⁵ eccl. pass. *CaMgPftb; pass. eccl. Tc

⁶ vel in domibus - passus fuerint *AdCaCcMgPftb; *om.* Tc

⁷ inde dirip. *CaMgPftb; dirip. inde TcTe

⁸ qui *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁹ abl- CaMgTbTc; obl- PfTe

¹⁰ -erit *CaMgPftb; -erint Tc

¹¹ defer- Te

¹² Non *CaMgPftb; Neque Tc

¹³ mittuntur vel *CaMgPftb; *om.* Tc

¹⁴ non sac. de sac. *MgPftbTc; sac. de non sac. Ca

¹⁵ sac. de non sac. *MgPftbTc; non sac. de sac. Ca

¹⁶ non CaGc²MgPftbTc; *om.* GcPrVm

¹⁷ non sacrum – sacro *ss* Ad²

¹⁸ quia *BeCaTcVo; quia quod AdCeDaGcMgMqPkPrSbTbTeVmVn; quod Pf

¹⁹ morem *CaMgPftb; legem Tc

80

[Que¹ sit lex sacrilegii]². Idem in eodem libro³

Inspectis legibus Romanis ubi habebatur de sacrilegiis, invenimus ibi a Iustiniano imperatore legem compositionis sacrilegii constitutam, scilicet in quinque⁴ libras auri optimi. Sed nos leviolem legem precipimus esse tenendam, que a Carolo est⁵ constituta pio principe de compositione sacrilegii⁶, videlicet in triginta libras argenti examinati, id est sexcentorum solidorum summam⁷ argenti purissimi. Ideoque quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, istam leviolem⁸ compositionem emendet⁹ ipsis episcopis vel abbatibus, sive personis¹⁰ ad quos querimonia sacrilegii iuste pertinuerit. Et si ipse reus sacrilegii¹¹ facere noluerit, tandiu excommunicationi subiaceat usque quo¹² predictam compositionem sexcentorum solidorum persolvat. Et si¹³ in hac obstinatione mortuus fuerit, corpus eius cum psalmis et himnis non deferatur ad sepulturam. Et precipimus ut in fine codicis mundane legis scribatur hec¹⁴ lex¹⁵. Hucusque lex pape.

ID 3. 98bj

¹ Que AdCaMgPfTc; Quid Vm

² in mg. AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrRb²SbTcTe², in text LeMqPtVmVo(adding lxxviii); om. LbPcTbVnVp

³ Idem in eod. lib. DaEgPfsbTeVo; Iohannes VIII (om. Ce, XI Vn) in libro Gotice (Godice Pr) legis AaAdCaCeMgMqPhPrSfTbVn; Item in eodem Be; Iohannes VIII in eodem Gc; Idem in eodem LbVp; Idem in libro Gotice legis Ld; Item in eodem libro § lxxviii Ln; Idem ibidem Pt; Item in lib. eod. RfTc⁴ x Te

⁵ a Carolo est *CaMgPfTb; est a Carolo Tc

⁶ sacrilegii *MgPfTbTc; om. Ca

⁷ summam *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ leviolem AdCaPfTbTe; levem Tc; leniolem Mg

⁹ et add. Mg, om. *CaPfTbTc

¹⁰ personis *Ca²MgPfPhTc; perponis ? Ca; sanctis Tb

¹¹ reus sac. *CaMgPfTb; sac. reus Tc. istam leviolem compositionem – sac. in mg. Pc²

¹² usque quo *AdMgPfTbVn; quousque TcTe; usque post Ca

¹³ ss Tb

¹⁴ est add PcTe

¹⁵ id est ita incipit add. ss PcRf; que sic incipit add. Vp

81

[Quot¹ passus habeat atrium maioris ecclesie, quot² minoris]³. Ex concilio

Antioceno⁴, cap. v⁵

¹ Quod Mg

² quod Mg

³ in mg. AdBeCaCeDaGcLdMgPfPrRb²SbTcTe²; in text Ea(no inscr.)LeMqSfVmVo(adding lxxviii); De libertorum tutela after insc. Ph; Quot (corr. fr. quod) passus habeat atrium ecclesie Pt; om. LbOaPcRfTbVnVp

⁴ Antioceno *AdBeCaEgLbMgPhTbTeVn; Agatensi PfTc; Anticeno Sf; obscure effort to correct Te²

Nicholaus episcopis omnibus. Sicut antiquitus a sanctis patribus statutum⁶ est, statuimus ita ut maior ecclesia per circuitum sexaginta⁷ passus habeat, capelle vero vel⁸ minores ecclesie, triginta. Qui autem confinium eorum⁹ confringere¹⁰ temptaverit, aut personam hominis vel bona eius inde abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet¹¹ et quod rapuerat¹² reddat¹³, excommunicetur.

ID 3. 104] +C 17 q 4 c 6

⁵ v *AdBeCaEgGcMgPfPrTbTeVnVo; x Tc (*this is properly the insc. to ID 3.103*); i Vm. cap. v om. Pt

⁶ statutum *CaMgPfTbTe²; constitutum Tc; statum Te

⁷ sexaginta *CaMgPfTbTe; quadraginta Tc

⁸ vel *CaMgPfTb; et TcTe

⁹ eorum *MgPfTbTc; earum Ca

¹⁰ confringere *CaEgPfTbTcTeVn; constringere Mg; om. Gc

¹¹ quousque em. *suppl.* Ca²

¹² -erat *CaMgPfPhTc; -erit Tb

¹³ et quod rap. redd. *ss* Be²

82

[Quod ecclesia debeat¹ tueri libertos legitime factos]². Ex Agatensi concilio³, cap⁴.

xxviii⁵

Libertos legitime a dominis suis factos⁶ ecclesia⁷, si necesse fuerit, tueatur⁸.

Quod si quis ante audientiam aut pervadere eos aut exspoliare⁹ voluerit vel presumpserit, ab ecclesia repellatur¹⁰.

ID 16. 51] +D 87 c 7

¹ -eat CaGcPfTcVm; -et SfVo

² *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdPfPr Rb²SbTcTe², *in text* LeMqSfVmVo(*adding lxxx*); (xviii *add.* Bd) De libertorum tutela *in text* Ea(*no inscr.*)Ph, *in mg.* Bd²Vp; De libertorum tutela. Quod - factos Mg *mg.*; om. PtRfTbVn. x *add. in mg.* Be²

³ Ex Agat. conc. PfTcVn; Agat. conc. BeCaDaLbPhPrTbTeVmVo; Conc. Agat. Mg; Agatense conc. Sf

⁴ cap. *BeMgPfTbTc; om. Ca

⁵ xxviii Lb; *no insc., no break* Rf

⁶ a dom. suis factos *AdCaMgPfPr; factos a (*corr. fr.* ad Ph) dom. suis PhTb; a dom. suis Tc; a dom. suis factis Te

⁷ ecclesia *CaMgTbTcTe²; om. PfTe

⁸ ecclesia *add.* Pf, om. *CaMgTbTc

⁹ ex- *ss* Tb

¹⁰ repell- *AdBeCaDbMgMqPfPrRbRfTcTeTf; depell- GcWd; pell- LbSITbVn; expell- Vo

83

¹Toletano concilio III², cap. lxxiii³

¹ De eodem *in mg.* CaDa, *text* Vo. Ex *add.* AdPfTc; om. BeCaGcLbMgSfPcPtTbVmVoVp

² om. Vo

³ lxxiii AdBeCaDbMgPrTbTcTeVmVn; lxxii DaPf; lxxviii *after corr.* Lb; lxxvii SbTe; lxxviii Vo; lxxviii Vp. Ob *has here* Vita - xlvi (from 83A below). IIII – lxxiii om. Ea; *no insc., no break* Rf

Liberti⁴, quibuscumque⁵ manumissi sunt atque ecclesie patrocínio commendati existunt, sicut regule antiquorum patrum constituerunt⁶, sacerdotali defensione a cuiuslibet insolentia protegantur, sive in statu libertatis eorum sive in peculio quod habere noscuntur.

ID 16. 52J +D 87 c 8

⁴ qui a *add.* DaEg²Pc², quia *add.* Db, a *add.* PqTcVo, *om.* *BeCaGcMgPfPrTbTeVn

⁵ *corr. fr.* cuique Pc

⁶ sicut regule - const. *AdCaDbMgPcPfTb; *om.* Tc

83A¹

²*Vita beati³ Gregorii, libro III⁴, cap. xlvii⁵*

Libertatem cuiusque⁶ hominis Gregorius contra iudicum⁷ insolentias liberis nichilominus vocibus defendebat.

ID 16.53J

¹ *in*

AbAdBdBcCaCbCcCeDaDbEaEbEcEgFcGcHaKaLaLbLcLdLeLflgLhLjLkLmLnMfMgMhMjMkMmMnMoMpMqObOdOePaPcPdPfPhPkPqPrPsPtPwQaRbRfSbSdSeSkSgSITbTcTdTeTfVaVmVnVoVpWbWcW; *om.* AaLbOaOfPy(*appears as 89A*)Brant

² De eodem *in mg.* Ca, *in text* Vo; De eadem re *in mg.* Da. *In add.* PcRfTcTe, *om.*

*BeCaMgMqObPfTbVmVn

³ beati *Ad(*before* Vita)CaCbLbMgMqOdPc(*before* libro)PfPkTbTeVn; *om.* Ea; sancti TcVp

⁴ II Be; *uncertain* Lb

⁵ xlvii *AdBeCaCbLbMgOdPfPkPtTbTeVnWc; clvii FcPcRf; clvi Tc; lvii. lxxxii Vo *after corr.*. ObPw *have insc. of c 84 here*; lib. - xlvii *om.* Ea; Vita - xlvii *om.* Mo; Petrus diaconus in vita - xlvii PsmgRa *mg.*

⁶ cuiusque *AdCaCbEaGcMgOdPcPfPhPkPrTbTeVnWc; quibuscumque BeLb; cuiuslibet Cc; quoque FcOe; cuiuscumque RbTc

⁷ -icium Te

84

¹*Ex concilio Arausico, cap. vi²*

In³ ecclesie manumissos vel per testamentum ecclesie commendatos, si quis in servitutum⁴ vel in obsequium vel ad colonariam conditionem imprimere temptaverit, animadversione ecclesiastica cohercebitur⁵.

ID 3. 154J +D 87 c 6b

¹ De eodem *in mg.* Ca, *in text* Vo

² Ex - vi (vii Da) *here* BeCaDaMgOaPc(*mg.*)PfPrSbTbTcTeVnVo(*adding lxxxiii*); *om.* Mo; *as insc. of c 83A* ObPw; *no insc., no break* Rf; Ex conc. Toletano cap. iii LbSf (*cf c 85*)

³ In CaMgPfTcTeVn; *om.* BeOa; []n Sftb

⁴ servitutum *CaMgPfTb; servitium Tc

⁵ coherceatur SIWd

85

[*Quod episcopi res ecclesie alienare¹, donare², mutare³ non debeant absque concilio clericorum suorum*]⁴. *Ex concilio Toletano III*⁵

Hec sancta synodus nulli episcoporum licentiam tribuit res ecclesie alienare, quoniam et antiquioribus canonibus hoc prohibetur. Si quid vero quod utilitatem non gravet ecclesie, pro suffragio⁶ monachorum vel ecclesiis⁷ ad parochiam suam pertinentium⁸ dederint, firmum maneat. Peregrinorum⁹ vel clericorum et¹⁰ egenorum necessitati salvo iure ecclesie prestare permittuntur pro tempore que potuerint¹¹.

ID 3. 167J

¹ aut *add.* Ga

² vel *add.* Ga

³ don. mut.] commutare Rb; mut. don. Vo

⁴ Quod – conc. (consilio DaSb, *om.* Mq) cl. suorum (suorum cl. Ca) *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdPfPrRb²SbTcTe², *in text* MqPtVmVo(*adding* lxxxiii); (xix. *add.* Bd) De alienatione et commutatione ecclesiasticarum rerum (rerum eccl. BdLj) *in mg.* Bd²GaLeLjVp, *in text* Ph; De commutatione et alienatione *in text* Ea(*no inscr.*); Quod episcopi ecclesie – absque consensu cl. suorum Le; De commutatione et alienatione. Quod - suorum *in mg.* DbMg, *and in text* Db; Quod – mutare non debent sine clericorum suorum consensu *in text* Sf; *om.* LbPcRfTbVn. xi *add.* *in mg.* Be²

⁵ III AdCaGcMgPfPrVmVn; Toletano c. iiii Lb; cap. iii MqPhRfSfTbTcTe; cap. iiii Oa; II Vo; *om.* AaBe

⁶ eccl. pro suff. AdBeCaMgOaPhTcTeVm; pro suff. eccl. Pf; pro suff. Tb

⁷ ecclesiis *BeCaMgTbTeVn; ecclesiarum PcPfTc

⁸ -entium PcPfTcTe; -entibus BeCaMgTb. Qe *resumes*

⁹ vel laicorum *add.* Mg, *om.* *CaCcPfTbTc

¹⁰ et *CePcPhPqSbTbTcTeVm; vel AdBdBeCaMgPfPpVnVo

¹¹ -erint *GcMg²PhPkPqPrRb²TbTcTeVn; -erunt AdBeCaMgPfRb; ecclesie prestare perm. – potuerint *in mg.* Mq²

86¹

²*Ex concilio apud Valentias*³, cap. l⁴

Irrita erit⁵ episcoporum donatio vel venditio vel commutatio rei ecclesiastice absque collaudatione et subscriptione⁶ clericorum⁷.

ID 3. 231J C 12 q 2 c 52b var.

¹ cc 86-87 reversed Le(*before corr.*)Lm

² De eodem *add.* *in mg.* CaDa, *in text* Vo; Quod res que inconsulte fecte sunt licite a successoribus emendentur *in mg.* Mq² (*repeated before c 87 in main hand*)

³ -tias LbMgPfTbTeVn; -tiam BeCaTc

⁴ l AdBeLbMgPfPrTbTcTeVmVn; i CaVo(*adding* lxxxv)Vp; *whole insc.* *in mg.* Mq²Pc, *om.* Rf

⁵ Irrita erit *in mg.* Mq²; Mq *originally ran c 86 from episcoporum donatio on to end of c 85.*

⁶ subscriptione *AdBeMgPfRbTbTcTeVn; susceptione Ca; subiectione Oa

⁷ et commutationes rerum *add.* Rb (*cf c 86*)

87

[*Quod res¹ que² inconsulte³ facte⁴ licite⁵ a successoribus emendentur*]⁶. *Ex⁷ concilio apud Belvacum⁸*

Ut⁹ commutationes rerum¹⁰ ecclesiasticarum valde caveantur et subtilissime, si aliquando fieri debent, inspiciantur. Que autem inconsulte facte¹¹ sunt, iuxta decretum canonicum¹² Hilarii pape, quas illicite decessor episcopus admiserit, vel ab aliis illicite commisse sunt, ab eo qui successor est emendentur¹³.

ID 3. 232] X 3.19.2

¹ *obsc. corr.* Mm, ss Te

² que AdBeCaEaMfMgMhMmSfTcVm; *om.* Pf

³ sunt *add.* AdCaCeDaEaMqPrSbTcVmVo (MqPrTe *after* facte), *om.* MgMhMkMmPfSf

⁴ et *add.* AdTcVo, sunt consulte et *add.* GcMgPrSfVm, consulte et *add.* Sf; *om.* CaPf

⁵ illicite Vo

⁶ -entur CaPfTcVo; -etur MgSf. *Rubric in mg.* AdBeCaCeDaGcLdMgPfSbTcTe², *in text* Ea(*no inscr.*)LeMhMkMmMqSfVmVo(*adding* lxxxvi); *om.* LbMjOaPcPtRbRfTbVnVp

⁷ De Mf

⁸ apud Belv. BeCaLbMfMgMjMkMmMnPc²PtTbTcTeVmVn; apud Valentias c. l Aa; apud Selv...tu.. Pc; Belvagensi Pf; apud Selvatum Rf; apud Belvacensem Vo; Quod – Belv. *om.* Mo

⁹ Ut AdBeMgMkMqPhTcTeVmVnVo; Et CcCeEaLbMoOaPfRaTbVp; []t Ca

¹⁰ Rb *begins cap here (cf end of prev. cap.)*

¹¹ autem inconsulte facte *AaCeGcMqOaPhTbVm; inconsulte facte AdLdPcRfSbTcTeVnVo; non inconsulte facte Ad²Tf; non (vel in ss Da) consulte facte BeCa(facte *over erasure*)DaEaHaMgPfTd; non consulto Vp

¹² canonicum *CaMgPfTb; canonum Tc

¹³ emendentur *AdBeEaGcMgPf²PkRbTcTeVmVn; emendetur CaPhTbSbVo; emendantur OaPf

88

¹*Ex concilio Bracarensi², cap. xxxi³*

Quicumque⁴ presbiter de iure tituli sui quolibet modo aurum⁵, argentum, vel gemmas, vestes quoque⁶ si sunt⁷, vel si accesserint⁸ aliqua mobilia ad ornamenta divina aliquid in perpetuum alienare temptaverit, donator, alienator ac⁹ venditor honoris sui amissione multetur.¹⁰

¹ Ut nullus presbiter de iure tituli sui aliquid alienare presumit *add. in mg.* CaDa; Item de eadem re *in text* Ea(*no inscr.*); Ln *has here rubr. for c 89*; Quod presbiter sit deponendus qui aliquid de ecclesia sua alienaverit vel donaverit vel alicui vendiderit *add. in mg.* Sb; De eodem *add.* Vo

² conc. Bracarense AaAdBeCaEgMgOaVm; Bracharense conc. Da; conc. Bracanensi Gc; Bracarense concil' Lb; Bracanensi conc. PcPfRfTc; conc. Cartaginensi PhSfTb; Brachanensi conc. Te; Bracacensi concil' Vo

³ xxxi *AdLbMgPcPfTbTcVmVnVo(*adding* lxxxvii); xxi Ca. *Insc. in mg.* Pc

⁴ Quodcumque Rb

⁵ et *add.* TcTe, *om.* CaMgPfTb

⁶ vestes quoque *CaMgPfTb; vestesque Tc

⁷ sunt *PfTbTcTe; sint CaMgVn

⁸ -erint *CaMgTbTc; -erunt Pf

⁹ ac *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁰ multetur amiss. SIVnVo. *A considerable space is left before c 89 in MnPk*

ID 3. 241]

89¹

[Qui² libri in ecclesia sint³ legendi, et quamdiu et quando legendi]⁴. Ex concilio Aurelianensi, cap. iii⁵

Nihil⁶ aliud in ecclesia legatur aut cantetur nisi⁷ que auctoritatis divine sunt, et patrum orthodoxorum sanxit auctoritas. Nec falsa angelorum nomina colantur⁸, sed ea tantum⁹ que prophetica et evangelica docet scriptura, id est, Michael, Gabriel, Raphael¹⁰.

ID 3.250]

¹ to Raphael only Ea

² Qui AdBePfTcVm; Quot CaMg

³ in eccl. sint BeGcPfVm; sint (sunt Ad) in eccl. AdCaMgTc

⁴ Qui - quando (sunt *add.* Sb, sint *add.* Te) legendi (*om.* Pf) *in mg.* AdBeCaCeGcPfPrSbSlTcTe², *in text* CeVmVo (Vo *adding* lxxxviii); Incipit liber quartus *add.* Ce, *repeated in mg.*; Quot libri sint in ecclesia legendi – legendi *in mg.* Da; De scripturis *in mg.* Db; *in mg. to c 88* Ln; De scripturis et conciliis autenticis et non autenticis Ph; De script. et conc. aut. et non aut. Qui libri - quando legendi *in mg.* Mg; Quid sit legendum in ecclesia, et quid non *in mg.* Rb²; *om.* EaLbMqOaPcPtRfSfTbVnVp. xii *add. in mg.* Be²

⁵ Aurel. (-ensium Mg, -iano Sf) cap. iii *AdCaLbMgPfTcVnVo; Cartaginensi, cap. xxxi Tb; Aurelianensi Te; Ex – iii *om.* Sl

⁶ Large initial 'N' (*cf rubric*) CePhPk (*and compare Conspectus for Pa*)

⁷ ea *add.* PhTb, *om.* *AdCaMgPfTcTe

⁸ ang. nomina colantur BeCaDaEaMg; ang. nomina colant AdPt; ang. coluntur nomina CeEgVn; ang. colantur nomina Eg²PcTc; ang. colant (*corr. fr.* –unt Te) nomina GcMqOaPfPkPrRbSbTeVm; nomina angelica colant SlVo; ang. nomina Tb

⁹ ea tantum *CaMgPcPfTb; eorum Tc

¹⁰ Raphael *CaMgTbTc; Tobial Cc

¹De ordine librorum veteris testamenti²

Genesis liber unus³. Exodus⁴ liber unus. Leviticus liber unus. Numerus⁵ liber unus. Deuteronomii liber unus. Iesu Nave liber unus. Iudicum⁶ liber unus. Regum liber unus⁷. Ruth liber unus. Paralipomenon liber unus⁸. Psalmorum⁹ CL liber unus¹⁰.

¹ Ex decretis Gelasii papae *add in mg.* Mg

² De ordine librorum veteris (et novi *add.* Tc) testamenti

*Ad(mg)BeCaDaGcLbMgOaPrTcTeVmVnVo; Ordo librorum veteris testamenti LaPfPhPtQeSfTb; De ordine – test. De libris autenticis Mq; Quid in ecclesia legendum sit et candandam de veten' testamento *in text* PcRf, Pc *subs. canc. with* De ordine lib. vet. test. ex decretis Innocentii pape *in mg.*; De ordine librorum qui in ecclesia per totum annum leguntur *in mg.* Sb, *in text* Te; Ex decretis Gelasii pape.

Quando et quo tempore libri veteris et novi testamenti legantur Vp (*cf c 90*)

³ lib. unus BeCaMgPf; unus liber (*and so passim*) Tb; libri quatuor Tc

⁴ -odus *CaMgPfTb; -odi Tc

⁵ -erus *CaMgPfTb; -eri Tc

⁶ Deut., Ies. Nave, Iud. *CaMgPfTb; Ies. Nave, Iud., Deut. Tc

⁷ lib unus BeCaPfVn; libri quatuor MgTc; unus liber Tb

⁸ lib. unus CaPf; Vn libri duo MgTc; unus liber Tb

⁹ David *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

Salomonis liber unus¹¹. Iob liber unus. Thobie liber unus. Hesdre liber unus. Hester liber unus. Iudith liber unus. Machabeorum liber unus¹².

*Ordo prophetarum*¹³

Isaie liber unus. Ieremie cum Cinoth, id est Lamentationibus suis¹⁴ liber unus¹⁵. Ezechiel liber unus. Daniel liber unus. Osee liber unus. Amos liber unus. Michee liber unus. Iohel liber unus. Abdie liber unus. Ihone liber unus. Naum¹⁶ liber unus. Abbacuc liber unus. Sophonie liber unus. Aggei liber unus. Zacharie liber unus. Malachie liber unus.

*Ordo librorum novi testamenti*¹⁷

Evangeliorum libri quattuor.¹⁸ Secundum Matheum liber unus. Secundum Marcum liber unus. Secundum Lucam liber unus. Secundum Iohannem liber unus. Actuum Apostolorum liber unus. Epistole Pauli numero quatuordecim¹⁹. Ad Romanos epistola una. Ad Corinthios²⁰ due. Ad Galathas²¹ una. Ad Ephesios²² una. Ad Philipenses²³ una. Ad Colosenses²⁴ una. Ad Thessaliconenses²⁵ due. Ad Thimotheum due. Ad Thitum una. Ad Philemonem una. Ad Hebreos una. Apocalipsis Iohannis²⁶ liber unus.

*Ordo septem epistolarum canonicarum*²⁷

Petri apostoli epistole²⁸ due. Iacobi apostoli²⁹ epistola una³⁰. Iohannis apostoli³¹ epistole³² tres. Iude Zelotis apostoli epistola³³ una

¹⁰ lib. unus CaMgPfVn; unus liber Tb; *om.* Tc

¹¹ liber unus AdBeCaPfVnVo; libri v Mg; unus liber Tb; libri tres Tc; Vm *inserts here from below* Osee – Malachie lib. i. Be *places* Paralipomenon – Sal. lib. i *after* Hester

¹² liber unus BeCaGcPfTeVn; libri duo MgTc; unus liber PhQeTb

¹³ Ordo proph. PfTb (*after* Ysaie unus liber); De ordine prophetarum AdCaDaMgTeVmVn; *om.* BeGcLbPrPtRfTcVoVp

¹⁴ cum Cinoth - suis (*om.* Pc) *CaMgPc²PfTbVn; et Lament. suis Pr; *om.* PcTc

¹⁵ Ieremie cum Cin. - lib. unus (unus liber Tb) *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁶ Nau Te

¹⁷ Ordo lib. novi test. MgPfTb; De ordine librorum novi testamenti Ad²BeCaDaGcLbPrTeVm; Liber novi testamenti Sf; *om.* PtRfTcVnVoVp

¹⁸ Evang. libri quat. *om.* Vn

¹⁹ num. quatuordecim *MgTbTcTe; xiiii CaVn; num. duodecim Pf

²⁰ epistole *add.* TcTe, *om.* *CaMgPfTbVn

²¹ epistola *add.* TcTe, *om.* *CaMgPfTbVn

²² epistola *add.* TcTe, *om.* *CaMgPfTbVn

²³ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVn

²⁴ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVn

²⁵ epistole *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVn

²⁶ Ioh. *CaMgPfTc; *om.* PhTbVn

ID 4.61-2]

²⁷ Ordo - can. *AdBeCaDaGcMgPfTb; Septem – can. Sf; Ordo epist. can. PrVm; Ordo can. vel catholicorum Te; *om.* LbPtRfTcVoVp. *Whole section before gospels* Vn

²⁸ Petri ap. epp. *CaMgPfTb; Epp. Petri ap. Tc; Petri ap. Te

²⁹ *ss* Tb

³⁰ Iac. - una *before* Petri CaCcTcTe, *after* due *BeGcMgPfTb

³¹ apostoli *CaPfTbTeTc; *om.* Mg

³² epistole *CaMgPfPh; *om.* TbTcTeVn

³³ epistola *CaMgPfTb; *om.* TcTe

90¹

[Ordo librorum qui legendi sunt a Septuagesima usque in Epiphaniam]². Quando et quo tempore libri veteris et novi testamenti leguntur³

In Septuagesima ponunt⁴ Eptaticum⁵ usque in quindecim dies⁶ ante Pascha, quinta decima die ante Pascha ponunt⁷ Iheremiam usque in cenam Domini. In cena Domini legunt tres lectiones⁸ de Lamentatione Iheremie, Quomodo sedet sola civitas etc⁹. Et tres lectiones de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, et tres¹⁰ de apostolo ubi ait ad Corinthios, Convenientibus vobis in unum. Secunda lectio sic incipit, Similiter¹¹ postquam cenavit. Tertia, De spiritualibus autem nolumus¹² ignorare, fratres. In Parasceven¹³, tres lectiones¹⁴ de Lamentatione Iheremie, et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo¹⁵ LXIII, et tres de Apostolo ubi ait in epistola ad Hebreos, Festinemus ingredi

¹ *Wc has a widely variant version:* In Septuagesima cantatur et legitur In principio, id est Pantatheucum Moysi usque ad passionem Domini –

² Ordo - usque in (ad Te) Epiphaniam *in mg.* BeGcPfPrRb²Sl, *in text* Ad²BeCaCeDaSfTeVm(*second rubric*)Vn; xx. (*om.* Vm) De scripturis et conciliis autenticis Bd²(*mg.*)Vm; Ordo – usque in Epiphania Domini *as second rubric in text* Vm; Ordo - ad Sept. *in text* EgMgSbTc; Ordo librorum veteris et novi testamenti, scil. quando et quo tempore legendi sunt a Sept. usque ad xl. Pc *mg.*; *om.* CeLbLeMqRfTbVoVp

³ Quando (Qualiter Pf) - leg. (*leg. om.* Oa, legantur LbLeMqTeVo) BeGcLbLeMgMqOaPfPrSITbTcTeVnVo(*adding lxxxviii*); *as second rubr. in mg.* Ad³, *as first rubric* Vm; *before c 89* Vp; Quo tempore libri – legantur et quo ordine Pt; *om.* DaCaRf

⁴ In Sept. ponunt *MgPfPhTbTcTe; A Sept. Ca; In Sept. Qe; A Sept. ponunt Vn

⁵ Eptaticum AdBeMgPfPh(*obsc. corr.*)RfTbTeVmVo; Epatiticum Ca; Eptategum Ca²; Enptaticum Oa; Emptaticum Qe; Eptateucum Tc; Epthiticum Vn. Epta v theos divinus v. libri Moysi et Iudicum et Iosue *add. in mg.* Ad

⁶ quindecim dies *AdBeCaTbTcTeVn; quinta decima die Pf; quintam decimam diem Mg

⁷ ponunt *CaMgPfTb; cant' Tc

⁸ -iones *MgPfTbTc; -ione Ca

⁹ etc CaMgPfPh; plena populo etc Tb; *om.* TcVn

¹⁰ *om.* Te

¹¹ et calicem *add.* PhTb, *om.* CaLdMgPfTcTfVn

¹² vos *add.* CaMgVn, *om.* PfPhTbTcTe

¹³ -even PfPhTbTe; -eve CaMgTc

¹⁴ tres *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁵ psalmo CaMgPfTb; ipso Tc

in illam requiem¹⁶. Secunda lectio, Omnis namque pontifex. Tertia, De quo¹⁷ nobis grandis sermo¹⁸ est. In Sabbato sancto, tres lectiones de Lamentatione Iheremie, et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor¹⁹, et tres de apostolo, ubi ait²⁰ in Epistola ad Hebreos, Christus adsistens pontifex, secunda lectio ubi ait²¹, Testamentum enim²², tertia²³, Umbram enim habens lex bonorum futurorum²⁴. In Pascha Domini omelias ad ipsum²⁵ diem pertinentes. Infra hebdomadam²⁶ homilias. In octava²⁷ Pasche²⁸ ponunt²⁹ Actus apostolorum, et epistolas canonicas, et Apocalipsim usque in octavis³⁰ Pentecosten³¹. In octava³² Pentecosten ponunt librum³³ Regum et Paralipomenon, usque in Kalendis Augusti. In dominica prima mensis Augusti ponunt Salomonem usque in Kalendis Septembris, et tunc³⁴ ponunt Iob³⁵, Tobiam, Hester, Esdram, Iudit³⁶, usque in Kalendis Octobris. In dominica prima mensis Octobris ponunt Machabeorum³⁷ usque in Kalendis³⁸ Novembris. In dominica prima mensis Novembris ponunt Ezechiel et Daniel³⁹, et minores prophetas, usque in⁴⁰ Kalendis Decembris.⁴¹ In dominica prima mensis Decembris ponunt Isaiam prophetam usque in⁴² Nativitatem Domini. In vigilia Natalis

¹⁶ in illam requiem *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁷ quo *MgPfTbTc; qua Ca

¹⁸ gr. sermo est CaMgPhTcTe; sermo gr. est Pf; gr. est sermo Tb

¹⁹ Exaudi Deus orationem meam cum deprecor (de Vo, om. Be) AdBePc²PrRfTbVnVo; om. CaPcPfTe; Exaudi Mg; Exaudi Deus orationem Tc

²⁰ ait *CaMgPfTb; dicit Tc

²¹ lectio ubi ait *MgPfTcTe; ubi ait PhTbVn; om. Ca

²² meum Te

²³ enim *add.* Mg, om. *CaPfTbTc

²⁴ lex bon. fut. MgPfTc; lex fut. bon. PhTb; om. Ca

²⁵ ipsum *CaMgPfTb; ipsam Tc

²⁶ Infra hebd. *CaMgTbTc; In hebdomada Pf

²⁷ -ava Pf; oct' Ca; -avis Mg; -abas Tb; -avas TcTe

²⁸ *From here Wc is widely variant and much fuller; see note below.*

²⁹ ponunt *CaMgPfPhTc; Pentecosten Tb

³⁰ -avis Mg; oct' CaTc; -av' Pf; -abas Tb

³¹ -ten Pf; -tes CaTb; -t' MgTc; *corr. fr.* apostolorum Ce

³² -aba Pf; -abas TbTcTe; -avis Mg; oct' Ca

³³ librum CaMgTc; om. PfTbTe

³⁴ in Dominica (i *add.* Pc) mensis Sept. *add.* MgPc²Tc, in Dominica prima mensis Sept. *add.* Vn, om.

*AdBdBcCaCeDaLdLkPcPfPhPkPqPrPwRfSbTbTeTfVm

³⁵ et *add.* Tb, om. *CaMgPfTc

³⁶ Iudit CaCe²Ld²MgTcVn; om. BdCeLdPfPhPrTbTeTf

³⁷ Mach. CaPfTbTe; librum Mach. Tc; Mach. lib. Mg

³⁸ et tunc ponunt Iob – Kalendis *in mg.* Bd

³⁹ -iel, -iel *CaPfTbTe; -ielem. -ielem MgTc

⁴⁰ in *CaMgPfTb; ad TcTe

⁴¹ ponunt Actus apostolorum -in kal' Septembris] leguntur Actus apostolorum quidecim diebus et cantatur apocalipsis, id est - apostolus concorditer predicavit Wc

⁴² in *CaMgPfTb; ad Tc

Domini legunt primum⁴³ de Isaia⁴⁴ tres lectiones. Prima lectio, Primo tempore alleviata est⁴⁵, secunda, Consolamini⁴⁶, tertia, Consurge. Deinde leguntur sermones vel omelie ad ipsum diem pertinentes. In Natali⁴⁷ sancti Stephani, omelias⁴⁸ de ipso die, in Natali⁴⁹ sancti Iohannis, similiter, in Natali⁵⁰ Innocentium⁵¹, similiter, in Natali⁵² sancti Silvestri, similiter. In octava⁵³ Domini⁵⁴ omelias de ipso die. In dominica prima post Nativitatem Domini ponunt epistolas Pauli, usque in Septuagesimam. In Epiphania lectiones tres de Isaia. Prima lectio sic incipit⁵⁵, Omnes sitientes⁵⁶, secunda, Surge illuminare⁵⁷, tertia, Gaudens gaudebo in Domino⁵⁸. Deinde leguntur sermones vel omelie ad ipsum diem pertinentes.

ID 4. 63] cf +D 15 c 3 end, Palea

⁴³ legunt primum *CaMgPfTb; leguntur primo Tc

⁴⁴ de Isaia *CaMgPfPh; de Ysaia propheta Tb; *om.* Tc

⁴⁵ est CaMgTcTeVn; est terra Be; est terra Za. et terra Nep. Tb; *om.* Pf

⁴⁶ consol' *add.* Pf, consolam' *add.* Ca, consolamini *add.* Vn, *om.* *MgTbTc

⁴⁷ -ali *Ca; nat' Mg; -al' Pf; -ale TbTc

⁴⁸ -ias CaMgPfTc; -ia Tb

⁴⁹ -ali *Ca; nat' Mg; -al' PfTc; -ale Tb

⁵⁰ -ali Ca; nat' Mg; natal' Pf; -ale Tb; -ale sanctorum Tc

⁵¹ -ium Te

⁵² -ali *Ca; nat' Mg; -al' Pf; -ale Tb; -al' Tc

⁵³ -ab' Pf; -abas TbTe; oct' CaMgTc

⁵⁴ Domini *MgPfTbTc; Dominum Ca

⁵⁵ sic inc. *CaMgPfTb; *om.* TcTe

⁵⁶ etc *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵⁷ Ierusalem *add.* Te

⁵⁸ in Domino MgPfTbTc; *om.* Ca

91

[Quos libros,¹ quos auctores² sancta recipiat ecclesia]³. Ex decretis Gelasii pape⁴

⁵ Sancta Romana ecclesia, post illas veteris vel⁶ novi testamenti quas regulariter suscipimus⁷, etiam has suscipi non prohibet⁸ scripturas, Sanctam sinodum

¹ et *add.* Tc, *om.* AdCaMgPfVm

² Quos auct, quos lib. Ce

³ Quos – s. rec. (rec. s. Mq) eccl. (eccl. rec. GcPr) *in mg.* BeCeGcPfPrTc, *in text*

CaGcLeMqPwVnVo(*adding* De libris autenticis et apocrifis lxl)Vp(*which adds* De libris autenticis);

Quos libros - susc. s. eccl. Ad *in text*; De libris autenticis et apocrifis. Quos – rec. ecclesia (eccl. rec.

Vm) *in text* MgVm; Que scripture recipi debeant et que non *in mg.* Rb³; Quos libros – ecclesia. De

libris autenticis et apocrifis *in mg.* SbTe²; De libris autenticis et apocrifis ex decreto Gelasii. Quos

libros auctores sancta recipiat ecclesia *in text* Sf; De libris autenticis et apocrifis (apoc. et aut. Gc) *in*

text *CeGcOaPhPfTb, *in mg.* Ad²; De libris autenticis et apocrifis ex decreto Gelasii (pape *add.* Pr) *in*

text PkPr; *om.* DaLbPcRf

⁴ See *prev. note* for Sf

⁵ Cum *add.* Oa

⁶ vel *BeCaGcMgOa ; et PfTbTc

⁷ -ipimus *CaMgPfTb; -epimus Tc

⁸ non prohibet CaMgPfTb; iubet [? *and over erasure*] Tc

Nicenam CCCXVIII patrum, mediante maximo Constantino augusto, in qua Arius hereticus⁹ condempnatus est, sanctam sinodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore augusto, in qua Macedonius¹⁰ hereticus debitam dampnationem excepit¹¹, sanctam sinodum Ephesinam¹², in qua Nestorius dampnatus est, cum consensu beatissimi¹³ Celestini pape, mediante Cirillo Alexandrine sedis antistite et Archadio episcopo ab Italia destinato, sanctam sinodum Chalcedonensem, mediante Martiano¹⁴ augusto, et Anatolino Constantinopolitano episcopo, in qua Nestoriana¹⁵ et Eutichiana heresis simul cum Dioscoro eiusque complicibus dampnate sunt. Sed et si qua sunt concilia¹⁶ a sanctis patribus hactenus instituta preter istorum quatuor auctoritatem, et custodienda et recipienda decrevimus. Iam nunc subiciendum¹⁷ de opusculis sanctorum patrum que in ecclesia catholica recipiuntur: Opuscula beati Cipriani martiris et Carthaginensis episcopi, item, opuscula beati Gregorii Nazanzeni episcopi, item, opuscula beati Basilii Capadoceni episcopi, item, opuscula beati Athanasii¹⁸ Alexandrini episcopi, item, opuscula beati Iohannis Constantinopolitani episcopi, item, opuscula beati Theophili Alexandrini episcopi, item, opuscula¹⁹ beati Cirilli Alexandrini episcopi²⁰, item²¹, opuscula beati Hilarii Pictavensis episcopi, item²², opuscula beati Ambrosii Mediolanensis episcopi, item²³, opuscula beati Augustini Ypponensis episcopi, item²⁴, opuscula beati Ieronimi presbiteri, item²⁵, opuscula beati²⁶ Prosperi viri religiosissimi²⁷, item²⁸, epistola²⁹ beati Leonis pape ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum destinata, cuius textum si quispiam

⁹ Ar. her. *CaMgPfTb; her. Ar. Tc

¹⁰ Macedonius *CaPfTcVn; Machedonius Gc; Mazedonius Mg; Nic<h>edonius Tb

¹¹ exc- *CaPfTbVn; acc- MgTc

¹² -inam *CaMgPfTb; -ianam Tc

¹³ beatissimi *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ Martiano *CaPfTbTc; Martiniano MgVn

¹⁵ -iana CaMgPfTb; -ia Tc

¹⁶ sunt conc. *MgPfPhTc; conc. Ca; conc. sunt Tb

¹⁷ est *add.* CaMgPfSb²TcVn, *om.* *BdCePaPhPkPwSbTbVm

¹⁸ Athanasii BdCaMgPfPwSbTcVm; Anastasii CePaTb; Anastasii PhPk; Aithanasii Vn

¹⁹ item opuscula *CaMgTb; Item Tc; opuscula Pf

²⁰ Alex. ep. PfPhTb; ep. Alex. MgTc; ep. CaVn; item opuscula beati Cir. Alex. ep. *om.* Be; Item op. b. Hier. presb. Item op. b. Prosp. viri rel. *add. here from below* Tb

²¹ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²² item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²³ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁴ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁵ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁶ beati *CaPfTbTc; *om.* Mg

²⁷ viri rel. *CaMgPfPhTb; rel. viri Tc; Ambr. *and* Prosp. *before* Hilarius Tb

²⁸ item *CaMgTc; *om.* Pf

²⁹ epistola *MgPfPhTc; opuscula CaTb; *om.* Vn

usque³⁰ ad³¹ unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit³², anathema sit. Item, opuscula atque³³ tractatus omnium patrum orthodoxorum qui in nullo a sancte Romane ecclesie consortio deviarunt³⁴, nec ab eius fidei³⁵ predicatione seiuncti sunt, sed ipsius communionis per³⁶ gratiam³⁷ Dei usque ad ultimum diem vite sue fuere participes, legendos decernimus³⁸. Item, decretales epistole quas beatissimi pape diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt venerabiliter suscipiende sunt. Item, gesta sanctorum martirum que multiplicibus³⁹ tormentorum cruciatibus et mirabilibus confessionum triumphis irradiant. Quis ista⁴⁰ esse catholica⁴¹ dubitet et maiora eos in agonibus fuisse perpeccos, nec suis viribus sed Dei gratia et adiutorio⁴², universa tolerasse, sed ideo⁴³ secundum antiquam auctoritatem vel consuetudinem⁴⁴ singulari cautela in sancta⁴⁵ Romana ecclesia non leguntur, quia et eorum qui scripsere⁴⁶ nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus aut dictis superflua aut minus apta quam rei ordo fuerit scripta esse putantur. Sicut⁴⁷ cuiusdam Cirici et Iulitte, sicut Georgii⁴⁸ aliorumque huiusmodi passiones que ab hereticis perhibentur conscripte⁴⁹, propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi⁵⁰ oriretur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum predicta ecclesia omnes martires et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneremur⁵¹. Item, vitas patrum Pauli, Antonii, Hilarionis et omnium heremitarum quas tamen⁵² vir beatissimus scripsit

³⁰ ss Tb

³¹ ad *CaMgPFTb; om. Tc

³² rec- *MgPFTb; acc- Tc; suscepit Ca

³³ atque *CaMgPFTb; et Tc

³⁴ deviarunt *CaPFTb; deviaerunt MgTcVn

³⁵ fidei *CaMgPFTb; fidei Tc

³⁶ per *P²Tc; om. CaMgPFTb

³⁷ gratiam *CaPFTbTc; gratia Mg

³⁸ decernimus *CaMgTb; decrevimus PFTcVn

³⁹ que multiplicibus *CaMgTbVn; que multipliciter Pf; qui multiplicibus Tc

⁴⁰ ista CaMgTc; ita PfPh; enim ita Tb

⁴¹ ista esse cath.] catholicorum Sb

⁴² -orio *CaMgPFTb; -oria Tc

⁴³ ideo *CaMgTb; iam Pf; ideo iam Tc

⁴⁴ ant. auct. vel cons. (in *add.* Tb) *CaPFTb; ant. cons. vel auct. Tc; auct. ant. vel cons. Mg

⁴⁵ sancta *CaMgPFTb; sacra Tc

⁴⁶ scrips- *PhTbTc; prescrips- AdBdCaCeMgPcPFPkVn; prescripserunt BePwVm; ea scripserunt DaSb; inscripsere Pa; scripserunt Pr

⁴⁷ et *add.* Tc, om. *CaMgPFTb

⁴⁸ *corr. fr.* Gregorii Pc

⁴⁹ consc- *CaMgPFTc; sc- Tb

⁵⁰ subsannandi *CaMgPFTb; subsanni Tc

⁵¹ -emur CaPFTb; -amur MgTc

⁵² tamen *MgPFTbTc; tantum Ca

Hieronimus⁵³, cum omni honore suscipimus⁵⁴. Item, actus beati Silvestri apostolice sedis⁵⁵ presulis, licet eius qui scripsit nomen ignoremus⁵⁶, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, et pro antiquo usu multe hec imitantur ecclesie. Item, scriptura de inventione crucis dominice⁵⁷, et alia scriptura de inventione capitis beati⁵⁸ Iohannis Baptiste, novelle quidem revelationes sunt, et nonnulli eas catholici legunt. Sed cum hec ad catholicorum manus advenerint⁵⁹, beati Pauli apostoli⁶⁰ precedat sententia, Omnia probate, quod bonum est tenete. Item, Rufinus vir religiosus plurimos ecclesiastici operis edidit libros⁶¹, nonnullas autem⁶² scripturas interpretatus est. Sed quoniam beatissimus Ieronimus in aliquibus eum de arbitrii libertate⁶³ notavit, illa sentimus que predictum beatum⁶⁴ Ieronimum sentire cognoscimus. Et non solum de Rufino sed etiam de universis quos vir⁶⁵ sepius memoratus⁶⁶ zelo Dei et fidei religione reprehendit. Item, Origenis nonnulla opuscula que vir beatissimus⁶⁷ Ieronimus non repudiat, legenda suscipimus⁶⁸. Reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda⁶⁹. Item, chronica⁷⁰ Eusebii Cesariensis atque eiusdem historie ecclesiastice libros, quamvis in⁷¹ primo narrationis sue libro tepuerit, et post in laudibus atque excusatione Origenis schismatici unum conscripserit⁷² librum, propter rerum tamen⁷³ singularem notitiam⁷⁴ que ad instructionem pertinet, usquequaque non dicimus renuendos⁷⁵. Item, Orosium⁷⁶

⁵³ scr. Ier. *PfPhTbTc; Ier. scr. CaMg

⁵⁴ -ipimus CaMgPfTc; -epimus Tb

⁵⁵ ap. sedis *CaMgTbTc; sedis ap. Pf

⁵⁶ licet eius qui scr. nom. ign. (ignoramus MgPh) CaMgPfPh; licet nom. ign. eius qui scr. Tb; licet eius qui scr. ign. nom. Tc

⁵⁷ crucis dom. CaMgPfTc; sancte crucis PhTb

⁵⁸ beati *CePhPkTbTcVm; om. BdCe²CaMgPaPcPfPwSbVn

⁵⁹ adven- *MgPaPfPkSb; perven- CaPhTb; ven- TcVn

⁶⁰ apostoli *CaMgTb; om. PfTcVn

⁶¹ op. ed. lib. Ca²MgPfTb; ed. op. lib. Ca; op. lib. ed. Tc

⁶² autem *CaPfTbTc; aliter Mg

⁶³ libertate *MgPfTbTc; voluntate Ca

⁶⁴ pred. beat. PfTb; beat. Tc; beat. pred. CaMg

⁶⁵ vir *MgPfTbTc; ubi Ca

⁶⁶ sepius memoratus CaMgPfPhTc; beatissimus Tb

⁶⁷ beat. *CaMgPfTb; religiosissimus Tc

⁶⁸ suscipimus *CaMgPfTb; suscepimus Tc

⁶⁹ renuenda *CaMgPfTb; removenda Tc

⁷⁰ Cronia Tc

⁷¹ in *CaMgPfTb; om. Tc

⁷² conscripserit *CaMgPf; scripserit Ph?Tb; conscripsit Tc

⁷³ tamen *CaMgTbTc; tantum Pf

⁷⁴ sing. not. *CaMgPfTc; not. sing. Tb

⁷⁵ renuendos *CaMgPfTb; esse removendos Tc

⁷⁶ -osium *CaPfTbTc; -osum Mg

virum⁷⁷ eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessaria adversus paganorum calumpnias⁷⁸ ordinavit, mira⁷⁹que brevitate contexuit. Item, venerabilis viri Sedulii paschale opus quod heroicis descripsit versibus, insigni laude proferimus. Item, Iuvenci⁸⁰ nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur. Ceterum⁸¹ que ab hereticis⁸² conscripta⁸³ vel predicta⁸⁴ sunt, nullatenus recipit⁸⁵ catholica et apostolica Romana ecclesia. E quibus pauca que ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda⁸⁶.

ID 4.64] +D 15 c 3a, pt as Palea

⁷⁷ religiosissimum et *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb

⁷⁸ calumpnias *CaMgPFTb; insidias Tb

⁷⁹ mira⁷⁹que *CaMgPFTb; mirataque Tc

⁸⁰ Iuvenci *CaMgPFTb; Vincentii PhTb

⁸¹ -erum *CaMgPFTb; -era Tc

⁸² sive cismaticis *add.* Lk, vel scismaticis *add.* MgPcTc, et scismaticis *add.* Rf; *om.*

*AdBdBeCaCeDaHaLdPaPfPhPkPqPwSbTbTeTfVmVn

⁸³ conscripta *CaMgPFTb; scripta Tc

⁸⁴ predicta CaMgPFTb; predicata Tc

⁸⁵ recipit *CaMgPFTb; recipiat ecclesia Tb

⁸⁶ in tertio folio Ariminensem synod. et cetera *add.* ss Eg

92

¹*Cassiodorus in prologo tripertite historie*²

Historia ecclesiastica³ que a cunctis⁴ Christianis valde necessaria comprobatur a tribus Grecis auctoribus mirabiliter constat esse conscripta⁵, uno scilicet Theodorico⁶ venerabili episcopo⁷, et duobus disertissimis viris Sozomeno et Socrate, quos nos per Epiphanium scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius stili tractatu, Domino iuvante, perducere⁸, et de tribus auctoribus unam facere dictionem⁹. Item, legat intrepidus qui Domino

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa; Quod ecclesiastica hystoria a tribus Grecis auctoribus sit conscripta, et a quodam scolastico in Latinum translata *in mg.* SbTe²

² Cassiodorus *after* historie Pt; lxli *add.* Vo

³ Historia ecclesiastica AdMgPFTbVmVnVo; Historiam ecclesiasticam CaDaOaRfTcTe

⁴ cunctis *CaMgPFTb; *om.* Tc

⁵ conscripta AdBeGcMgPFRbTbVnVo; conscriptam CaDaTe; composita Oa; scripta PrVm; scriptam TcVp

⁶ -ico CaMgPFTb; -ito Tc

⁷ ven. ep. *CaMgPFTb; *om.* Tc

⁸ perd- *CaMgPFTb; prod- Tc

⁹ dictionem AdBeCaCeDaHaLdMg²PrRfTbTeVn; distinctionem PfTc; dilectionem Mg

iuvante ad opuscula pervenerit¹⁰, multum utilitatis et notitiae lucraturus¹¹ si que posita sunt per hos duodecim libros memorie sue sollicita mente condiderit¹².

ID 4. 143]

¹⁰ perv- CaMgPfPh; pervenit Tb; ven- Tc

¹¹ lucraturus *AdCaMgPfPhTeVm; lucratus Tb; lucrabitur Tc

¹² condiderit CaPfTbTcVmVn; crediderit Mg

93

¹Augustinus ad Prosperum² et³ Hilarium de vita sanctorum

Non debuit repudiari⁴ sententia libri Sapientie, qui meruit in ecclesia Christi de gradu lectorum⁵ ecclesie Christi tam longa annositate⁶ recitari, et ab omnibus Christianis, ab⁷ episcopis usque ad extremos laicos fideles, penitentes, catechumenos cum veneratione divine auctoritatis audiri. Item. Qui sententiis tractatorum instrui voluit, oportet ut istum librum Sapientie, ubi legitur, Raptus est ne malitia mutaret⁸ intellectum illius, omnibus tractatoribus anteponan⁹, quoniam sic eum anteposuerunt etiam temporibus proximis apostolorum egregii tractatores, qui eum testem adhibentes nihil se adhibere nisi divinum testimonium crediderunt. Item¹⁰. Liber Sapientie qui tanta numerositate annorum legi meruit in ecclesia Christi nullam pati debet iniuriam, quoniam resistit eis qui pro meritis hominum¹¹ falluntur.

ID 4. 228]

¹ Quod Liber Sapientie in auctoritate habeatur in mg. SbTe; lxli add. Vo

² Probum Pt

³ ex Vp

⁴ deb. rep.] rep. deb. Ad

⁵ lect- *CaMgPfTb; elect- Tc

⁶ recitari add. Pc, recitate add. Tc, om. *CaCeMgPfRfTbTe

⁷ ab *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ mutaret *CaMgPfPhTc; mutet Tb

⁹ tractatoribus anteponant (-nat Ca) *CaMgPfTb; tractatibus anteposuerunt Tc

¹⁰ Item *CaMgPfPhTc; om. Tb

¹¹ hominum *MgPfTbTc; hominis Ca

94

¹Augustinus² de doctrina Christiana, libro II³

Quod⁴ Eusebius⁵ fecit de temporum historia propter divinorum librorum questiones, que usum eius flagitant, suscipimus.

¹ Quod scriptum Eusebii de hystoria temporum recipiatur add. SbTe

² Aug. *AdCaMgTbTc; Item Pf

³ II] VII lxlii Vo

⁴ Que Rb

ID 4. 82]

⁵ quam *add.* Ph

95

¹*Isidorus, Etimologiarum*² libro VI³, cap. vii⁴

Ieronimus atque Gennadius ecclesiasticos scriptores⁵ toto orbe querentes ordine prosecuti⁶ sunt, eorumque studia in uno voluminis indiculo⁷ comprehenderunt.

ID 4. 89]

¹ Quod multorum scriptorum volumina a Ieronimo atque Gennadio compendiose sint comprehensa *in mg.* SbTe

² in *add.* Ad

³ *om.* Pt

⁴ vii *AdBeGcLbMgPfTcTeVn; vi Ca; ?? Tb; iii PrVm; libro VII lxlxiii Vo; cap. vii *om.* Vp

⁵ atque – script. *in mg.* Vo²

⁶ pros- *LbPfTb; pers- AdCaCeDaGcMgMqPhPrRfTcTeVmVn; consecuti Be

⁷ indiculo *AdCaMgTbTcTe; indicio GcVn; opusculo Pf

96

¹*Beda super Actus apostolorum*²

Dionisius Ariopagita episcopus ordinatus³ Corinthiorum⁴ rexit ecclesiam gloriose, multaque ad utilitatem ecclesie pertinentia, que hactenus manent⁵ ingenii sui volumina⁶ reliquit, cognomen a loco cui preerat accipiens⁷ Ariopagus.

ID 4. 90]

¹ Quod Dionisius areopagita multa utilia volumina composuerit *in mg.* SbTe

² Ares, virtus, Arius, Mars, pagus villa, Ariopagus id est villa Martis, quia rexit scholas (lxlxiiii *add.* Vo) Td(*mg.*)Vo; Po *has* Ares – ibi r... scol' *in mg.*, partly *illeg. in gutter*

³ -atus *CaMgTbTc; -atur Pf

⁴ Corinth. AdCaMgPfPrTbTc; Athenensium *over erasure* Vm

⁵ tenent Vn. et *add.* PfTbTeVn, *om.* *CaMgTc

⁶ volumina *CaMgPfPhTc; monumenta Tb

⁷ a loco cui pr. acc. *AdPfTbTcTe; acc. a loco cui pr. CaDaMg

97

¹*Gregorius in Dialogo, libro II*²

Benedictus scripsit monachorum regulam, discretione precipuam, sermone luculentam.

ID 4. 91]

¹ Quod beatus Benedictus regulam monachorum constituerit *in mg.* SbTe

² Dial. libro ii] libro Dialogorum Oa; Dialogo ii DaVp. lxliv *add.* Vo

98

¹*Ex Libro pontificali*²

Gelasius³ fecit libros quinque adversus Nestorium et Eutichen⁴, fecit⁵ et tractatus in⁶ modum Ambrosii⁷. Item, libros duos adversus Arium⁸. Fecit autem et sacramentorum prefationes et orationes cauto sermone, et epistolas fidei de limato⁹ sermone multas.

ID 4.94]

¹ Quod Gelasius plures libros adversus hereticos et prefationes et epistolas fecerit *in mg.* SbTe

² Ex - pont. *om.* Cc; *in text with Lib'* pontificali *in mg.* Lm. Greg' *add.* Vo

³ Gelasius

*BdBcCaCcCeDaDbGcLbLdLflLgLjLmMgMqOaOePaPc²PfPhPkPqPrPtPw²RfSbSITbTcTeVaVmVn VpBrant; vel Pelagius *add.* Bd²; Pelagius AdCbObOdOfPwTdTfVo; Ieladius Pc; 'P' *add. in mg.* Mg²

⁴ -cen *BeCbCcLdLjLmTbTc; -cem AdCaLfMgPf

⁵ fecit *CaCbCcLdLflLjLmMgPfPhTb; *om.* Tc

⁶ in *CaMgPfTc; ad Tb

⁷ *suppl in mg.* Lf²

⁸ Arium *CaMgPfTbTc; adversarium Cc

⁹ de limato AdCaCbCcDaGcLdLflLjLmMgPaPfPrSbTbTe; elimato RbRfSITc; decimato Vn

99

¹*Gregorius episcopus*² *servus servorum Dei*³ *Secundino*⁴ *episcopo*⁵

Inter sacra missarum solempnia, ex his que diebus certis in ecclesia hac legi ex more solent⁶ sancti evangelii⁷ lectiones exposui quadraginta⁸, et quarundam quidem dictata expositio assistenti plebi est recitata per notarium: quarundam⁹ vero explanationem¹⁰ coram populo ipse locutus sum, atque, ut loquebar, excepta¹¹ est. Item. Easdem omelias eo quo¹² dicte¹³ sunt ordine in duobus codicibus ponere curavi, et priores quidem viginti que dicte sunt, et posteriores totidem.¹⁴

ID 4. 97-8]

¹ Quod a Gregorio papa lectiones evangeliorum sint exposite et in duobus codicibus comprehense *in mg.* SbTe

² Greg. ep. *AdDaGcLbMgMqPfPrTcVmVnVo; Gr. BePhSfTb; Ep. Greg. Ca; greg. ep. Ro. Te

³ servus serv. Dei *om.* Te

⁴ Sederino Rf

⁵ ep- CaCeLbSfPc²TbTcTeVmVo; coep- BeGcMgMqOaPcPfPrRfVnVp; Sec. ep. *om.* Ad; *in Pc* episcopus s.s. Dei- coep. *was subs. canc.*

⁶ *ss* Gc²

⁷ sol. sancti ev. *MqPfTbTcTe; sancti ev. sol. CaMg; sol. ev. sancti Vo

⁸ exp. quad. *CaMgPfTcTe; quad. Ph; quad. sollerter exp. Tb; exp. sollerter quad. Vn

⁹ quar- *CaPfTbTcTe; quor- MgVn

¹⁰ -onem *CaMgPfTc; -ones Tb

¹¹ excepta *CaMgPfTbTc; excerpta Tc²

¹² quo *CaMgTb; quod PfTc

¹³ dicte *CaMgTbTc; fiete Pf

¹⁴ que sub ocul' dicte singul' essent distincte corporibus *add.* DaSb²

[100]¹

Quod dicitis neque Sardicense concilium, neque decreta alia nos² habere sanctorum patrum³ vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est⁴, omnis ecclesia recipit; qua ratione conveniat⁵ ut hec sancta Constantinopoli ecclesia abiceret⁶, et, ut dictum est, non reciperet?

ID 4. 135, cf below c. 117b] +D 16 c 14

¹ *in Brant; om.*

AaAbAcAdBaBdBcCaCbCcCeDaDbEaEgFcGcHaKaLaLbLcLdLeLflgLhLjLkLmLnMfMgMhMjMk
MmMnMoMqOaObOcOdOeOfOgPaPbPcPdPfpPgPhPjPkPmPnPoPpPqPrPsPtPuPwPxPyQaQbQeRaRb
RfSbSdSeSgSgSkSlTcTdTeTfTgVaVbVcVdVeVgVhVjVkvVmVnVoVpVqVtWaWbWcWdWeZa

² decreta alia nos *Brant*; decretalia vos *ID*

³ sanctorum patrum *Brant*; pontificum sacrorum *ID*

⁴ et *add. ID*

⁵ -iat *Brant*; -erit *ID*

⁶ ab- *Brant, ID*; ob- *Migne*

101

¹*Agatho papa omnibus episcopis*²

Sic omnes apostolice sedis sanctiones accipiende sunt tanquam ipsius divini³ Petri⁴ voce firmate.

ID 4.238] D 19 c 2

¹ Quod omnes apostolice confirmationes in summa auctoritate habeantur *in mg.* SbTe

² Gesta v. synodi die iii *add.* PrVm (*cf c 102*)

³ ipsius divini *BeCaGcMgPfTbTeVnVo; ipse divine Oa; divina Rb; ipsius divina Tc; ipsius Domini Tf;

⁴ Petri *Tc; P. AdGcHaLdMgPcPfPhRfSfTbTeVmVp; precepta Ca; precepti BeLbLd²TbVn; potestate Mq; pape CePaPk; patris Pt; *om.* OaTf

102

¹*Gesta quinte*² *sinodi, die*³ *iii*⁴

Sequimur⁵ per omnia⁶ sanctos patres et doctores Ecclesie, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium theologium⁷ et⁸ Gregorium Nisenum⁹, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Iohannem Constantinopolitanum, Cirillum, Leonem,

¹ Quod dicta tantorum patrum sint recipienda *in mg.* SbTe

² vere PtVp

³ *om.* Te

⁴ iii *BeCaLbOaPfTbTcTeVo; iiii MgPtVn; *no inscr.* PrVm (*cf c 101*). Gesta – iii] Die iii gesta V sinodi Gc

⁵ Seq. AdMgPfPrBtTbTcTeVm; []equimur Ca; Loquimur Oa

⁶ per omn. *after patres, but marked for moving* Tb

⁷ theologium AdCaPfTcTe; theologum Mg; t<h>eologum Tb

⁸ et *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁹ Nisenum CaMgTbTcTe; Nazanzenum Pf; Misenum Vo

Proculum, et suscipimus omnia que de recta fide et condempnatione hereticorum exposuerunt. Suscipimus autem et alios sanctos et¹⁰ orthodoxos patres qui in sancta Dei ecclesia rectam fidem irreprehensibiliter usque in finem sue vite¹¹ predicaverunt.

ID 4. 99]

¹⁰ et MgPfTbTc; om. Ca

¹¹ sue vite CaMgPfPhTe; vite sue BeGcOaPrRbTbTcVo

103

¹Ex Libro diurno². Professio³ Romani pontificis⁴

Sancta octo universalia concilia, id est⁵ Nicenum⁶, Constantinopolitanum⁷, Ephesinum primum⁸, Chalcedonense quintum et sextum; item Constantinopolitanum⁹ et¹⁰ septimum, Item¹¹ Nicenum octavum quoque constanter¹² usque ad unum apicem immutilata servare¹³, et pari honore et veneratione digna¹⁴ habere, et que¹⁵ predicaverunt¹⁶ et statuerunt omnibus modis sequi et predicare, quecunque condempnaverunt ore et¹⁷ corde condempnare profiteor.

ID 4. 132] D 16 c 8

¹ Que concilia sunt autentica *add. in mg.* Ca

² diurno *BeCaOaPrTbVm; divino GcLbMgPfPtRfTcTeVo; Ex – diurno *om.* Ad

³ Professio *CeGcPcPhTbTcVm; Professione BeDaLbLeMgOaPfRfSbTeVp; Professionum Ca; De confessione Pt

⁴ Romani pontificis *CaGcLbMgPfPtTb; pont. R. Be; pontificis CeDaOa; Greg' pontificis LeMq; Romanorum pontificis Pc; Romani pontifices Sb; Romanorum pontificum RfTc; Romane pontificis Te. Prof. Rom. pont. *om.* Advn

⁵ id est Tb; .i. CaPfTc; primum Mg

⁶ secundum *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

⁷ Constantinopolitanum MgPfTbTcTe; Constantinopolis Ca. tertium *add.* Mg

⁸ primum CaPfTbTcVn; quartum Mg

⁹ -anum CaMgPf; -ana Tb; -op' Tc

¹⁰ et CaMgTb; ? Pf; Item Tc; ; *om.* Te

¹¹ Item *MgTbVm; tunc AdPf; *om.* CaTcTe

¹² constanter AdMgPfTbTeVn; Constantinopol' Tc; Constantinum Ca

¹³ -are *CaMgPfTb; -ire Tc

¹⁴ est *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹⁵ que *CaMgPfTbVn; quecumque Tc; quam Vo

¹⁶ predicaverunt BeCaLbLkMqPcPkPqPw²OaSbTcVo; preiudicaverunt

AdBdCeDaGcMgPaPc²PfPhPrPwTbVm; predicavere Vn. digna habere – pred. *om.* Te

¹⁷ et *CaMgPfTc; *om.* Tb

104

¹De quatuor conciliis principalibus². In proemio canonum³

¹ Que concilia sint (sunt Da) autentica *add in mg.* BeCaCeDaLjLkPfPrSbTe, *in mg. and text* Ad, *in text* MqSfVo, Que concilia de quatuor – canonum *as first rubr. in text*, Que concilia sint autentica *as second rubr. (in mg. Gc)* GcVm

² conc. princ. CaGcLbMgPfPrTcTeVn; princ. conc. PhTb. Isidorus *add.* DaSb

Canones generalium conciliorum a temporibus Constantini imperatoris ceperunt. Inter cetera autem concilia, quatuor constat esse venerabiles sinodos, que totam principaliter fidem complectuntur quasi⁴ quatuor evangelia, ut⁵ totidem paradisi flumina. Harum prima⁶ Nicena sinodus CCCXVIII⁷ episcoporum Constantino Augusto imperante peracta est, in qua Ariane perfidie condempnata est blasphemia, quam de inequalitate sancte Trinitatis idem Arius Alexandrinus presbiter asserebat. Consubstantialem Deo Patri Deum Filium eadem sancta sinodus diffinivit. Hec sinodus acta est temporibus Silvestri pape Romani, Macharii Iherosolimitani episcopi, Alexandri Alexandrini⁸. De hac autem sinodo Leo papa in epistola ad Anatolium Constantinopolitanum⁹ episcopum sic ait, Nulla sibimet de multiplicatione congregationis sinodalia concilia blandiantur, neque CCC illis X et VIII¹⁰ episcopis quantumlibet copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat vel preferre, cum tanto divinitus privilegio Nicena sit sinodus¹¹ consecrata ut sive per pauciores sive¹² per plures ecclesiastica iudicia¹³ celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Beatus quoque Ambrosius hoc Nicenum concilium in libro de Trinitate his verbis in immensum¹⁴ effert, De conciliis id potissimum sequitur¹⁵ quod CCCX et VIII¹⁶ sacerdotes tanquam Abrahe lecti¹⁷ iudicio consona fidei virtute victores velut tropheum, toto orbe subactis perfidis extulerunt¹⁸, ut mihi videatur hoc esse divinum quod eodem numero in conciliis habeamus oraculum quod in historia pietatis exemplum¹⁹.

4 L 4. 1a] D 15 c 1 begins so, but is widely var.

³ De – canonum *in mg.* Ad³

⁴ quasi CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ ut CaMgPfTb; vel Tc

⁶ prima OaTcTeVn; i CaMgPf; una PhTb

⁷ CCCX et VIII GcOaPfTcTeVn; CCX et VIII CaMg; CCCXVIII Tb; CCC et XVIII Vm

⁸ episcopi *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁹ *om.* Te

¹⁰ X et VIII CaMgPfTeVn; XVIII TcTb

¹¹ sit sin. CaMgPfTcTEVn; sin. sit congregata vel PhTb

¹² sive per pauc. *repeated and canc.* Te

¹³ iudicia CaMgTbTeVn; indicia Pf; Tc *obscurely altered*

¹⁴ in immensum CaTbTcTeVn; immensum MgPf

¹⁵ -uitur CaPf; -uimur MgTc; sequar PhTbVn; seq'r Te

¹⁶ X et VIII CaPfTeVn; XVIII MgTb; et XVIII Tc

¹⁷ lecti MgPfTbTcTe; electi CaVn

¹⁸ *corr. fr.* per- Te

¹⁹ est *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

105

¹Zepherinus² papa³ episcopis per Siciliam

Sexaginta apostoli sententias prefixerunt⁴ cum aliis quamplurimis episcopis et servandas censuerunt.

ID 4.107b] D 16 c 2

¹ Qua auctoritate capitula Niceni (Neci Te) concilii recipiantur *in mg.* SbTe

² Zepherinus *AdCaLbMgPFTb; Severinus Tc

³ omnibus *add.* GcTc, *om.* *CaLbMgPFTbTeVn

⁴ prefixerunt *GcOaPFRbRfSbTbTcTeVo; prescripserunt Ad(*obscurely altered*)CaDaMgVn; predixerunt Ce

106

Athanasius Alexandrinus¹ Marco pape²

Septuaginta³ Niceni concilii capitula que de prefata sinodo iubente domino meo⁴ Alexandro decreto omnium episcoporum attuli quia⁵ sunt igne combusta optamus ut a sancte⁶ sedis ecclesie vestre auctoritate percipere per presentes legatos mereamur. Item. Presentibus nobis octoginta in memorata⁷ sinodo capitula tractata sunt, scilicet quadraginta⁸ a Grecis Greca edita lingua⁹, et quadraginta a Latinis similiter Latina edita lingua¹⁰; sed visum est CCCX et¹¹ VIII episcopis in predicto¹² Sancto Spiritu repletis concilio congregatis¹³ et maxime iam dicto Alexandro et apostolice sedis apocrisariis, ut decem capitula adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur, et ad formam septuaginta discipulorum vel totius orbis terre linguarum septuaginta tanti¹⁴ et tam excellentis concilii fierent capitula, que omnem Christianorum informarent orbem.

ID 4. 108]

¹ -rius Te

² episcopo Vn. *insc. in text*, BeCaDaOaPtQeSbSfWd, *with no break*

AdBeDaGcLeMgMqPhQeRbRfSbSITbTeVnVoVpWc; Athan. Alex. *and no break* HaPkPy; Alex. Athan. *and no break* Lb

³ *om.* Pk

⁴ meo *CaMgPFTbTe²; nostro TcTe

⁵ quia *CaMgPFTb; que Tc

⁶ sancte CaMgPFTb; sacre Tc

⁷ *corr. fr.* memoria Te

⁸ lx Te

⁹ Greca ed. ling. *AdPFTbTc; ed. Greca ling. Mg; ed. ling. Greca Ca

¹⁰ et xl a Lat. similiter Latina ed. ling. BeGcSb²TbVmVp; et xl Latinis similiter edita lingua Latina CaDa; et xl a Latinis sim. Latina lingua edita Da²; et a Latinis totidem Mg; et xl a Latinis Latina edita lingua Tc; *om.* AdPFSbTeVo

¹¹ et CaMgPFTe; *om.* TbTc

¹² concilio *add.* Tc, *om.* CaMgPFTb

¹³ concilio congregatis *CaMgPFTb; *om.* Tc

¹⁴ tanti *MgPFTbTc; tanta Ca

107

¹*Stephanus Liuthobio² Magontino episcopo, cap. xx*

Viginti in ecclesia tantum³ sancta Romana habentur⁴, sed quo neglectu⁵ reliqua defecerint⁶ ambiguum est. Arbitrantur enim⁷ plurimi ea Antiocheno inserta concilio.

ID 4. 232b] D 16 c 13

¹ Quod tantum xx capitula eiusdem concilii in Romana ecclesia habeantur *in mg.* SbTe

² Liuthobio BdBeDaMqPc²PfPhSeVo; Luitumbio Ad; Leutherio CaGcPcTcVm; Liutobio (*corr. fr.* –oio Mg) HaMgVn; Leutorio Ha²; papa Leutobio Pt; Lithobio SbTe; Liutheberto Tb; Liuterio Vp; *om.* Lb

³ in eccl. tantum CaMgPfTcTe; tantum in eccl. PhSITb

⁴ capitula *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵ neglectu *CaMgPfTbTe; defectu Tc

⁶ -erint *CaMgPfPr; -erunt TbTc

⁷ enim *CeGcMqPaPc²PhPkPrRbRfTbTcVm; *om.* AdBdBeCaDaLkMgPcPfPqPhSbTeVnVo

108

¹Secunda² synodus CL patrum sub³ Theodosio seniore Constantinopoli⁴ congregata est, que Macedonium Spiritum sanctum Deum⁵ esse negantem condemnans⁶ consubstantialem Patri et Filio⁷ Spiritum sanctum demonstravit⁸, dans⁹ simboli formam quam tota Grecorum et Latinorum confessio¹⁰ in ecclesiis predicat. Hec synodus acta est temporibus Damasi pape Romani, Cirilli Ierosolimitani episcopi¹¹, Nectarii¹² Constantinopolitani.

4 L 4. 1b] D 15 c 1 med. to predicat

¹ Stephanus *add.* Be, Ysid' in proemio canonum *add.* DaSb(*mg.*), Idem *add.* PcRfTc, De secunda synodo *add. in text* Sb, *in mg.* Te, Sub quo principe et cuius pape tempore sit congregata *add. in text* Te. *om.* AdCaGcLbMgPfPfTbVm(*no break*)VnVoVp

² Sancta LdMqRbVn

³ *om.* Ph

⁴ -oli Tc; -ol' AdCaPf; -olit' MgTe; -olim Tb

⁵ verum *add. ss* DaSb

⁶ neg. con. CaMgPfPhTc; con. neg. Tb

⁷ et Filio CaMgPfTc; Filio Ph; Filium et Tb

⁸ esse *add.* Tc, esse Deum *add.* Mg, *om.* CaPfTbTeVn

⁹ latius *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

¹⁰ *corr. fr.* concessio Ca²

¹¹ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

¹² Nectarii CaMqPfPrTbTcTeVn; Nestarii Gc; Nestorii MgRb

109

¹Tertia synodus Ephesina² prima CC episcoporum sub iuniore Theodosio augusto edita est, que Nestorium duas personas in Christo asserentem iusto

¹ Item idem *add.* Pc (*pc*), De tertia synodo *add. in text*, Similiter de tertia synodo *n mg.* Sb, Idem *add.* Tc, *om.* AdBeCaGcLbMgPfPfTbTeVmVnVoVp

anathemate condempnavit, ostendens manere in duabus naturis unam Domini nostri Iesu Christi personam. Hec sinodus acta est temporibus Celestini pape Romani, Iuvenalis Constantinopolitani episcopi³, Cirilli Alexandrini.

4 L 4. 1c] D 15 c 1 med. to personam

² -sina CaMgPftb; -siana TcTe

³ et *add.* Tc, *om.* CaMgPftb

110

¹Quarta sinodus Chalcedonensis DC² et XXX sacerdotum sub Martiano³ principe habita est. In qua Eutichen Constantinopolitanum abbatem⁴ Verbi Dei et carnis unam naturam pronuntiantem et eius defensorem Dioscorum quondam Alexandrinum episcopum, et ipsum rursus Nestorium cum reliquis hereticis, una patrum sententia predampnavit, predicans eadem sinodus Christum Deum sic natum de Virgine ut in eo⁵ substantie et⁶ divine et humane confiteamur naturam. Hec sinodus acta est temporibus Leonis pape Romani, Iuvenalis Ierosolimitani episcopi⁷, Anatholii Constantinopolitani⁸. He sunt quatuor⁹ sinodi principales fidei naturam¹⁰ plenissime continentes, sed et si que¹¹ sunt concilia que sancti patres Spiritu¹² Dei pleni sanxerunt, post istorum quatuor auctoritatem omni manent¹³ stabilita vigore.

4 L 4. 1d] D 15 c 1 med. to confiteamur naturam

¹ Item idem *add.* Pc, De quarta synodo *add.* in text, Eodem modo de quarta synodo (*om.* Sb) *in mg.* Sb, *in text* Tb, Idem *add.* Tc, *om.* AdBeCaGcLbMgPftTbVmVo

² DC] CC Vp

³ Martiano MgPftbTcTe; Martiniano CaVn

⁴ abbatem CaMgPftb; *erased in* Tc

⁵ *erasure follows* Te

⁶ et PftbTe; *om.* CaMgTc

⁷ et *add.* Tc, *om.* CaMgPftbVn

⁸ episcopi *add.* Ca, *om.* MgPftbTc

⁹ sunt quatuor CaMgPftcTe; quatuor sunt PhTb

¹⁰ naturam CaMgPftb; doctrinam Tc

¹¹ qua Te

¹² *erasure follows* Te

¹³ -ent CaMgPftb; -eant Tc

111

Beda de temporibus, cap. dcxxxviii¹

Quinta² Constantinopolim³ temporibus Iulii pape sub Iustiniano⁴ principe contra Theodorum et omnes hereticos.

¹ dcxxxviii AdBdBeCaDaLbMgPcPhPrSbTeVmVn; dcxxxiii GcSeWc; de xxxviii MqSl; dc Pf; dcxxxvii Pt; dcxxxviii Tc; dcxxxv Tb; de.c.xxxviii Vo

ID 4.125 pt.] D 16 c 9 end

² synodus add. Aa

³ -olim CaMgPfTe; -oli BeTbTcVmVn; -olitanam Gc (*corr. fr.* -olitanim?)

⁴ Iustiano Te

112

Beda de temporibus¹

Sinodus Aquileie facta ob imperitiam² fidei quintum universale concilium suscipere diffidit³, donec salutaribus beati pape Sergii monitis instructa, et ipsa huic cum ceteris Christi ecclesiis annuere consentit.⁴

ID 4.119]

¹ Beda de temporibus DaMqPhSeSfTbTe; Item AaSl; Beda de temporibus cap. dcxxxviii *repeated from c 111 Ad*; Beda in eodem Be; Item de eodem Ca; Idem in eodem GcPcPrRfTcVmWc; Idem LbPf; *om.* MgPtVn

² imper<ic>iam Te

³ -idit *CaMgPfTe; -init Tb

⁴ -entit *GcPfPhQeTbTeVm; -ensit BeCaLbMgSlTcVo

113

Beda de temporibus, cap. dcxxxviii¹

Sexta sinodus universalis Constantinopoli² celebrata est et Greco sermone conscripta temporibus pape Agathonis, exeunte ac³ residente piissimo⁴ principe Constantino intra palatium suum, simulque legatis apostolice sedis et episcopis CL residentibus.

ID 4.125a] D 16 c 9a

¹ Beda de temporibus cap. dcxxxviii (de xxxviii Mq, de.c.xxx.viii Vo)

BeCaMgMqQeSbSeSlTbTeVnVo; Beda de temp. Ad; Idem in eodem cap. dcxxxviii (viii *om.* Tc) GcPcPrRfTcVmWc; Idem cap. dcxxxviii Lb; De temp. prefato cap. Pf; Beda libro Pt. Item similiter de vi. *in mg.* Te³

² -oli *BePfTbTcTe; -olim CaMg

³ ac *CaMgPfTb; et Tc

⁴ *om.* Te. et clementissimo add. PhTb, *om.* *AdCaHaLdMgPfPrTcTeVn

114¹

Ex Libro pontificali²

Leo³ iunior⁴ suscepit sanctam sextam sinodum⁵ que per Dei providentiam nuper⁶ regia urbe celebrata est Greco eloquio scripta, exeunte ac residente piissimo ac⁷ clementissimo magno⁸ principe Constantino.

¹ *after c 116 GcPrVmWd*

ID 4.124b]

² pontificali *AdCaLbMgPfTbTeVnVo; pontificum GcPrRfTc; Pc *obsc. corr.*

³ Nec Oa

⁴ minor CeSl

⁵ sext. sin. *CaMgPfTc; sin. sext. PhTb

⁶ in *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁷ ac *TbTc; et CaMgPfTe

⁸ magno *CaMgPfTcTeVn; *om.* PhTb

115

In prologo historie Anastasii bibliothecarii Romane¹ ecclesie²

Sufficere arbitror ad preconium Theophanii chronographi³, quod a sede approbatus sit apostolica⁴, quando scilicet vicarii eius una cum CCCL patribus in Nicena urbe secundo convenientes universalem sinodum celebrarunt. Siquidem⁵ et⁶ laus eius in eodem septimo sancto concilio reperitur.

ID 4.129]

¹ bibl. Romane] bibl. BeCePa; librothecarii Rome Te

² Rom. eccl. *om.* Lb

³ -graphi *MgPfTbTc; -fragi Ca

⁴ approb. sit apost. *BeOaPrTcVm; approbatus apost. AdCaGcMgRbSbTeVnVoVp; prob. sit apost. Ce; approbatur apost. LbPf; approb. apost. sit PhSfTb

⁵ Sed quidem Te

⁶ et *CaMgOaTbTc; *om.* Pf

116

Adriani pape¹ ad Carolum, cap. xxv²

Ipsam septimam sinodum suscepimus, nam si eam minime recepissemus, ad suum pristinum vomitum erroris fuissent reversi Greci, qui pro tot³ millibus animarum Christianorum interitu habemus reddere rationem.

ID 4.128]

¹ Adriani pape AdCaCeMgOaRfSfVn; Adrianus papa AaBeDaGcLbPfPrSbTcTeVnVo; Arriani pape PhTb

² xxv AdMgPfTbTc; xv Ca

³ pro tot *MgPfTbTc; propter Ca

117

¹Sexta sinodus, cap. ii²

Confirmamus sanctorum patrum canones et sinodos, id est Nicenam³, Antiochenam, Neocesariensem⁴, Grangrensem, Antiochenam, Laodicensem,

¹ Que sinodi et quorum dicta habeantur in auctoritate *in mg.* SbTe²

Constantinopolim⁵, Ephesinam, Chalcedonensem, Sardicensem⁶ et Carthaginensem, et opuscula Theodosii Alexandrini⁷ episcopi, et Dionisii⁸ Alexandrini episcopi et⁹ martiris¹⁰, et Gregorii thaumasturgi¹¹ Neocesariensis episcopi¹², Athanasii Alexandrini episcopi¹³, Basilio Cesarie Cappadociae episcopi, Gregorii Niseni¹⁴ episcopi, Gregorii theologi¹⁵, Amphilocii Biconiensis¹⁶ episcopi, Timothei Alexandrini episcopi, Cirilli Alexandrini episcopi, Germani Constantinopolitani episcopi, Cipriani Carthaginensis episcopi et sinodum suam. *Nicholas*¹⁷ *Photio*. Quod dicitis neque Sardicense concilium neque decretalia vos¹⁸ habere pontificum¹⁹ sanctorum vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur²⁰, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est et omnis ecclesia recipit, qua ratione convenerit ut hec sancta Constantinopolitana ecclesia abiceret²¹ et²², ut dictum est, non retineret?

ID 4.134] D 16 c 7b to et sinodum suam; ID 4. 135] +D 16 c 14 from Nicholas; cf above, 2.100

² ii LbMgOaPFTbTc; i Ad; iii Gc; Sexta – ii om. VnVo

³ Niceam Te

⁴ Neoces- *CaPFTbTc; Necces- Mg

⁵ pol' MgPFTbTc; -polit' Te; -polim Ca

⁶ -icensem *MgPFTcTe; -iensem Ca; -ionensem Ph; -iocensem Tb

⁷ Alex. *MgPFTbTc; om. Ca

⁸ Diosii Te

⁹ Dion. Al. ep. et CaPFTc; om. Mg

¹⁰ et mart. *add. ss* Sb²

¹¹ *p.c.* Te

¹² *corr. fr.* ep. Neoc. Ca²

¹³ et Dionisii Alex. - Alex. episcopi om. PhTb, in CaGc(Mg)PFTcTeVn; martiris et Gregorii thaum. – episcopi *in mg.* Mq²

¹⁴ Niseni *CaMgPFTb; Miseni Tc

¹⁵ -ogi *CaGcPf; -ogii MgTb; -ogi episcopi Tc

¹⁶ Biconiensis CaMgPFTc; Bicomensis GcTe; Bichonensis Oa; Biconensis Tb; Hiconiensis Tc

¹⁷ Nich. *AdBdCaCeGcMgPaPcPhPkPqPwOaQeSbTbTcTeWc; Nichil LkMqPFTc; Nicholao Rf.

AdBdCaCeLeLkMgMqOaPaPcPhPkPqPrPwQeSfTbTeVmVnWc with no break; Nib' Vn; Nici with no break Wd. RbSIVoVp *have neither break nor insc.*

¹⁸ vos *CaMgTc; nos GcOaPFTbTcTeVo

¹⁹ nostrorum *add.* Tb, om. *CaMgPFTc

²⁰ fac. cred. trib. *CaMgPFTb; cred. trib. fac. Tc

²¹ abiceret *CaMgPFTb; reciperet Tc

²² *add.* Tc²

118

[Quod in ecclesiasticis iudiciis auctoritas canonum¹ et decreta² Romanorum pontificum³ preferenda sint⁴ dictis Augustini, Ieronimi⁵ et aliorum]⁶. Leo IV episcopis Britannie⁷

De libellis et commentariis aliorum non convenit aliquos iudicare et sanctorum conciliorum canones relinquere vel decretalium regulas, id est que habentur apud nos simul cum canone, in illis⁸ et quibus in⁹ omnibus ecclesiasticis utimur iudiciis, id est, apostolorum, Nicenorum¹⁰, Anciranorum, Neocesariensium, Grangrensium, Antiocensium, Laodicensium, Calcedonensium, Sardicensium¹¹, Carthaginensium, Affricensium, et cum illis regule presulum Romanorum Silvestri, Sirici, Innocentii, Zosimi¹², Celestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Simachi, Simplicii, Ormisde et Gregorii iunioris. Isti omnino sunt et¹³ per quos iudicant episcopi, et per quos episcopi simul et clerici iudicantur. Nam si tale emerit vel contingerit inusitatum negotium quod minime possit¹⁴ per istos finire, tunc si¹⁵ illorum quorum meministi dicta¹⁶ Ieronimi, Augustini, Ysidori, vel ceterorum similiter sanctorum doctorum¹⁷ similium¹⁸ reperta fuerint, magnanimitate sunt retinenda ac promulganda, vel ad apostolicam sedem referatur de talibus. Quam ob causam luculentius et magna voce pronuntiare non timeo quia qui illa que diximus sanctorum patrum statuta¹⁹, que apud nos canones pretulantur, sive sit episcopus, sive²⁰ clericus, vel²¹ laicus indifferenter²² receperit²³,

¹ auct. can. AdBeCaCcMgPfTbTc; can. auct. FcOe

² canonum *add. and canc.* Lb

³ sanctorum *add. and canc.* Te

⁴ sint BeCaTc; sunt AdCeDaFcLbMgOePfTbTe

⁵ Aug. Ier. CaCcFcMgOePfTb; Ier. Aug. Tc

⁶ *Rubric in text here CaMgPfPhVn, as distinct cap. 117A CcFcLbOeTb, in mg. AdBeCeDaGcLdObTc, as end of c 117 MqOdSbSlTeVoWc, om. PcPkPrPtRbRfSfVmVp. Quod sanctorum canonum dicta et Romanorum pontificum decreta in ecclesiasticis negociis sint preferenda add. in mg. Sb*

⁷ Leo – Brit. *om.* Ad; Leo papa episcopis Britannie lxii Pt

⁸ can. in illis *CaPfTbTc; illis in can. Mg

⁹ in *MgTc; *om.* CaPfTbTe

¹⁰ Niceorum Te

¹¹ Calc. Sard. CaMgPhTb; Sard. Calc. PfTcTe

¹² Zas- Te

¹³ et*CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁴ minime possit *CaMgPfTb; non queat Tc; minime queat Te

¹⁵ si *BdCePaPc²PhPkTbVm; *om.* CaMgPcPfPwTcTeVn

¹⁶ quor. mem. dicta *BdCaCeMgPaPfPhPkPwTcVm; dicta quor. mem. Tb; quor. meministi dictaTe

¹⁷ sim. sanct. doct. CaMgPfTe; sanct. sim. doct. PcTc; sin. doct. suorum Ph; sim. doct. sanct. Tb; sim. doct. Vn

¹⁸ si *add.* CaMgPcPwTcVn, *om.* *BdCePaPc²PfPhPkTbTeVm

¹⁹ statuta *CaMgPfTb; instituta Tc

²⁰ sive *MgTbTcTe; sive sit Ca; vel Pf

²¹ vel MgPfTbTe; sive sit Ca; sive Tc

²² non *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

ipse convincitur nec catholicam et apostolicam fidem nec sancta vera Christi quatuor evangelia utiliter et efficaciter ad effectum suum retinere vel credere.

ID 4.72] D 20 c 1

²³ et *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

119

¹*Augustinus ad Ieronimum, epistola viii*²

Ego solis eis scripturarum libris qui iam canonici³ appellantur didici hunc timorem honoremque referre, ut nullum eorum auctorem scribendo errasse aliquid firmissime credam. Aut si aliquid in eis⁴ offendero⁵ quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem quod dictum est, vel minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet⁶ sanctitate⁷ doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia⁸ mihi vel per illos auctores et canonicas vel probabiles rationes, quod a vero⁹ non abhorreat persuadere¹⁰ potuerunt.

ID 4.74] D 9 c 5

¹ Quis timor aut quis honor libris canonicis impendatur *in mg.* SbTe²

² lxiii *add.* Pt

³ -ici *MgPfTbTc; -icis Ca

⁴ al. in eis CaMgPfTb; in eis al. Tc

⁵ *corr. fr.* offerendero Te

⁶ quantalibet *CaMgTbTc; quantumlibet PfTe

⁷ -it- ss Te

⁸ sed quia *AdBeCaTcTeVnVp; scilicet quia GcPfTbVmVo; si qua Mg

⁹ illos auctores – vero *om.* Te

¹⁰ non *add.* Rb

120

*Augustinus in*¹ *prologo libri III*² *de Trinitate*

Noli³ meis litteris quasi scripturis canonicis inservire, sed in illis et quod non credebas cum inveneris, incunctanter crede. In istis autem et quod certum⁴ non habebas nisi certum intellexeris, noli firme retinere⁵.

ID 4.71] D 9 c 3

¹ libro *add. and canc.* Ca

² III VnVo

³ *corr. fr.* Soli Ca; Nolite Te

⁴ et *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁵ retinere AdBeGcMgOaPcPfPrRfRbTbTeVmVnVo; tenere CaDaTcVp; credere Ce

121

¹*Epistola prima Augustini² ad Ieronimum³*

Mihi⁴ videtur exitiosissime credi aliquid in sacris libris esse mendacium, id est eos homines per quos nobis illa scriptura ministrata est atque conscripta, aliquid in suis libris fuisse mentitos⁵. Alia questio est utrum scriptorem sacrarum scripturarum mentiri oportuerit, immo non alia sed nulla questio est.

ID 4.216a]

¹ Quod non debeat credi in sacris libris eorum auctores (auct. eorum Te) mentitos fuisse *in mg.* SbTe²

² (Ex *add.* Pt) Epistola prima (tercia Pc, prioris Vo) Aug. ad Ier. *(*but as inscr. to ID*

4.215)AdCaLbMgPcPrPtTbTcVmVo; Eiusdem epistola Pf; Epistola una. Augustinus ad Ier. Sf

³ Ep. – Ier.] Aug ad Ier. ep. prima Te

⁴ Mihi LbMgPftbTc; Nichil CePkPyTeTf; Nichi *before corr.* Sb

⁵ fuisse ment. *CaMgOaTbTc; ment. fuisse Pf; ideo (*for id est*) – esse mentitos *in mg.* Vo²

122

[Que concilia sunt respuenda, et que scripta¹ apocrifia]². ³Ex Libro pontificum⁴

Sergii pape temporibus, Iustinianus⁵ imperator⁶ concilium⁷ in regia urbe fieri iussit. In quo et legati sedis apostolice convenerunt⁸, et decepti subscripserunt⁹. Compellebat¹⁰ autem et ipsum subscribere sed nullatenus acquievit, pro eo quod quedam capitula extra ritum ecclesiasticum fuerant in eis annexa.

ID 4.79a]

¹ que scr.] scripta sunt Ad; que scripta sunt CeGc; que scripta sint Mq

² Que conc. sunt (sint Sf) - apocrifia PfSbSfTe; *in mg.* AdBeCeLdLh²Ln(*partly illeg.*)Pc; *as end of c* 121 Mq; *om.* LbMg(*cf c* 123)OaPrPtRfTbTcVmVnVoVp; Que sunt respuenda et que scripta sunt apocripa *in mg.* CaDa; Quod quedam concilia propter capitula ritui ecclesiastico contraria sint negligenda *add. in mg.* SbTe²

³ Sergii pape *add.* Gc

⁴ -ali PtVp

⁵ *corr. fr.* Iustianus CaCeMg

⁶ Iust. imp. *CaMgTbTc; imp. Iust. Pf

⁷ concilium *AaBeCa²MgPftb; *om.* CaTc; *superscr. after urbe* Tc²

⁸ coven- Pf

⁹ *corr. fr.* consc- Ca²

¹⁰ -ebat *BeMgPftbVo; -ebant CaTcVn

123

¹De notitia librorum apocriforum qui a sanctis patribus² dampnati sunt eterna dampnatione³

¹ Que concilia sint respuenda et que scripta sint apocrifia *in mg.* Mg, De apocrifis *in mg.* Pf, Quod scripta multorum sint apocrifia, id est incerta *in mg.* SbTe²

² patribus *AdDaLbMqPftbTcVm; *om.* CaGcMgVn

³ eterna dampnatione *AdCaGcLbLbMgPcRfTbTcTeVmVnVo; eterna redemptione Pr; *om.* BeCeMqPf.Wc. De – dampn. *in mg.* Lh². De notitia apocriforum librorum Pt. *No rubric* Ph

⁴Ariminensem⁵ sinodum a Constantino cesare Constantini filio congregatam, mediante Tauro prefecto, extunc⁶ et in eternum confitemur esse dampnatam⁷. Item. Itinerarium nomine Petri apostoli quod appellatur sancti Clementis libri⁸ octo apocriphi⁹. Actus nomine Andree apostoli apocriphi¹⁰. Actus nomine Thome apostoli apocriphi. Actus nomine Petri apostoli apocriphi. Actus nomine Philippi apostoli¹¹ apocriphi. Evangelia¹² Thadei nomine¹³ apocripha. Evangelia nomine Barnabe apostoli¹⁴ apocripha. Evangelia¹⁵ Thome apostoli quibus Manichei utuntur apocripha.¹⁶ Evangelia nomine Bartholomei¹⁷ apostoli apocripha. Evangelia nomine Andree apostoli apocripha. Evangelia que falsavit Lucianus aprocrifa.¹⁸ Evangelia que falsavit Ycius, apocripha¹⁹. Liber de infantia Salvatoris apocriphus. Liber de nativitate Salvatoris et²⁰ de sancta Maria, vel de²¹ obstetrice Salvatoris apocriphus. Liber qui appellatur Pastoris²² apocriphus. Libri omnes quos fecit Leutius²³ discipulus diaboli apocriphi. Liber qui appellatur fundamentum apocriphus²⁴. Liber qui appellatur thesaurus, apocriphus. Liber qui est de filiabus Ade vel²⁵ Genesis apocriphus. Centimetrum de Christo Virgilianis²⁶ compaginatum versibus²⁷ apocriphum. Liber qui appellatur Actus Thecle et Pauli apocriphus. Liber qui appellatur Nepotis apocriphus. Liber proverbiorum ab hereticis conscriptus et sancti Sixti nomine signatus,

⁴ Rb *text adds at beginning*: Ceterum que ab hereticis vel scismaticis scripta vel predicata sunt nullatenus recipit sancta et apostolica Romana ecclesia. [Je quibus pauca que ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt credimus esse subdenda. In primis (*cf c 91 end above*)

⁵ Arim- *BeCaMgPfTbTeVm; Primi- Vq; Erim- Tc; Crim- PyRf

⁶ et nunc *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁷ conf. ess damp. *CaMgPfTc; damp. esse conf. Tb

⁸ libri *CaMgTbTc; librorum Pf

⁹ -cryphi *CaMgTbTc; -cryphum Pf

¹⁰ -iphi MgPfTc; apoc' Ca; -iphum Tb

¹¹ Phil. ap. *CaMgTc; ap. Phil. Pf; Phil. Tb

¹² Mathie ap. Evangelium nomine Petri apostoli ap. Evangelium nomine Iacobi minoris apocr' *add in mg Sb*², where Evang. Thadei is over erasure

¹³ *om.* Sb

¹⁴ nom. Barn. ap. CaPfTbTc; Barn. ap. nom. Mg

¹⁵ nomine *add.* CaMfMgMhMjMkMmPtRaTb, *om.* *PfTeTc

¹⁶ (apoc. quibus man. utuntur Mk) Evangelia nomine Petri apostoli apocripha *add.* Mg, *om.*

*BeCaGcMfMhMjMkMmMoPaPfPtRaTbTcTeVnVo. Evangelia nomine Barnabe – utuntur apocr. *om.* OaPk.

¹⁷ *corr. fr.* Petri Pc

¹⁸ Evangelia que falsavit Lucianus aprocrifa *in mg.* Pc

¹⁹ Evan. que fals. Yc. apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁰ et CaMgPf; apoc' . Liber Tb; ap' Tc

²¹ vel de CaMgPf; et de Tb; et Tc

²² Pastoris *CaMgPfTb; De pastore Tc

²³ Leutius *CaPfTc; Leuticius Mg; Lucius Tb

²⁴ Lib. qui app. fund. ap. *here* *CaMgPfTb; *before the Acts of Thecla and Paul in PcTc*

²⁵ Adel *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

²⁶ Virgilianis *CaMgTc; virginalibus Pf; virginal' Ph; virginal' Tb

²⁷ comp. vers. *CaMgPfPhTb; vers. comp. Tc

apocriphus. Revelatio que appellatur Pauli apocripha. Revelatio que appellatur Thome apostoli²⁸ apocripha. Revelatio que appellatur Stephani apocripha. Liber qui appellatur Transitus sancte Marie apocriphus. Liber qui appellatur²⁹ penitentia Adam³⁰ apocriphus. Liber Diogie nomine³¹ gigantis, qui post diluvium cum dracone ab hereticis pugnasse perhibetur, apocriphus³². Liber qui appellatur Testamentum Iob apocriphus. Liber qui appellatur penitentia Origenis apocriphus. Liber qui appellatur penitentia³³ Cipriani apocriphus³⁴. Liber qui appellatur³⁵ Iamne et Mambre apocriphus. Liber qui appellatur Sors³⁶ apostolorum apocriphus³⁷. Liber Iusan³⁸ apocriphus. Liber canonum³⁹ apostolorum apocriphus⁴⁰. Liber⁴¹ Physiologus ab hereticis conscriptus et beati Ambrosii nomine presignatus⁴² apocriphus⁴³. Historia Eusebii Pamphili apocripha. Opuscula Tertulliani⁴⁴ sive Africani apocripha. Opuscula Postumiani⁴⁵ et Galli apocripha. Opuscula Montani et Priscille et Maximille apocripha. Omnia opuscula⁴⁶ Fausti⁴⁷ Manichei apocripha. Opuscula alterius Clementis⁴⁸ Alexandrini apocripha. Opuscula Cassiani presbiteri Galliarum apocripha⁴⁹. Opuscula Victorini Pictavensis apocripha. Opuscula Fausti Reginensis Galliarum apocripha.⁵⁰ Opuscula Frumentii⁵¹ apocripha⁵². Epistola⁵³ Iesus ad

²⁸ apostoli CaMgPfTc; *om.* Tb

²⁹ appellatur *CaTbTc; vocatur Pf; appellantur Mg

³⁰ Adam *CaMgPfTc; Ade Tb

³¹ Diogie nomine CaMgPfPh; Dioge nomine Tb; Diogenoie Tc

³² apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

³³ cena Da

³⁴ Liber qui appellatur penitentiam Origenis – Cipriani apoc. *in mg.* Mq²

³⁵ penitentia *add.* PcRfSb²Tc, *om.* *CaMgPfTbVn

³⁶ Sortes Da

³⁷ Liber qui appellatur Sors apost. apoc. *after* Cipriani ap. DaGcPrVm

³⁸ Iusan PcTcPt; Iusa apostoli MgRa; qui appellatur Iusan PrVm

³⁹ Liber canonum MkMmMoPcRaVm *Brant*; Liber qui appellatur laus Da; Liber canones DbMgRa; Can. liber Tc

⁴⁰ Liber Iusan (*Susannae Migne*) - apost. apoc. *MgMoPc(mg.)PrRa(mg.)RfTcVm*Brant*; Liber Iusan apoc. *before* Historia Eusebii *below* Pt; *om.*

AdBdBcCaCeDaDbGcLdLgObOdOeOfPaPfPhPkPqPwSbSgSITbVaVnVo

⁴¹ qui appellatur *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴² presign- *CaMgPfTb; sign- Tc

⁴³ Liber Iusan *add.* Oe

⁴⁴ Tertulliani CaMgTbTc; Tertullinii Pf

⁴⁵ Postumiani * MgPfTbTc²; Postulamiani Ca

⁴⁶ Omnia op. *CaMgPfPhTc; Op. omnia Tb

⁴⁷ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁴⁸ alt. Clem. *CaMgPfPhTc; Clem. alt. Tb

⁴⁹ Opus. Frumentii ap. *here* PhTb

⁵⁰ Op. Victorini - Galliarum apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵¹ Frum- *CaMgPfTb; Furm- Tc

⁵² op. Fr. ap. *after Cassian above* PhTb

⁵³ opuscula Ce

Abagarum⁵⁴ apocripha. Epistola Abagari ad Iesum apocripha.⁵⁵ Passio Cirici et Iulitte apocripha. Passio Georgii⁵⁶ apocripha. Scripta que appellantur⁵⁷ Salomonis contradictio⁵⁸ apocripha. Philacteria omnia que non ab angelo ut illi confingunt sed magis a demone conscripta sunt apocripha.

Hec et his⁵⁹ similia que Simon Magus, Nicolaus, Cherintus⁶⁰, Marcion, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samosatenus⁶¹, Photinus et Bonosus qui simili errore defecerunt, Montanus quoque cum suis obscenissimis sequacibus Apollinaris, Valentinus sive Manicheus, Faustus, Sabellius, Arius, Macedonius, Eunomius, Novatus⁶², Sabbatius⁶³, Calixtus, Donatus, et Eustachius, Iubianus⁶⁴, Pelagius, Iulianus et Laciensis Celestinus⁶⁵, Maximianus, Priscillianus⁶⁶ ab Hispania, Lampedius⁶⁷, Dioscorus, Euticius⁶⁸, Petrus⁶⁹ et alius Petrus, e quibus unus Alexandriam, alius Antiochiam maculavit, Achatius Constantinopolitanus cum consortibus⁷⁰ suis, nec non et omnes hereses quas ipsi eorumque discipuli sive⁷¹ schismatici docuerunt vel conscripserunt, quorum nomina minime retinemus, non solum repudiata, verum etiam⁷² ab⁷³ omni⁷⁴ catholica et⁷⁵ Romana ecclesia eliminata, atque cum suis auctoribus auctorumque⁷⁶ sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in eternum confitemur esse dampnata⁷⁷.

ID 4.65] +D 15 c 3 med, Palea

⁵⁴ Abagarum CaGcMgPrVn; Agabarum AdPfTc; Gabarum BePh; Adabagarum Ce; Adagabarum Pa; Abgarum TbVo; et Abagari ad Iesum *add.* DaVo

⁵⁵ Epistola Abagari ad Iesum apoc. MfMgMhMoPcRaRfTc; *om.*

*AdBdBcCaCeGcLdLgMjMkMmObOdOeOfPaPfPhPkPqPrPtPwSbSITbVmVnWc. *For DaVo see previous note.*

⁵⁶ martiris *add.* Tb, *om.* *CaMgPfPhTc

⁵⁷ Scripta que appellantur CaMgPfPhTc; Scriptura que appellatur Tb

⁵⁸ contradictio *CaMgPfTc; conductio PhTb

⁵⁹ his *CaPfTbTc; illis Mg

⁶⁰ Cherintus *CaMgPfTb; Corinthus Tc

⁶¹ -satenus MgPfTb; -satanus Ca; -saheus Tc

⁶² -atus *CaMgPfTb; -atius Tc

⁶³ Sabbatius MgPfPh; Sabacius Ca; Sabastius Tb; Sabatheius Tc

⁶⁴ Iubianus BdBeCaLkSbTbPw; Nibianus DaPhPkPrVm; Libianus Gc; Nibinianus Mg; Iulianus Pf; Nubianus SIVo; Iovinianus Tc; Tubianus Vn

⁶⁵ et *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁶⁶ -ianus *PhPkTbTcVm; -lanus BdCaMgPfPw

⁶⁷ -edius *CaMgPfTc; -ideus Tb

⁶⁸ -icius *CaMgPfTc; -ius Tb

⁶⁹ Petrus *CaMgPfTc; *om.* PhTb

⁷⁰ consort- *CaMgTbTc; sort- Pf

⁷¹ sive *CaMgPfTb; atque Tc

⁷² verum etiam *PfTbTc; sed CaMg

⁷³ ab *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷⁴ etiam *add.* CaMg, *om.* *PfTbTc

⁷⁵ et MgPfTbTc; *om.* *Ca

⁷⁶ auct- auct- *CaMgPfPhTc; act- act- Tb

⁷⁷ dampnata *CaMgPfTb; dampnanda Tc

124

¹Leo IX² contra epistolam Nicete³ abbatis de monasterio Studii⁴

Clementis librum⁵, id est Petri apostoli⁶ Itinerarium et canones apostolorum numerarunt⁷ sancti patres inter apocripha, exceptis capitulis quinquaginta que decreverunt regulis orthodoxie adiungenda.

ID 4.105] D 16 c 3

¹ Quod liber Clementis et canones apostolorum inter apocripha a sanctis patribus numerentur *in mg.* SbTe²

² IX *AdBeCaLbMgPfTbTeVmVn; II PcRfTcVo

³ Nicete *AdBeCaLbMg²PfTbVmVn; Nicene Mg; Niceni PcTc

⁴ de monasterio Studii AdCaGcLbMgPfPhTeVmVn; de monasterii studio Gc³Tc; *om.* Tb

⁵ Clem. lib. *AdCaMgPfTbTe; Clem. pape lib. Cc; Lib. Clem. PcRfTc

⁶ apostoli *CcDa²MgPfSbTbTcTeVn; *om.* CaDa

⁷ numerarunt *CaMgMqPcRbSbTbTe; nunciarunt (vel numeraverunt *ss*) Ad; numerant Be; numeraverunt GcMq²PfTcVnVo; numarunt Ph?; numerar' Pr; numeravere Vp

125

¹Sexta sinodus,² cap. ii³

Placuit huic sancte sinodo ut⁴ amodo confirmata et rata sint canonum apostolorum LXXXV capitula.

ID 4.106] D 16 c 4a

Epistola Isidori⁵ in capite canonum⁶

Isidorus mercator⁷ servus Christi, lectori⁸ conservo suo. Propter eorum auctoritatem⁹ ceteris conciliis¹⁰ preposuimus canones qui dicuntur apostolorum, licet a quibusdam apocriphi dicantur, quoniam populares eos¹¹ recipiunt, et sancti patres

¹ *Continues without break from c 124* AdCadaLeMqPfPrSeTeVmVp(*no insc.*)Wd

² synodo *add.* Vo

³ Sexta – ii] *in text and run on* Lb; Sexta ii, *with* Secunda sinodus *in second hand, subs. canc.*, Pc

⁴ ut *EgMgPfTbTc; aut Ca

⁵ Ysiodori Lb

⁶ Ep. (*om.* Le) - can. *om.* Se; *in text, and run on from c 125a* AdGcLbLeMqSITeVmVnVoWcWd; *add. ss* Pc

⁷ mercator AdBeCaCcEg(*later canc.*) MgSeTbTeVmVnVoWc; peccator Pf; vel peccator *ss* Se; *om.* Tc

⁸ proprium *add superscr.* Tc

⁹ auctoritatem *BeDaGcPhPrTbVmVp; infirmitatem

AdBdCaCcCeHaMqPa²PfPkPqPwSbSITeTfVnVoWc; infirmitatem vel auctoritatem (vel auct. *ss* Ld) LdMg; firmitatem LkPaPcRfTc

¹⁰ conc- *CaMgPfTc; cons- Tb

¹¹ populares eos CaMgPf(vel plures *add. ss.*)SbTbTe; eos populares, *corr. fr.* plures eos Pc; eos plures Tc

eorum sententias sinodali auctoritate roboraverunt, et inter canonicas posuerunt constitutiones. Item. Primus ordo, ut predictum est, de celebrando concilio insertus habetur, et postmodum canonum apostolorum¹², ac primorum¹³ apostolicorum¹⁴, id est a sancto¹⁵ Clemente usque ad sanctum Silvestrum, decretorum atque diversorum conciliorum breviarium interpolatum¹⁶ sequens ordinem suum.

ID 4.107] D 16 c 4b

¹² apostolorum *Ad(over erasure and repeated in mg.)MgPfTbTc; om. Ca

¹³ primo Gc

¹⁴ -olicorum *PfPrTcVm; -olorum CaGcMgPhTbTe; ac prim. ap. om. Rb

¹⁵ Rb ends

¹⁶ -atum CaMgPfTb; -atur Tc

126

¹*Adrianus² papa ad Carolum, cap. xvii³*

Vite patrum sine probabilibus auctoribus⁴ minime in ecclesia legantur. Nam⁵ ab orthodoxis⁶ titulate⁷ et⁸ suscipiuntur et leguntur. Magis enim passiones sanctorum⁹ martirum sacri canones censent ut liceat eas etiam in ecclesia legi cum anniversarii dies eorum celebrantur.

ID 4.141]

¹ Quod vite sanctorum patrum sine magnis auctoribus (patribus *corr. to* auctoritatibus Te) in ecclesia non recipiantur *in mg.* SbTb

² Adrianus CaLbMgPcPfTcTeVn; Arrianus PhSfTb

³ xvii AdCaGcLbMgPfTbTcTeVn; xvi Da; xviii PrVm; cap. xvii om. Vo

⁴ auctoribus *AaAdBeCaMgPfPhPrSeTeVo²; actoribus Oa; auctoritatibus TbTc; auctores Vo

⁵ et ille *add.* Tc, om. *CaMgPfTb

⁶ patribus *add.* Tc, om. *CaMgPfTb

⁷ -late *MgPfTbTc; -lete Ca

⁸ et *CaMgPfPhTc; om. Tb

⁹ sanctorum *CaMgPfTbTe; om. PcTc

127

¹*Augustinus contra Faustum, libro II, cap. ii*

Legunt scripturas apocriphas Manichei, nescio² quibus sutoribus³ fabularum sub apostolorum nomine scriptas, ut que suorum scriptorum temporibus in auctoritate sancte ecclesie recipi mererentur, si sancti homines et iusti et docti, qui tunc in hac vita erant et⁴ examinare⁵ talia poterant, eos vera locutos esse⁶ cognoscerent⁷. Ibi

¹ Quod Manichei legant scripturas apocrifas sub apostolorum nomine titulas ut eis credatur *in mg.* Sb

² a *add.* AdCaMg, om. *OaPfTbTc

³ sutoribus *AdBdBeCaCeDaGcLbLkOaPaPfPhPkPqPrQeSbSITb; scriptoribus MgPcPwTcVp;

sutoribus Te; autoribus Vm; auctoribus Vn; *corr. fr.* factoribus *to* factoribus Vo

⁴ et *CaMgTb; om. PfPhTcTe

tamen legunt apostolum⁸ Thomam, cum esset in quodam⁹ nuptiarum convivio peregrinus et prorsus incognitus, a quodam ministro palma percussus¹⁰, imprecatum fuisse homini continuam sevamque vindictam. Nam cum egressus fuisset¹¹ ad fontem ut inde aquam convivantibus ministraret, eum leo rugiens interemit, manumque eius qua caput apostoli levi ictu percusserat, a corpore evulsam¹², secundum vocem eiusdem apostoli id optantis atque imprecantis, canis intulit mensis¹³ in quibus ipse discumbebat apostolus.

ID 4.151a]

⁵ -are *CaMgPhTc; -ari PfTbTe

⁶ esse *CaMgPfPhTc; om. Tb

⁷ obscurely corr. Pf

⁸ apost. *CaMgPfPhTc; om. Tb

⁹ in quodam *CaMgPfTcTeVn; om. PhTb

¹⁰ et add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹¹ fuisset *CaMgPfTb; esset Tc

¹² evul- CaPfTbTc; avul- Mg

¹³ int. mens. *AdCaMgOaTb; mens. int. PfTcTe

128

¹Item², cap. iiiii³

Quod beata⁴ Maria patrem habuerit⁵ ex tribu Levi sacerdotem⁶ quemdam⁷ nomine Ioachim canonicum non est.

ID 4.151b]

¹ cf c. 129 for rubric in Te

² Item *AdCaLbMgPfTbTe; Augustinus Ea; Item in eodem Sb; Idem Tc; Item idem August' Te

³ cap. iiiii *AdGcLbPfTbTcTeVmVoWd (GcPrVm treating insc. as text run on from c 127); cap. secundo CaMgSbVn; cap. vicesimo secundo Da; om. Ea

⁴ sancta La

⁵ -uerit *CaMgPfTcTe; -uit PhTb

⁶ -otem *MgPfTbTc; -otum Ca

⁷ hominem add. Ca, om. *AdEaMgOaPfTbTc

129

¹Ieronimus² ad Letam³, De institutione filie⁴

Caveat⁵ omnia apocripha et si quando ea⁶ non ad dogmatum veritatem sed ad signorum reverentiam legere voluerit, sciat non eorum esse quorum titulis⁷

¹ Quod omnia apocripha sint cavenda, et que teneri, que vitari, debeant caute discernenda in mg. here Sb, against c. 128 Te

² Gr' Pt

³ Letam *AdBeCaGcLbMgPfTbTeVmVn; Leam Aa; Alletham PcRf; Oletam Sf; Athletam Tc; Aletam Vo

⁴ filiorum Pt. Ieronimus only Ea. De – filie] institutione Rf.

⁵ Paveat CePr(obsc. corr.)

prenotantur⁸, multaque in his admixta vitiosa et grandis esse prudentie aurum in luto querere.

ID 4.155]

⁶ ea *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ -ulis GcPfTbVmVo; -uli AdBeMgTc; -ulus Ca

⁸ -antur *MgPfTbTcTe; -atur Ca; preponuntur Ce

130

[*Quod episcopi non debeant legere libros gentilium*¹].² Concilium IIII Cartaginense, cap. ix³

Episcopus⁴ gentilium libros non legat, hereticorum autem⁵ pro necessitate et⁶ tempore.

ID 4.160] D 37 c 1

¹ leg. lib. gent. (gentium Gc?Vm, lib. gen. with non legat in mg. Ln) BeGcPfSbVm; lib. gent. leg. AdDaMgSfTc; gent. lib. leg. Ca; lib. leg. gent. Mq

² in mg. AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTcTe, in text LbMqSfVm; Quod episcopus non debeat legere libro gentilium Ea (no inscr.); Non debere gentilium episcopos legere libros Vo; om. OaPcPtTbVnVp

³ ix GcLbLdLeLnOaPrTbTeVm; ii AdCaPcRfTcVo; xx Be; lxi Ce; xvi DaSb; ??Pf; viii MgVn; xi Sf

⁴ Christus Lc

⁵ autem *BeEaLbMgTbTc; aut AdCaGcLeOaPrTeVmVnVo; nisi Pf

⁶ et *AdEaGcPfPrTbTeVmVnVo; aut pro BeCcPcTc; aut MgOa; vel pro Ca

131

¹Ieronimus ad Damasum², De prodigo filio³

Sacerdotes Dei omissis evangeliiis et prophetis videmus comedias legere, amatoria bucolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium, et id quod in⁴ pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.

ID 4.162] D 37 c 2

¹ De eadem re add. Vo

² Ier. ad Dam. *GcLbPfTbRfTcTeVm; Ier. ad Amadum Ad; Ad Dam. Ier. CaMgVn; Ieron' Ea; Ad Dam. Vp

³ De prod. fil. *AdGcLbMgPfTbTcTeVnVo(adding, either here or against the previous canon, lxxxviii)Vp; prod. filio Be; De fil. prod. Ca; om. Ea

⁴ in *CaMgPfPhTc; om. Tb

132

¹*Rabanus*² *de pressuris*³ *ecclesiasticis, parte*⁴ *secunda*⁵

Legimus de beato Ieronimo, quoniam cum librum legeret Ciceronis⁶, ab angelo est correptus⁷, eo quod vir Christianus paganorum intenderet figmentis⁸.

ID 4.164] D 37 c 7

¹ Quod beatus Ieronimus propter librum Ciceronis quem legebat ab angelo sit correptus *in mg.* SbTe²; De eodem *add.* Vo

² Rabanus Pa; *after eccl.* PrVm, *om.* LbVo

³ pressuris *LbMgPfTbTcTeVmVn; institutionibus CaGc

⁴ partibus Ad

⁵ secunda *AdBeCaLbMgPfPrSbTbTeVo(*adding xci*); prima DaPcRfTc; parte sec. *om.* Vp

⁶ leg. Cic. *CaMgPfTcTe; Cic. leg. PhTb

⁷ -eptus *CaMgPfPhTc; -ectus Tb

⁸ int. fig. *CaMgPfTb; fig. int. Tc

133

[*Quod*¹ *legendi sint*² *gentilium libri*]³. *Beda*⁴ *super Regum librum II*⁵

Turbat⁶ acumen legentium et deficere cogit, qui eos a legendis secularibus litteris omnimodis estimat prohibendos, quibus ubilibet inventa⁷ utilia, quasi sua sumere licet. Alioquin Moises et Daniel sapientia vel litteris Egiptiorum Chaldeorumque⁸ paterent eruditi, quorum⁹ tamen¹⁰ superstitiones simul et delicias horrebant, nec ipse magister gentium aliquot versus poetarum¹¹ suis vel¹² scriptis¹³ indidisset¹⁴ vel dictis.

ID 4.85] D 37 c 8

¹ Qui Gc

² sint BeCaMgTc; sunt CePf

³ Quod – libri *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrRfTc, *in text* Vo; Quod leg. sint lib. gent. *in text* Mq, *in mg.* Sb; Quod leg. gent. lib. sint *in text* Sf; Qui leg. gent. lib. *in text* Vm; *om.* LbPcPtTbTeVnVp

⁴ Beba Lb

⁵ super Reg. lib. (libro AaTe) II *AaBeCaDaLbMqPfTbTeVo; librum Regum Ad; in libro II reg. GcPrVm; super lib. Reg. lib. ii (?Mg] MgVn; super librum Reg. II, libro Tc

⁶ Turbat *MgPfTbTc; Turbatat Ca

⁷ sunt *add.* CaMg, *om.* *PfPhTbTcTe

⁸ non *add.* CaMg Pf²Tc, *om.* Pf

⁹ quorum *CaMgPfTb; quoniam Tc

¹⁰ tamen *CaPfTbTc; tantum Mg

¹¹ poetarum *CaMgPcPfTb; *om.* Tc

¹² vel *CaMgPcPfTe; *om.* PhTbTc

¹³ scriptis AdCaPfTbTeVo; scripsit Aa; scripturis MgPcTc

¹⁴ -isset MgPfTbTc; -isse PhTe

134

[*Qua ratione¹ legendi sint²].³ Ambrosius super Lucam, libro I⁴*

Legimus aliqua ne legantur⁵; legimus ne ignoremus; legimus non ut⁶ teneamus sed ut repudiemus.

Arsenal 713 fos 136v-7] D 37 c 9

¹ ratione AdBeCaDaMgPfTc; ordine Vm

² leg. sint CaMgTc; leg. sunt BePf; sint leg. SbSf; sunt leg. Te

³ in mg. AdBeCaCe(*against c 135*)DaGcLdLnPfPrMgSbTcTe², in text MqSfVmVo; om. EaPcPtTbVnVp

⁴ Amb. sup. Luc. lib. (*om. Sf*) I (II LbTc) AdBeCaLbPfSfTbTcTeVmVoVp; Ambrosius Ea; Lib. i Amb. sup. Luc. MgVn; *om. Pt; as insc. to c 135 Rf*(*which omits rubr. and text*)

⁵ legantur AaAdBdBcEaGcHaLbLdMqPfPqPrPwSbTdTeTfVmVnVoA; negligantur CaDaHa²Lk(*pc*)MgPa²PcTcTd²Vp; negligenter Pa; legamus PhQeTb; leguntur Pk

⁶ non ut BeCaMgPcPfTb; ut non Tc

135

¹*Ieronimus² super epistolam ad Titum, libro VII³*

Si⁴ quis grammaticam artem⁵ noverit vel dialecticam ut recte loquendi rationem habeat, et inter falsa et vera diudicet⁶. Geometrica⁷ quoque et arithmetica⁸ et musica⁹ habent¹⁰ in¹¹ sua scientia veritatem, sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem¹², intelligere prophetas¹³, evangelio¹⁴ credere¹⁵, apostolos non¹⁶ ignorare.

Rabanus Maurus, Enarrationes in epistolas beati Pauli (PL cxii. 655); Atto of Vercelli, Expositio (PL cxxxiv. 655); Arsenal 713 fo 137] D 37 c 10a

¹ Quod artes legantur ut recte locutionis ratio habeatur, et quid verum, quid falsum sit diiudicatur in mg. SbTe²; De eodem *add. Vo; cfc 134*

² ss Te

³ VII AdBeCaGcLbPcPfPhQeTcTeVm; VIII MgVnVp; II TbSf; VI. xciiii Vo; Ieronimus (*only*) Ea. Vo³ in mg: Hoc c. habetur xxxvii di, Si quis. *For Rf see c 134*

⁴ Est (Est plane veritas que non habet pietatem ss) Qe

⁵ gram. artem BeCaMgPfTc; grammaticas artem Ph; artem gram. Tb

⁶ non puto ei obesse *add. ss Ce²*, non peccat *add. Tc, om. AdBeCaEaMgPfTbVmVn*

⁷ -etrica CaPf; -etria BeMgPhTcTe; -etrium Tb

⁸ arithmetica BePfPhTc; arimetia Mg; arimetricam Tb; arimethica Te

⁹ -ica BeCaMgPfPhTc; -icam Tb

¹⁰ -ent BeMgPfTbTc; -eant Ca

¹¹ se *add. Be, om. AdCaMgPfTbTcVm*

¹² legem AdBeCaEaPrTc; *om. Pf*; legem et Mg; legere Tb

¹³ -tias Te

¹⁴ Evang. AdBePfTbTc; *om. Mg*; in Evang. Ca

¹⁵ credere BeCaEaLbMgTbTc; cedere PfTe

¹⁶ legere *add. and canc. Lb*

136

¹*Isidorus, Sententiarum libro III, cap. xiii*²

Grammaticorum autem doctrina potest etiam proficere ad vitam dum fuerit in meliores usus assumpta.

ID 4.167b] D 37 c 10b

¹ Qua ratione legendi non sunt *in mg. here* CaGcTc (*cf c 137*); Qua ratione non (*later canc.*) sint legendi Mq; Quod grammaticorum doctrina proficiat si in bonum usum fuerit assumpta *in mg. SbTe*²; De eodem *add. Vo*

² Is. - III (III DaLbLdSb) cap. xiii *BeCaDaGcLbLdPcPrSbTbTeVm; Idem in eodem Ad; *whole insc. (as CaTb) placed before c 137, with text here continuing from c 135 BeMgVnVp*; III cap. iii Mq; III cap. xiii Pf (*cf c 137*); Is. - III Tc; Is. - cap. xiiii. xciiii Vo

137

[*Qua ratione legendi non sunt*¹]². *Isidorus, Sententiarum libro III, cap. xiii*³

Ideo prohibetur Christianus⁴ legere figmenta poetarum, quia per oblectamenta inanum fabularum⁵ mentem incitant⁶ ad incentiva libidinum. Non enim solum⁷ thura offerendo demonibus immolatur, sed etiam eorum⁸ dicta libentius capiendo.

ID 4.167a] D 37 c 15

¹ sunt AdCaMgSfTc; sint Pf

² *in mg. here* AdBeCaCeDaLdLnMgPfPrSbTe²Vo, *cf c 136*; *om. LbMqPcTbVnVoVp*

³ Isidorus Sent. libro III (IV Gc) cap. xiii AdBeGcMgPrSfSITbVm; Item Ca; Ysidorus (*only*) Ea; idem in eodem libro III eodemque cap. Ld; Idem in eod. cap. xiii MqTc; Idem in eodem PcRf; Idem Pf; Idem capitulo eodem Pt; Item Isidorus in eodem cp. xiiii Sb; Ysid. in eodem TeVo; *om. Lb(no break)LnDa*

⁴ -ianus *BeMgMqTbTc; -ianis CaPfsITeTfVnVo

⁵ inan. fab. *BePfTbTcVo; fab. inan. CaMg

⁶ inc- *Ca; exc- MgPfTbTcTeVn

⁷ enim solum *CaMgPfPhTc; solum enim Tb

⁸ et. eorum *CaMgPfPhTc; eorum et. Tb

138¹

[*Quod lex imperatorum recipi debeat post legem Dei in iudiciis ecclesiasticis*]².

*Nicolaus papa*³ *in concilio*⁴ *apud Convicinum*⁵

¹ *after c 141 below Le, after c 140 MhMkMmMqVc, after c 139 Ra*

² Quod lex imperatorum recipi debeat post legem Dei in iudiciis ecclesiasticis (eccl. iud. CaDa) *in mg. CaDaLdLnMgTc*; Quod lex imp. vel iudiciis ecclesiasticis recipi debeat post legem Dei *in mg. Ad*; Quod lex imperatorum in iud. eccl. rec. deb. post legem Dei *in text EaLb(without break)LeMqSfVm, in mg. BeCeGcPrSbTe²Wc*; Quod legibus imperatorum in iudiciis ecclesiasticis utendum est post legem Dei *in mg. Pf*; Quod lex imperatorum nullius auctoritatis sit contra legem Dei (*corr. fr. legendi*) xcvi Vo; *om. MqOaPcPtRfTbVnVp*

³ episcopis PcRf

⁴ -ilio *AdPfTbVo; -il' BeMgTc; -iliis CaTe

⁵ -inum *AdBeMqTbTcTeVo; -inium Pf; -ulum CaMgVn; Convicianum GcWc. Apud Conv.] adus Vicinum Ce. *No inscr. EaLb*

Lege⁶ imperatorum non in⁷ omnibus ecclesiasticis controversiis utendum⁸ est, presertim cum⁹ conveniat evangelice ac canonice sanctioni aliquotiens obviare¹⁰.

ID 4.86a] +D 10 c 1a

⁶ Lege *CeGcLdMqOaPhPrSITbVmWc; Legibus

AdBeCaDaEgHaLfMgPaPcPfPoPqPwPyRfSbTcTdTeTfVnVoVpVq; Lex Le; Legem Le²

⁷ non in MgPcTc; in AdBeCaCeDaLeMqOaPfPhPqPrSbSITbTeTfVmVnVoVqWc; non Vp; *om.* Gc

⁸ ut non dum est Te

⁹ non *add.* Sb²

¹⁰ abnuere Oa. Lb *lacks all text*

139

[Quod lex imperatorum¹ nullius auctoritatis sit² contra legem Dei]³. Adiecti capitulares⁴, cap. xviii⁵

Lex imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus.

ID 4.86b] +D 10 c 1b

¹ -orum BeMgPfTc; -oris Vm

² auct. sit AdCaMgSfTcVm; sit auct. Be; est auct. Pf

³ *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrTcWc, *in text* EaSfVm; *om.* LbMq(*cf c 141*)PtRfSbTbTeVnVo(*cf c 138*)Vp

⁴ capulares Lb; epistolares Te

⁵ (Quod *add. and canc.* Po) Adiecti (Abiecti Po, Adicti Sf) - xviii (*om.* Te)

AdGcLbLkPfPoPrPtSfTbTcVmVpWc; xxiiii Ca; Nicholaus episcopis in concilium apud Convicinum BeVo (xcviii *add.* Vo); Adiecti - xviii. Nicolas papa Mq; Aditiones capitulares cap. xviii Pa; Adiectica plures capitulares cap. xvii Pc; *om.* EaMgVn

140

Nicholaus¹ in concilio apud Convicinum²

Imperiali iudicio non possunt ecclesiastica iura dissolvi³. Non quod imperatorum leges quibus sepe ecclesia contra hereticos utitur, sepe contra tyrannos atque contra pravos⁴ quosque defenditur⁵, dicamus penitus renuendas⁶, sed eas quas evangelicis et apostolicis⁷ atque⁸ canonicis decretis quibus postponende sunt nullum posse⁹ inferre iudicium asseramus¹⁰.

¹ episcopis *add.* EaSbTe, papa episcopis *add.* GcPcRf; episcopus *add.* LbSl, papa *add.* TbTc, episcopi *add.* Sf, *om.* Pf

² Nich. - Conv. (Corinthum Ea, Conunum Lb, Convicinum Te, Convincianum Wc)

*EaGcLbPcPfPhPo(*before* Non quod)SbSfSITbTcTeWc(*cf c 141 for* Vm); De eodem Vo; *om. with no break* AdBeCaCeDaLdLjLkMgMqPaPkPrPtTfVmVp; *om. with lacuna* Vn

³ Adiecti capitulares *add.* Mg; BdCaCcTf Vn *break here*

⁴ pravos *CaMgPfPrTcVm; impios Tb

⁵ -itur *MgPfTbTc; -it Ca

⁶ renuendas *CaMgPfTbVm; renuntiandus Tc; reverendas Te

⁷ eas quas ev. et (*om.* SlWc) ap. AdEaMgSIVnWc; eas evang. et apost. Be; eas que ev. et ap. Ca; eas quas ev. apostolicisque Gc; eas quos ev. ap. Ld; eas quas ap. et ev. PfTeVo; eas evangelicis apostolicis

ID 4.187] +D 10 c 1c, later additions

Ph; eas quod ev. apostolicisque PrVm; quo eas ev. et ap. Tb; quia eas ev. et ap. Tc; eas quidem ev. ap.
ID

⁸ atque *AdCaMgPfTbWc; et Tc

⁹ posse *MgPfTbTcWc; om. Ca

¹⁰ -amus *CaMgPfTbWc; -imus Tc

141

¹*Sexta sinodus Simachi pape*²

Non licet imperatori vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra mandata divina³ presumere, nec quicquam quod evangelicis, propheticis apostolicisque regulis obviat⁴ agere.

ID 4.231] D 10 c 2

¹ De eodem de quo modo dict' est. De eodem *add.* Te; De eodem *add.* Vo; Quod lex imperatorum nullius auctoritatis sit contra legem Domini *add.* Mq (*cf c 139*)Po(? *partly in gutter*)

² l. v c. xx *add.* GcPr; l. v cap. xx. Nicholaus episcopis in concilio apud Convicinum *add.* Vm (*cf cc 140, 142*); xcviiii *add.* Vo; et decretum Calixti, Adriani et Marcellini *add.* Vp (*see Conspectus*)

³ mand. div. *CaMgPfTb; div. man. TcTe

⁴ -iat AdCaMgMqRfTc; -iatur GcLbPfPhPrSITbTeVmVo; -iet Vn

142

[*Qualis debeat esse lex*]¹. *Isidorus, Etimologiarum libro V², cap. xx³*

Erit⁴ lex honesta⁵, iusta⁶, possibilis, secundum consuetudinem patrie, loco temporive conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in cautione⁷ contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

ID 4.168] D 4 c 2 var.

¹ *in mg.* AdBeCaDaGcLdLnMgPfPrSbTcTe²; *in text* Ea(*no inscr.*)SfVm; xxi. (*om.* Lj) De consuetudinibus *in mg.* BdLj; *Qualis esse deb. lex* Mq; *Qualis (corr. fr. Quod) lex debeat esse* Vo; *om.* CeLbPcPtRfTbTeVnVp

² II Sb

³ cap. xx *AdCaMgPfPhPrTcTeVmVn; cap. xxi Da; c. xv Lb; *om.* TbVp

⁴ Erit *AdMgPfTbTc; Erat Ca

⁵ et *add.* AdBeCaEaMgVm, id est *add.* Pf, *om.* *MqPhPrTbTcTeVmVo

⁶ et *add.* Tc, *om.* *AdCaMgPfTb

⁷ cautione *AdCaEaMgPc²PfPrTeVmVn; captione Pc; cautionem PhTb; cautionis Tc

143

¹*Augustinus, De vera religione*²

¹ Quod iudex (iudices Po) non de legibus statutis iudicare debeat (-eant Po) sed secundum ipsas *add. in mg.* CaDaPo, De institutione legum observanda *add.* Po(*mg.*)Vo, Quod postquam leges temporales constitute sunt non licet iudicibus de ipsis iudicare, sed secundum ipsas *in mg.* Sb (*om.* Te)

In istis temporalibus legibus quamquam³ de his homines iudicent cum eas instituunt, tamen cum fuerint institute ac firmate, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed⁴ secundum ipsas.

ID 4.169] D 4 c 3

² c. i add. Vo

³ temporalibus legibus quamquam *PaQe²Sb²Vo; temporalibus quamquam BdBeCeEaGcMqPfPhPkQeSbTbVnWc; temporibus (vel temporalibus add. ss. CaPw) quamquam AdBd²CaHaLdLkMgPqPrPwVm; altaribus quamquam Da; temporibus quamque Lb; temporibus quamvis PcRf; temporalibus quamquam Sl; imperialibus quamvis Tc; temporibus [?] legibus postquam Tf; temporibus <legibus deleted> quamquam (adding legibus after his) Vp

⁴ repeated and canc. Te

144

[Quare vocentur Theodosiane leges]¹. Isidorus, Etimologiarum libro V, cap. i²

Theodosius minor augustus ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani codicem factum³ institutionum a Constantini temporibus sub proprio⁴ cuiusque imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocant.⁵

ID 4.170] D 7 c 2b

¹ Quare vocentur Theodosiane (-sine Ca, corr. fr. Iustiniane Mq) leges in mg. AdBeCaDaGcLdLnMgPoPrSbSlTe², in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cii); Quibus modis debeat lex constitui in mg. Tc; om. CeLbPcPf(cfc 147)PtRfTbVnVp

² xxv Lb

³ factum *CaMgPfTb; om. Tc

⁴ proprio *AdBeCaGcTbTcVnVm; proprii EaMgPfSlTeVo

⁵ -ant AdCaGcMgMqTb; -avit BeEaPfRfSlTcTeVmVnVo

145

[Quod Iustinianus diversa legum volumina diversis nominibus¹ appellaverit]².

³Historia Longobardorum⁴ libro V, cap. xxv⁵

Iustinianus⁶ augustus leges Romanorum, quarum prolixitas nimia erat et inutilis dissonantia mirabili brevitate correxit. Nam omnes constitutiones principum, que utique multis voluminibus habebantur, intra⁷ duodecim libros coartavit, idemque

¹ nominibus Be²MgPf; voluminibus Ca

² in mg. CaDaGcLdMgPfSbTe², in text Ea(no inscr.); before Rursus singulorum below BeCeLgPr; om. MqPcPtSfTbTcVmVoVp; Quare vocentur (-antur SfVp) Iustiniane (iustiane Ce) leges add. Ad²(in mg)BeCaCeDbEa(before Quod)GcLdLgMgPrSfVmVnVo(adding ciii), om.

LbMfMhMjMkMmMoMqPfPtTbTc; Paulus in add. Pa; cfc 146

³ Ex add. Tc, om. CaMgMmMoPfTb

⁴ Longo- *CaLbMgMhPfTbTe; Longa- Gc; Lango- PaTc

⁵ xxv *AdBeCaLbPfTbTeVm; i Tc; xv MgVn

⁶ Iustinianus CeTe

⁷ intra *CaMgPfPhTc; in Tb

volumen codicem Iustiniani⁸ appellari precepit. Rursus, singulorum magistratum sive iudicum leges que usque ad duo⁹ milia pene libros¹⁰ erant extense, intra quinquaginta librorum numerum redegit, eumque codicem Digestorum¹¹ sive Pandectarum¹² vocabulo nuncupavit. Quatuor etiam Institutionum libros in quibus breviter universarum legum textus comprehenditur noviter composuit. Novas quoque leges quas ipse statuerat in unum volumen redactas, Codicem Novellarum appellari sancivit¹³. Item. Tunc apud Constantinopolim Priscianus Cesariensis grammaticæ artis profunda rimatus est¹⁴.

ID 4.171] Ff. De origine iuris

⁸ Iustiani Te

⁹ *corr. fr.* dua Tb

¹⁰ pene libros *CaMgPfTbTe²; pene librorum MoPc; librorum pene Tc; libros Te

¹¹ Dig- *PfTbTc; Deg- CaMgTe

¹² id est totum continentium ius *in mg.* Ps²; Pan .i. totum. Unde dicitur liber Pandectarum ubi de omnibus continetur *in mg.* Sb

¹³ sancivit *BeLbPfVnVo; sanctivit AdCaGcMgPcPhTbTe; sanctificavit PrVm; sanxit Tc

¹⁴ *The passage Tunc - est is found in IDpva, but not in IDcrdm*

146

¹*Historia Anastasii bibliotecarii Romane² ecclesie³*

Removit Iustinianus⁴ augustus contrarias leges, faciens singularem codicem, et vocans eum novellas constitutiones⁵, in quibus⁶ non permittit principem, in⁷ quibus preest, tenere possessionem, aut edificare domum, aut hereditari⁸ extraneam personam, nisi quis⁹ sibi cognatus existat.

ID 4.172]

¹ Ex *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb. De eodem *add. in mg.* Ca, Quibus modis debeat lex constitui *add. in mg.* Mg (*cf c 147*), *in text* Ea, Quare Iustinianus diversa legum volumina diversisque nominibus appellavit *in text* Pa; Quod Iust⁷ contrarias leges removerit et quemdam librum fecerit quem Novellas constitutiones appellavit *in mg.* SbTe²

² *om.* Ad; Rome Te

³ Hist. - eccl. *in mg.*, Ex concilio Metensi *in text* Qa. Quod Iustinianus diversa legum volumina diversis nominibus appellatur *add.* Sf; c.iiii *add.* Vo

⁴ Iustianus Te

⁵ const- *CaMgPfTb; inst- TcVn

⁶ quibus *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁷ in *CaMgPfTb; eorum Tc

⁸ hereditari *AdBeCaEaMgPfTbTeVm; exhereditari Pf²; hereditare Tc

⁹ quis *CaMgPfTb; qui Tc

147

[Quibus modis debeat lex¹ constitui]². Institutionum libro I, titulo³ ii

¹ deb. lex] lex deb. SbTe

Quodcumque imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decrevit, vel edicto precepit, legem esse constat. He sunt que constitutiones appellantur. Plane ex his quedam sunt⁴ personales, que non ad exemplum trahuntur⁵, quod⁶ non hoc princeps vult. Nam quod alicui ob merita indulset, vel si cui penam irrogavit, vel si cui sine exemplo subvenit⁷, personam⁸ non transgreditur.

The whole passage occurs in the Prologue, ed. Brasington 141; ID 4.173]

² Quibus – constitui (construi CePa, institui Vo) *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdPfPrSbTe² (*cf Tc c 144, EaMg c 147*), *in text* PaVmVo(*adding c.v*); *om.* LbMqPcPtRfTbVnVp

³ I tit. ii *BeCaDaFbMgPfPrTbTeVn; I Ad; *om.* Ea; I cap. ii RfTc; cap. ii Vm

⁴ qued. sunt PfTbTcTeVmVo; sunt qued. CaFbMg

⁵ trah- *AdCaPfTbTc; pertrah- Mg

⁶ quod *AdCaFbMgPfTbTe; quoniam Tc; quia Ca² ss

⁷ subv- CaMgPfTcTeVmVn; non subvenit Ph; non convenit (?) Tb

⁸ -onam *CaMgPfPhTc; -ona Tb

148

[Quod liber capitularium¹ auctoritate Zacharie pape confirmatus sit]². Prefatio libri quinti capitulo³

Precedentes⁴ quatuor libelli nonnulla gloriosorum Caroli atque Ludovici imperatorum⁵ continent capitula. Item. Illa que⁶ postmodum a fidelibus sancte Dei ecclesie Pipini et Caroli atque Ludovici⁷ didicimus⁸ in iamdictis libellis minime⁹ inserta esse pro Dei omnipotentis amore et sancte Dei ecclesie¹⁰, ac¹¹ servorum eius atque totius populi utilitate, fideliter investigare curavimus, et in tribus sequentibus libellis¹² distincte, cum suis coadunare¹³ ac Ludovico, Lothario atque¹⁴ Carolo nobilissimis regibus, filiis videlicet¹⁵ Ludovici imperatoris piissimi, habenda et

¹ capitularium PfVmVo; capitulorum BeCaMgSf; capitularum GcPaSb

² *in mg.* BeCaCeLdLn(*partly illeg.*)MgPfSbTe², *in text* SfVmVo(*adding cvi*); *om.*

AdLbMqPcPtRfTbTcVnVp

³ libri quinti capitulo CeDaGcLbPfPwRfTbTeVmVoVp; lib. v AaBeMqSf; libri quinti capitulo v CaSb(*later ? erased*); libri quinti capitularium MgVn; quinti lib. capitularii Tc

⁴ The ‘P’ *much enlarged* Pw; Proc- Te

⁵ Car. atque Lud. imp. (-oris Tb) *CaMgPfTb; imp. Car. atque Lud. Tc

⁶ Item. Illa que CaMgPfPrTc; Itaque Ph; Item Tb

⁷ [Illa] - Ludovici *CaMgPfTcVm; *om.* Tb

⁸ didicimus Te

⁹ minime *CaMgPfTcTe; *om.* PhTb

¹⁰ Pipini et Caroli – ecclesie *in mg.* Ha

¹¹ ac *CaMgPfTb; atque Tc

¹² libellis *CaMgPfTb; libris Tc

¹³ coadunare *AdBdCeHaLdLkMgPaPcPfPhPqPrPwSbTbTeTfVmVp; codicibus coadunare

BeCaDaPc²RfSb²; auctoritatibus codicum unare Ln; quod adunare Pk; adunare capitulis Tc; auctoribus coadunare Vn

¹⁴ atque *CaMgPfTb; et Tc

¹⁵ vid. *CaMgPfTb; *om.* Tc

omnibus Christianorum fidelibus tradenda¹⁶, scribere non distulimus. Item. His itaque peractis, est in fronte primi libelli¹⁷ posita Zacharie pape¹⁸ epistola omnibus episcopis ac reliquis ecclesiastici ordinis gradibus, et cunctis ducibus atque comitibus omnibus Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis¹⁹ directa, sicut in ea continetur. Quam sequuntur sinodales conventus quos sancte Romane et apostolice ecclesie²⁰ legatus Bonifacius Magontiensis²¹ ecclesie archiepiscopus vice supradicti²² Zacharie pape una cum Carolo magno Francorum principe canonice²³ tenuit, ut agnoscant²⁴ omnes hec predictorum principum capitula maxime apostolica auctoritate²⁵ fore firmata²⁶.

ID 4.174]

¹⁶ tradenda *AdBeMgPfTcTeVmVn; trahenda Ca; tractanda PhTb

¹⁷ li- ss Te

¹⁸ pape *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁹ corr. fr. -tas Tb

²⁰ ss Te

²¹ -ontiensis PfTb; -uciensis MgTc; -unciensis CaVm; -untinensis Te

²² supradicti *CaMgPfTcTe; suprafati PhTb

²³ canonice *CaMgPfPhTc; om. Tb

²⁴ agnos- *CaMgPfTb; cognos- Tc

²⁵ ap. auct. *MgTbTc; auct. ap. CaMg

²⁶ confirmata Sl

149

[*Quod liber capitularium¹ confirmatus sit² auctoritate Leonis³ pape IIII⁴]⁵. Leo IIII*

Lothario⁶ augusto

De capitulis vel preceptis⁷ imperialibus vestris nostrorumque etiam⁸ pontificum predecessorum irrefragabiliter custodiendis et conservandis⁹, quanto¹⁰ valuimus et valemus, Christo propitio, et nunc et in evum¹¹ conservaturos modis

¹ capitularium PfPrTeVm; capitulorum AdBeCaDaMgSf; capitular' Ea; capitularum GcPaSl; capitularius Vo

² sit conf. Sb

³ om. Da

⁴ IIII AdBeCaDaMgPfTeVmVo; om. EaGcSf

⁵ in mg. AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbSlTe², in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cxii); om. LbMqPcPtRfTbTcVnVp

⁶ Luth- Lb

⁷ cap. vel prec. *BdCaCeMgPaPcPfpkPrPwSbTcVmVnVp; prec. vel cap. LaPhTb; apostolis vel prec. Te

⁸ ss Te

⁹ conservandis *CaPfTbTcVn; confirmandis Mg

¹⁰ quanto *CaPfTbTcVn; quantum MgTc

¹¹ evum *CaMgPfPhTc; eternum Tb

omnibus profiteamur¹². Et si fortasse¹³ quislibet¹⁴ vobis aliter dixerit vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo¹⁵ mendacem.

ID 4.176] D 10 c 9

¹² prof- *CaMgPfTb; conf- Tc

¹³ fortasse *CaPfTbTc; forte Mg

¹⁴ quislib- MgPfTeVm; quil- CaTbTcVn

¹⁵ esse *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

150

[Quod nove leges et nove regule auctoritati non contrarie¹ in auctoritate habeantur]².

Gelasius Rufino et Aprili episcopis³

Quis aut⁴ leges principum aut patrum regulas aut admonitiones modernas⁵ dicat debere contempni, nisi qui impunitum sibi⁶ tantum estimet transire⁷ commissum?

ID 4.179] D 10 c 11, D 54 c 11a

¹ non contrarie *add.* Be³

² *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTe², *in text* Ea(*no inscr.*)VmVo; *om.*

LbMgPcPtRfSfTbTcVnVp

³ et Aprili epp. *AdCaLbMgPfTbTeVo; et Aprillo epp. PrVm; et Aprili archiepiscopis Sf; *om.* Tc

⁴ aut *AdCaEaGcMgTbTcTeVn; autem PfPrVm

⁵ *in mg.* Lb²

⁶ sibi *CaGcPfTbTc²TeVm; *om.* MgTc

⁷ est. trans. *CaPfTbTc; trans. est. Mg

151

[Quod leges Romane sint in auctoritate]¹. Item² Theodorico³ regi

Certum⁴ est magnificentiam vestram leges Romanorum principum⁵, quas in negotiis hominum custodiendas esse precepit, multo magis circa reverentiam beati Petri apostoli⁶ pro sue felicitatis augmento velle servari⁷.

ID 4.180] D 10 c 12

¹ *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTe², *in text* PaVmVo(*adding* cviii); *om.* LbMqPcPtSf(*cf c 152*)TbTcVnVp

² Item *AdCaLbMgPcRfPfTbTe (PcRf *after* regi); Idem PrTcVm

³ Theodoro Lb; Theorico Sf

⁴ Certissimum Lb

⁵ principum *CaMgPfTb; regum Tc; pontificum <vel principum> Te

⁶ apostoli *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ conservari Lb

152

¹Leo III Lothario² Augusto³

Vestram flagitamus clementiam, ut sicut hactenus Romana lex viguit absque universis procellis, et pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc suum robur propriumque⁴ vigorem obtineat.

ID 4.181b] D 10 c 13

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa, Ut lex Romana incorrupta permaneat *in mg.* Sb

² Lothario *AdCaMgTbTc; Luthario Lb; Lotharico Pf

³ Quod reges Romane sint in auctoritate *add. SfSImgTe².*; v *add. Sl*; De eodem *cx add. Vo*

⁴ propriumque *AdGcPfTbTcTeVm; proprium et CaMg

153

¹Dialogus² Augustini contra Petilianum³

Si in adiutorium vestrum⁴ et⁵ terreni imperii leges assumendas putastis, non reprehendimus. Fecit⁶ hoc Paulus cum adversus iniuriosos Romanum⁷ civem se esse testatur.

ID 4.183] D 10 c 7

¹ Determinatio sententiae quod leges veritati contrarie respuantur, veritati consentaneae teneantur *add. in mg* Be(*cf c 154*), Quod terrene leges assumantur auctoritate Pauli apostoli *in mg.* SbTe²

² Dialogus BeCaMgPfPrTb; Ex dialogo Tc

³ -ilianum *Be²GcLbMgPfTcTeVnVo; -ulianum CaPrTbVn; -ilinum Sf; De eodem *cxii add. Vo.* contra Petil. *om.* Pt

⁴ vestrum *CaMgPfPhTc; vestri Tb

⁵ et *CaMgTbTc; etiam Pf

⁶ et *add. Mg, om.* *CaPfTbTc

⁷ -anum *CaMgPfPhTc; -anorum Tb

154

[*Determinatio sententiae quod¹ leges veritati contrarie respuantur, veritati consentaneae teneantur².*³ Augustinus⁴ ad Bonifacium

Quicumque autem legibus imperatorum, que pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium.⁵ Quicumque ergo legibus imperatorum, que contra veritatem Dei⁶ feruntur, obtemperare non vult, acquirit⁷ grande premium.

¹ quod CaPfVm; quid Mg

² teneantur AdCeDaMgPfVm; reverentur Ca

³ *in mg.* AdCaCeDaGcLdMgPfPrSb, *in text* Ea(*no inscr. cf c 151*)VmVo(*adding cxii*); *om.* BeLbMqPcPtRfTbTcTeVnVp

⁴ Augustinus *AdBeCaLbMgTbTc; Eiusdem Augustini Pf

⁵ Item *add. PcRfTc, om.* *CaEaMgPfTbTe

⁶ ver. Dei *AdPfTbTcTe; Dei ver. CaMg; Dei voluntatem Ea

ID 4.184] D 9 c 1b, which was the earlier form of the cap.

⁷ sibi *add.* Vp. grande supplicium. Quicumque – acquirit (premium *corr. to* supplicium *in mg.*) Mq

155

[*De consuetudinibus que debeant stare, que non*]¹. Leo IX² Michaeli³ patriarche
Constantinopolitano⁴

Scit⁵ sancta⁶ Romana ecclesia quia nihil obsunt saluti credentium⁷ diverse pro
loco et⁸ tempore consuetudines, si illis canonica non obsistit⁹ auctoritas¹⁰, quando una
fides per dilectionem operans uni Deo commendat omnes¹¹.

ID 4.223 var., 5.44 pt. as here] D 12 c 3, which has pt.1 of this cap. and the middle of the next, as
QeTb

¹ *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLnMgSbTcTe²Wc, *in text* PaVmVo(*adding* cccxiii); *De consuetudinibus in mg.* Db²; *om.* EaLbMqPcPfPtTbVn; *for Vp see later note*

² IX *AdBeCaLbLdPpPkPtTbTcTeVmVo; II EaMgVn; XX Pa; XI Sf

³ Nicholas Rf

⁴ Mich. – Const. *om.* Ea; Leo – patr. Ad; Leo - Const. *om.* Qa; Mich. patr. Te; De cons. – Constant.]
Nicholaus Michaeli imperatori. Quod non sit resistendum cui canonica non obstat auctoritas Vp (*as Grat.*)

⁵ Sit Qa; Sic Pq

⁶ *om.* Wc

⁷ *om.* Aa

⁸ et *AdBeEaGcMgPpPhPkPtQaTbTcVoWc; et pro Ca; *om.* Vm

⁹ obsistit AdBeCaDaEaLgMgObOdPtQaSgTbTe; obstitit GcOeOfVoWc; obsistat RfTcTe²; obstat VnBrant

¹⁰ si (*in add.* Ca) illis - auctoritas

AaAdBdBeCaCcDaEaEgGcFcLbLgMgObOeOfPcPwQaSbSgTbTcVc²VnVpBrant; *om.*

*DbLdMqPaPfPhPkSeSfVcVm; auct. si illis non obsistit can. Se²

¹¹ quando (quia Ld) una – comm. omn. (omnes *om.* Pq, homines CePaPk, *over erasure* Sl)

*AdBdBeCaCbCeDaDbEaGcLbLdLgMgMqObOdOeOfPaPcPfPhPkPqPtPwRfSbSeSfSITeVmVoVpWc; quando una - omn. comm. AaEgLkPcRfSgTcTeBrant; quoniam fides per dil. – omnes Tf; pro qua eis obviare debemus nichil iudicamus vel eis resistimus (*cf c 156 below, and Gratian*) QeTb; quia una fides per dil. uni Deo omnes commendat Vn

156¹

[*Quod consuetudines diverse in diversis ecclesiis constitute maneant, si² contra fidem
non sunt³, et veritati consentiunt*]⁴. Leo IIII Lothario Augusto

De consuetudinibus quas nobis opponere visi⁵ estis⁶, scribentes per diversas
ecclesias diversas esse consuetudines, si⁷ illis canonica non obsistit⁸ auctoritas⁹, pro

¹ Ea *begins with* Ridiculum

² si MgPfTc; si et AdBeDaGcLdSfTeVo; sed et CaVm

³ sunt LdTcVm; fiunt AdCaDaMgPaPf(?)SbVo; fuerint BeSfTe

⁴ Quod (Quas Ad, Quando Vo) – cons. *in mg.* AdBeCaCeDaGcLgLnMgPpPrSbTcTe²Wc, *in text* SfVmVo(*adding* cxiii); Quod – fidem non sunt Ld; *om.* LbMqPcPtRfTbVn

⁵ visi *AdBeCaDaDbFdLdMgObOeOfPfPtTeVm; nisi PcSgTcBrant; iussi Vn

⁶ *any rubric and text to visi estis removed by plough at head of Lc fo. 88.*

qua eis obviare¹⁰ debemus, nil iudicamus vel eis resistimus¹¹. Item. Igmario archiepiscopo¹². Ridiculum est et satis abhominabile dedecus ut traditiones¹³ quas antiquitus a patribus suscepimus infringi patiamur.

ID 4.211b, 212] D 12 c 3b var. for si illis – debere vel posse resisti, c 5 for end, from Ridiculum

⁷ set Ob

⁸ obsistit *AdCaFbMgObTcVn; obstitit GcPfPhPrSfTeVm

⁹ De consuetudinibus - auctoritas

*AbAdBdBeCaCeDaDbEbEcEgFbFcGcKaLbLdLeLgLkMgMqObOdOeOfPaPcPfPhPkPqPrPtPwQaRfSbSdSeSgSITcTeTfVmVnVoVpVtWaWbWcZaBrant; om., running pro qua - eis resistimus on to end of c 155 QeTb

¹⁰ eis obv. *CaFbLdMgPfTbTeVm; obv. eis Tc

¹¹ -imus *CaFbLdMgTbTc; -amus Pf

¹² Item – arch. om. Vn

¹³ traditiones *BdBeCaCeDbFbLbLdLkMgPaPfPrRfSbTcTeTfVmVnVoBrant; tradictiones Ad; contradictiones PhPkQeSfTb

157

[In quibus negotiis debeant valere consuetudines]¹. Ex epistola Pii pape²

Consuetudinem³ laudamus que tamen⁴ contra fidem catholicam nil usurpare dinoscitur.

ID 4.66b] D 11 c 6

¹ In - consuetudines in mg. AdCaCeMgTc; De eodem in mg. CaDa, in text Vo; De consuetudine Ea(*no inscr.*); om. BeFbLbGcMqPcPfPrRfSbSfTbTeVm(*cf c 158 below*)Vn.

² In quibus – pape] Aug. ad Casulanum presbiterum *later canc.* Pc; Item. Aug' ad Casulanum presbiterum. Laudabilis est consuetudo que nicil fidei contrarium usurpat Vp (*as Grat.*); cxvi *add.* Vo

³ -es Vp

⁴ *corr. fr.* non Te

158

¹Augustinus ad Casulanum² presbiterum³

In his enim⁴ rebus de quibus nichil certi statuit scriptura divina⁵ mos populi Dei et instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut prevaricatores legum divinarum, ita contemptores consuetudinum⁶ ecclesiasticarum coercendi sunt.

ID 4.68] D 11 c 7

¹ In (*om.* Sf) quibus negotiis debeant valere consuetudines (con. val. Ln) *add. in mg.* BeCaDaGcLdLnPfPrWc, in text SfVm (*cf c 157*)

² Consulandum Vo

³ ad Cas. presb. *om.* Ea (*for Vp see c 157*); repeated from c 157 Pc. De eodem *add.* Vo

⁴ enim *CaEaMgPfTbTeVn; *om.* TcVp

⁵ script. div. PfPrTbTcTeVo; div. script. CaFbMg

⁶ cont. cons. *CaMgPfTb; cons. cont. Tc

159

Ex dictis Basilii¹, cap. xxvii²

Ecclesiarum institutiones³ quasdam scripturis, quasdam vero apostolica traditione⁴ per successiones in ministerio⁵ confirmatas accepimus, quedam⁶ vero consuetudine roborata approbavit usus. Quibus⁷ par ritus⁸ et idem utrisque⁹ pietatis debetur affectus. Unde quis vel aliquantulum sacrarum expertus scripturarum hesitaverit? Si enim¹⁰ attemptaverimus consuetudines ecclesie non per scripturas a patribus traditas nihil estimare, quantum religio¹¹ detrimenti latura sit despicientibus liquido constabit. Que enim, ut inde¹² ordiamur, scriptura salutifere crucis signaculo fideles docuit insigniri?¹³ Que vel trifariam¹⁴ digesta super panem et calicem prolixè orationis vel consecrationis verba commendavit? Nam non modo quod in evangelio continetur vel ab¹⁵ apostolo¹⁶ insertum secretis¹⁷ didicimus¹⁸, sed et alia perplura adicimus magnam quasi vim commendantia¹⁹ misteriis. Que orientem versus nos orare²⁰ litterarum forma prestitit²¹? Benedicimus fontem baptismatis oleo unctionis. Huc accedit quod ter mergimus quos²² baptizamus, oleo unguimus²³, verbis abrenuntiare Satane et angelis eius informamus²⁴. Unde hec et alia in hunc modum

¹ Ex – Bas.] Basilii pape Pt

² cap. xxvii *AdCaLbMgPFRfTbTcTeVnVo; cap. xxii GcPrVm; om. Ea. In quibus negotiis debeat valere consuetudines (cxvii add. Vo) in mg. LjSbTe², in text Vo. Ex – xxvii] Inviolabilis est consuetudo que nec humanis legibus nec sacris canonibus obviare monstratur. Augus' I' Basilii Vp (cfD 11 c 3)

³ Ecclesiarum institutiones AdCaDaEaFbHaLkMgPFTd; Eccles. constitutionum BePw; Eccles. institutionum CeGcLdMqPcPrRfTcTeVmVoVp; Ecclesiasticarum institutionum Ce2Ld2PhPtQeSbSITf²VnWc; Eccles. consuetudinum Tb; Ecclesiarum consuetudines Tf

⁴ traditione CaMgPcPFTbVn; institutione Tc; auctoritate (vel traditione in mg.) Tf

⁵ misterio Te

⁶ quedam CaGcPPhTcTe; quasdam MgTbVn

⁷ omnibus add. PcTc, om. *CaMgPFTbVn

⁸ par ritus] pariter Te

⁹ utrique Ca??

¹⁰ ss Te

¹¹ religio *BeCaMgPhTcVn; Legi Gc²; legio PfTe; lectio Tb

¹² modo Ca??

¹³ corr. to -ari Tb

¹⁴ vel trifariam *CaGcPFTbTeVmVn; multifariam MgPc(vel tri ss)Tc

¹⁵ ab *CaPFTbTc; om. Mg

¹⁶ -olo *MgPFTbTc; -olis Ca

¹⁷ corr. to decretis Gc²; secreti Pc. misteriis add. Tc, om. *CaMgPFTbTe

¹⁸ didiscimus Te

¹⁹ commendantia *BeCa³PfPhTcVm; commodantia AdCaGcVn; ac in commodantiam Mg; commendatia Tb; in commodantia Te

²⁰ nos or. *CaMgPFTb; or. nos Tc

²¹ prestitit AdBeCaPFTbTeVm; precepit Tc; prestituit Mg

²² quos *MgTbVmVn; quod CaPFTcTe

²³ unguimus *PFTbTc; unguimus CaMg

²⁴ Vo has Huc usque accedit – informamus marked for insertion here, in the mg, and informamus in the text has been expuncted

non pauca, nisi²⁵ tacita ac mistica traditione a patribus ecclesiastico more, reverentiori²⁶ diligentia²⁷ sunt in ministeriis²⁸ observata silentio, quam publicata²⁹ scripto.

ID 4.69] D 11 c 5

²⁵ quia add. MgPcTc, om. *CaPfPhTbTeVn

²⁶ -iori *CaMgPfTb; -iore et Tc

²⁷ diligentia *AdMgPfTbTe; diligenda Ca; et diligentia Tc

²⁸ minist- *AdCaPfPhSbTcTeVm; mist- MgSb²TbVn

²⁹ -cata *AdBeCaGcMgPc²TcVn; -ca LePaPcPfPhPrQeSbTbTeVm; -cato Rf

160

[*Quis¹ usus, qui² mores debeant teneri*]³. *Constitutionum⁴ libro I, titulo i⁵*

Non scripto⁶ in ius⁷ venit quod usus probavit. Nam diuturni mores consensu utentium approbati⁸ legem imitantur. Item. Ea que ipsa sibi queque civitas constituit sepe mutari solent vel tacito consensu principis vel alia postea lege lata⁹.

Inst. 1.2.9; ID 4.194] cf D 12 c 6 for diuturni mores - imitantur

¹ Quis AdCaEaMgPfTeVm; Qui BeQeSf

² qui AdBeCaEaPfsITeVm; vel Mg

³ in mg. AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrQeSbSITe²Wc, in text Ea(no inscr.)VmVo(adding cxviii); om. FbLbMqPcPhPtQaRfTbTcVnVp

⁴ Inst- Lb

⁵ tit. i AdBePcPfPhPrSITbTeVmVoWc; tit. ii DaGc; lib. i Qa; cap. i Tc; om. CaFbLbMgVn. *Whole insc. at foot of previous leaf*Ln

⁶ Non scr. Bd²GcLeLkMgMqPaPcPfPhPtPwQaQeSITbTcTeTfVoVp; Conscripto AdBdCeEaHaLbPkPrPqPyRfSeTd(*obs. corr.*)VmWc; Cum scripto BeCe²; Ex non scr. CaDaFbLdSbVn; Ex scr. Cc; []x non scripto Ln; Non ex conscripto Po

⁷ in ius LbMgPaPfPhSbTbTeTfVn; ius CaDaPcQaSb²RfVp; unius Gc; in Pq; minus PrVm

⁸ approb- *BeMgPfPtSITbTcTeVnVoWc; comprob- CaFb

⁹ lata AdBeCaCeFbGcLbMqPaPfPhPkPqPrPtPw²Qe(vel data add. Qe²)SbSITbTeTfVmVo; data DaLdLeLkMgPa²PcPwRfTcVpWc; allata Vn

161

[*Quid sit mos, quid sit¹ consuetudo*]². *Isidorus, Etimologiarum libro V, cap. iii³*

Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta⁴. Item. Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum⁵ quod pro lege suscipitur cum deficit lex. Nec differt utrum⁶ scriptura an ratione consistat.

¹ sit AdCaGcSfVm, om. BeEaMgPf

² Quid – cons. in mg. AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTe², in text Ea(no inscr.)SfVm; Quod consuetudo et usus antiquitus (antiquus Sl) sit tenendus ut (si Sl) nec legi nec rationi sit contrarius Vo, in mg. Vo; om. LbMqFbPcPtRfTbTcVn

³ Isidorus - lib. V cap. iii *AdBeDaFbGcLbMgPfPhRfSITcTeVmVn; Isidorus - lib. V cap. iiiii CaVo; Codicum libro VIII cap. ii titul' i Sf; Isidorus - lib. I ...Tb

⁴ scripta *CaMgPfRfTcTeVn; scriptura PhTb

⁵ id est add. Mg, om. *CaPfTbTc

ID 4.200] cf D 1 c 4, remote, D 1 c 5a

⁶ institutum, *subs. canc.* Td

162

[*Quod consuetudo et¹ usus antiquus sit tenendus si nec legi nec rationi fuerit contrarius*]². *Codicum*³ libro VIII⁴, cap. lii, tit. i⁵

Consuetudo precedens et ratio⁶ que consuetudinem suasit⁷ tenenda est, et quicquid contra longam consuetudinem⁸ fiet, ad sollicitudinem⁹ suam revocabit¹⁰ preses provincie.

ID 4.201] D 12 c 7

¹ vel Sb

² Quod – contrarius *in mg.* AdBeCaDaGcLdMgPrSbTe², *in text* MqSfVm; De eodem Vo; Quod cons. – tenendus legi et rationi non contrarius *in mg.* Pf; *om.* CeLbPcPfrTbTc

³ Codicum *BeCaFbLdMgPcPfrTbTeVm; Constitutionis Tc; Item Codicum Vp

⁴ VIII BeCaFbMgPfrTbTcTe; V Ad

⁵ capitulo - i *AdBeDaLdPcPfrVmVo(*adding* cxxii)Vp; cap. lii CaFbMgVn; cap. ii tit. i SfTb; concilio Tc: c. iii tit. i Te. *No insc.* Lb

⁶ ratio *CaFbMgPfrPhTc; oratio Tb

⁷ *corr. fr.* sit sua Te

⁸ longam cons. *CaFbMgPfrTb; cons. longam TcTe

⁹ vel consue ss Pw²; consuetudinem Te

¹⁰ revocabit *BeLd²PcPhTbTcVn; revocavit AdCaFbLdMgPfrPwTeVo; vocabit Gc; revocabis Vm

163

¹Titulo ii²

Consuetudinis³ ususque⁴ longevi non vilis auctoritas est, verum non usque adeo valituram⁵ momento⁶ ut aut rationem vincat aut legem.

Codex 8.52.2; ID 4.202] D 11 c 4

¹ De eodem *add. in mg.* Ca, *in text* Vo

² Titulo ii *AdBeCaLb(*in text, no break*)LdSbTbTeVmVnVo(*adding* cxxii); Titulus ii MgSf, *cf* Ea c 163; Eorundem tit ii Pf; Item Tc. Consuetudo et usus antiquus sit tenendus si nec legi nec rationi fuerit contrarius Ea(*cf c* 162, *no inscr.*)

³ -inis Bd²CaDaLk²MgPfrPwSbTcVp; -ines AdBdCeGcHaLbLdLkPhPqPrQe(vel -is ss)TbTeTfVm

⁴ ususque *BdBeCcCeDaFbGc2Ha²LbLdPrPwSbVmVp; iusque AdEaGcLeMqPhPqTbTeTfSIWc; usque CaPkQe; iurisque LkMgPc(*repeated and canc.*)RfTcVo; iuris Pf

⁵ valituram AdEaGcLbLeMgMqPcPfrTbTeVm; sui valitura CaFb; valitura BeCcLd(*followed by erasure*)SIcVnVo

⁶ momento *CcDaLdPw?Sb; memento

AdBeCaCeEaFbGcLbLeLkMgMqPaPcPfrPhPqPrQeRfSITeTbTfVmVoVpWc; *om.* Tc

164

*Nicolaus papa Igaro*¹

Mala consuetudo que² non minus quam perniciose corruptela vitanda est, que nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum ius ab impiis assumitur, et incipiunt prevaricationes et varie presumptiones³ celerrime⁴ non compressis pro⁵ legibus venerari, et privilegiorum more perpetuo celebrari.

ID 4.203] D 8 c 3

¹ Igaris Be; Lemaro Ce; Iemaro Pa; Ignaro Pr; Igaro episcopo Te; om. Ea. Quod mala consuetudo sit vitanda SbTe² in mg. Quod mala cons. vit. sit. cxxiii in text Vo

² que *CaEaLbMgMqPkPrQeSbTeVmVn; om. BeGcPaPcPfPhTbTcWc (GcPf with lacuna)

³ et var. pres. *CaMgTbTc; om. Pf

⁴ celerrime *CaPfTbTcVn; celeberrime MgTe

⁵ pro *MgPfTbTc; pre Ca

165¹

*Isidorus in Sinonimis*³, libro II⁴

Usus auctoritati cedat. Pravum usum⁵ lex et ratio vincat.

ID 4.207] D 11 c 1

*Augustinus, de unico baptismo*⁷ libro III⁸

Veritate manifestata⁹ cedat consuetudo veritati. Plane quis dubitet veritati manifeste¹⁰ consuetudinem cedere? Item. Nemo consuetudinem rationi et veritati preponat, quia consuetudinem ratio et veritas semper excludit, si¹¹ ratio, si¹² veritas optime¹³.

ID 4.208] D 8 c 4, which lacks si ratio - optime

¹ for Vp see *Conspectus after 2. 159*

² De eodem add. in mg. Ca, in text Vo, De eadem re in mg. Da, Quod usus cedat auctoritati in mg. SbTe²

³ Is. in Syn. *CaMgPfTbVm; In Syn. Is. Tc

⁴ lib. II *AdCaMgPfTbVmVnVo(adding cxxiii); lib. I Tc; om. Ea. No insc. in Lb, which has text after Aug. – III below

⁵ om. Rf. Po fo. 56v ends, fo. 57r begins (after loss of a leaf or two) in c 181

⁶ De eodem add. in mg. CaDaTe², in text Vo

⁷ Aug. de unico bapt. *BeCaLbMgPfSfSkTbVnVo; Aug' in mg. Ea; Beda PtTc; om. Ad; no inscr. no break PrVm

⁸ lib. III *AdCaLbMgPfPhSbTcVnVo(adding cxxv); lib. II BeTe; b. I Tb; om. Ea; Beda libro III (only) PcRf

⁹ manifestata *DaPrSb²RfTcTfVm²; manifesta AdBeCaCeEaGcHaLbLdMgMqPaPcPfPhPtSbTbTeVmVnVo

¹⁰ ver. man. CaMgPfTbVo; man. ver. Tc

¹¹ si *BeCaMgTbTcVo; sit Pf; si sit Pf²

¹² ratio si *BeCaGcMgTbVm; ratio sit Pf; ratio si sit Pf²; ratio et TcTe; rationem Vo

¹³ optime *CeGcMqPaPfPhPqPrSbSITbTeVm; optinet AdBeEaLbHaMgPtPwRfTcTfVo(inmundo subscript); exoptinet BdLk; optinetur CaDa(al. optinetur in mg., sic)LdLeVn; obtine PcPk

166

¹*Gregorius VII² Guimundo Aversano³ episcopo⁴*

Si⁵ consuetudinem fortassis opponas, advertendum fuerit⁶ quod Dominus dicit, Ego sum, inquit, veritas⁷. Non ait, Ego sum consuetudo, sed veritas. Et certe, ut beati Cipriani utamur sententia, quelibet consuetudo quantumvis vetusta⁸, quantumvis⁹ vulgata, veritati omnino¹⁰ postponenda et usus qui veritati est¹¹ contrarius abolendus est¹².

ID 4.213] D 8 c 5

¹ Item de eodem *add. in mg.* CaDa. Fas lex divina est. Ius lex humana est, au[tem] ius generale nomen. Lex autem iuris est species *add. in cramped hand* Ea (*only Greg. in mg. as inscr.*); De eodem *add. in mg* Te, *in text* Vo

² VII *BeCaLbMgPfTbTeVmVnVo; II PcRfTc; VIII Sf

³ -ano *CaPfPrTbTcTe; Aussano Be; Apsano Lb; Aversario MgVmVnVo; Ausano MqPh; Causano Pt; *om.* Ad

⁴ VII – episc. *om.* Ea

⁵ In CePaPk

⁶ fuerit *CaMgPfTb; est Tc

⁷ Ego – veritas *suppl. ss* Vo

⁸ quantumvis vetusta *AdBeCa² (ss)EaMgPfPrTcTeVm; quantumvis venusta CaVn; quantum vetusta vis Tb

⁹ quantumvis *AdBeMgPfTbTc; quantum Ca

¹⁰ ver. omn. *AdBeEaMgPfTcTe; ver. omn. est CaTb; ver. est omn. Pr; est ver. omn. Vm

¹¹ *ss* Te

¹² est cont. ab. est PcPfPhTcVn; est cont. ab. AdGcLeMqPrSITeVmVo; est cont. est ab. BeCaEaLbMg; cont. est ab. est Tb

167

¹*Ut non cito iudicetur ubi res obscura fuerit²*

Revelatione igitur facta³, cedat error veritati, quia et Petrus qui circumcidebat cessit Paulo veritatem predicanti.

ID 4.234 pt.] D 8 c 6 med.

¹ De eadem re *add. in mg.* CaDa

² Ut (Unde Vo) non cito iudicetur (vindictetur Pc) ubi res obscura fuerit (fuerit obs. Ea)

AdBeCaCeEaGcMgMqPcPrRfSbTcVmVnWc; Quod error cedat veritati *in mg* Te²; De eodem. Unde non cito – fuerit Vo; Idem de eodem Pf; Aug' ad inquisitiones Ian' ut non cito iudicetur Lb (*cf below*); *om.* PhPtTb.

³ veritatis *add. ss* Sb²

168

[Quod usus qui¹ nec² auctoritate roboratur, et in aliis locis³ aut vix aut nunquam tenetur, omnino respuatur, quamvis contra fidem non⁴ constituatur]⁵. ⁶Augustinus ad inquisitiones Ianuarii⁷

Omnia talia, que neque sanctarum scripturarum⁸ auctoritatibus continentur, nec de conciliis episcoporum⁹ statuta inveniuntur, nec consuetudine universe ecclesie roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut omnino nunquam¹⁰ inveniri¹¹ possint cause quas in eis constituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur sine ulla dubitatione resecanda estimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit quomodo contra fidem sint¹², ipsam tamen religionem quam paucissimis et manifestissimis celebrationum¹³ sacramentis misericordia¹⁴ Dei voluit esse liberam¹⁵. Quam¹⁶ servilibus oneribus¹⁷ premunt¹⁸, ut tolerabilior sit conditio Iudeorum, qui etiam¹⁹ si tempus libertatis non cognoverint²⁰, legalibus tamen sacramentis non humanis presumptionibus subiciuntur.

ID 4.206] D 12 c 12

¹ ss Mg

² nec CaMgPfTcVm; non Sf

³ om. Ce

⁴ contra fidem non BeCaMgPfSbTcVmVo; non contra fidem Sf

⁵ in mg. BeCaCeDaGcLdLn(partly illeg.)PfPrSbTcTe², in text MgMqSfVmVnVo; Quis usus respuatur in text Pa; om. AdLbPtRfTb. qui nec auctoritate roboratur in aliis locis aut vix aut nunquam tenetur omnino respuatur quamvis contra fidem <non> constituatur in text below after scripturarum Pw

⁶ cxxviii add. Vo

⁷ Aug – Ian.] repeated from insc. of 167 in small hand at end of 167, with Idem ad eundem as insc. here Lb

⁸ For Pw see note to rubr. above

⁹ corr. fr. eorum Ca³

¹⁰ omn. nun. *BeGcMqPfTbTeVm; nun. omn. AdCaMgTc; omn. vel nun. Vo

¹¹ -iri *MgPfTbTc; -ire Ca

¹² sint *CaMgTbTc; fuit Pf

¹³ -ationum *BeTcVo; -ationem AdGcMqPh(vel um ss)TeVm; -atiorem CaTb; -ationem liberam Mg; -atam Pf; -atione Tf

¹⁴ lacuna follows in Pf

¹⁵ liberam *CaPfTbTc; om. Mg

¹⁶ om. BeVo

¹⁷ oneribus *BeCaDa(over erasure)GcHaLbLdLkPcPfPhPqPrPwSbTbTeTf; hominibus Ad²CePk; hominibus vel (ss) oneribus Bd; orationibus Mg; honoribus MqVnVo; omnibus Rf; vel honoribus Tc

¹⁸ adeo add. MgTc, om. *AdBeCaPfTb

¹⁹ etiam *GcPfTbTeVn; et CaMgTc

²⁰ -erint CaGcMgPfTb; -erunt *Tc

169

[De observantia Sabbati]¹. Gregorius papa civibus² Rome

Pervenit ad me quosdam perversi spiritus homines prava inter vos³ aliqua et sancte fidei adversa seminasse, ita ut die Sabbati aliquid operari prohiberent, quos quid aliud nisi Antichristi predicatorum dixerimus, qui veniens⁴ diem Sabbatum atque dominicum ab omni faciet opere⁵ custodiri? Quia enim mori se et resurgere simulat, haberi vult in veneratione⁶ dominicum diem⁷. Et quia populum iudaizare compellit, ut⁸ exteriorem ritum legis revocet, et sibi Iudeorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum.

ID 4.6a] De cons. D 3 c 12a

¹ in mg. AdBeCaCeDaGcLdLnPfPrSbTe², in text EaMqPaSfVmVo(adding cxxviii); om.

LbMgOaPcPtRfTbTcVnVp

² civibus CaEaLbPfVm; urbis Sf

³ vos *AdCaMgTcVm; nos BeGcLbMqPfPrTbTeVn

⁴ veniens *PcPhPrSbRfTbTcVmVo; venientes AdBdBcCaCeDaEaGcHaLdLkMgMqPaPfPkPwTfVn; venientem TeVp

⁵ faciet op. PhTbTcTeVm²Vo; op. facient BeEaMgPw; facient op. CaGcHa²MqPfPrVm; facient Ha

⁶ vult in ven. *AdBeCaEaMgMqVo; in ven. vult GcPfPhTbTcTeVm

⁷ Dom. diem *CaMgPfTb; diem Dom. Tc

⁸ ss Te

170

[De dignitate dominice diei]¹. Ex concilio apud Compendium, cap. ii

Omnes dies dominicos a vespera in vesperam cum omni veneratione et observatione² decrevimus et ab illicito opere abstinere³, et ut mercatus in eis minime sit, nec placitum ubi aliquis ad mortem vel ad penam iudicetur, nec sacramenta iurentur nisi pro pace facienda.

ID 4.16j X 2.9.1 var.

¹ De dign. (corr. fr. dignatione Mq) - diei in mg. Ad(against c 171)BeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTe², in text Ea(no inscr.)MqVmVo(adding cxxx) ; De die dominico in mg. Tc; De diebus dominicis observatione Tf³; om. LbOaPcPtRfTbVnVp

² et observatione *AdCaGcLkPfTbTeVm; observare MgTc; obsecratione Vn

³ op. abst. CaMgPfTcTe; abst. op. Tb. et ab ill. op. abst. expuncted Sb

171

De eodem concilio¹, cap.² viii³

Ut⁴ mercatus die dominico in⁵ nullo loco habeatur⁶.

¹ concilio *AdCaGcLbMgTbTcVm; om. Pf

² capitulo concilio later reversed Ca

³ cxxx add. Vo; De eodem add. in mg. Da; Que opera fieri liceat in die dominica in mg. Td (cf c 172)

ID 4.21B]

⁴ Ut AdBeCaCe²DaGcMg²PcPfPrTbTcTeVmVnVoWc; Et CcCeMgOaRf

⁵ die dom. in CaMgPfTbTcTe; in die dom. PrVm

⁶ loco hab. *BeGcMgPfTbTcTe; hab. loco Ca; modo hab. PrVm; hab. Vp

172

¹De eodem concilio², cap. vi³

Tria⁴ catartaria⁵ opera licet fieri in dominica die⁶, id est, hostilicidia, carra, victualia vel angaria, et, si forte necesse sit⁷, corpus cuiuslibet duci ad sepulcrum.

ID 4.20]

¹ De tribus operibus in die dominico *add.* Ea; Qualiter in dominicis aut in festivis diebus sit orandum *in mg* Te² (*cf c 173*)

² De eodem concilio AdBeCaDaLbMgRfTbTc; De eodem GcSfVmVn; Item Pf; Item de eodem conc. Sb; *om.* Ea

³ cap. vi *AdBeCaLbPfTbVnVo; *illeg.* Mg; cap. viii AaPaPcRfTc; cap. vii Sb; *om.* EaLc. De eodem *add. in mg.* CaDa; Que opera fieri liceat in die dominica cxxxii *add.* Vo

⁴ Vria Vo; sunt *add.* Td

⁵ catartaria PaPfPrSIVm; carraria AaCaCcDaLbLeMqPtSbTbTd²VnVo²; carthataria AdBdLk²; carartaria Be; carrataria EaMg; cartaria GcPhQeVpWc; cathataria Lk; cartartaria CePcPk; kartagia Rf; catataria Tc; cartharia Td; caritaria Te; carratharia Tf; carria Vo; Tria cat. *om.* Lc. cararteristica, id est determinativa *add. ss* Pt

⁶ dominica die *CaEaMgPfTb; die dominico PcTc; die dominica Te

⁷ ut *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

173

Ex concilio Aurelianensi¹, cap. xiii²

In dominicis diebus vel³ ceteris festis, a vespera usque ad⁴ vesperam non flectant⁵ genua, sed stantes⁶ incurvati orent.

ID 4.36 med., *cf c 183 below*

¹ Aurel. CaMgPfTbTcVmVn; Augustini Sf

² xiii *AdCaPcTbVmVnVo; xiiii Aa; Item *only* Ea; viii Lb; De eodem conc. c. viii *repeated from c 172* Rf; xii Tc; xxx Te; MgPf *illegible.* xxii, De ieiuniis et elemosinis *in mg.* Bd²; Qualiter in dominicis aut in festivis diebus sit orandum *in mg.* Sb, De non flectendo genu in festis diebus *add.* Vo

³ vel *AdGcPfTbTcTeVmVo; et BeCaEaMgVn

⁴ ad *MgPfTbTc; in Ca

⁵ -ant *CaMgPfTb; -ent TcTe

⁶ stantes *CaMgPfTb; *om.* Tc

174

[De ieiunio clericorum]¹. Omnibus episcopis²

¹ De – cler. *in mg.* BeCaCeDaLdLnPfSbTe²Wc, *in text* (Mg *adding* De ieiunio *in mg*)

EaMgMqPrPtSfSITbVmVo(*adding* cxxxiiii); *in mg. and text* GcPr; De ieiunio et elemosina. de ieiunio clericorum Pr; *om.* LbRfTcVnVp. xxii. De ieiuniis et elemosinis *in mg.* Bd; xiiii *add. in mg.* Be²

Telesphorus septimus a Petro in decretali suo³. Cognoscite⁴ a nobis et cunctis episcopis in hac sancta et apostolica sede congregatis statutum esse ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes⁵ clerici in sorte Domini vocati a carne ieiunent, quia sicut discreta debet esse vita clericorum a laicorum conversatione⁶, ita et⁷ in ieiunio debet fieri discretio. Has igitur septem hebdomadas omnes clerici a carne et deliciis ieiunent, et himnis et vigiliis et⁸ orationibus Domino inherere die noctuque studeant.⁹

ID 4.25] +D 4 c 4, beginning Statuimus ut septem

² Omn. epp. *BeLbPpPhPrSfTbTe; []eolopholus vii a Petro in dec. suo. De ieiunio clericorum omnibus episcopis Ad; Telesph. - suo de ieiunio clericorum omnibus epp. *in text* Ca; Omn. epp. Telesphorus papa sextus a Petro *as inscr.* CaEa; Omn. epp. Tel. papa vii a Petro in decr. suo Da; Teles. vii a Petro in decretis suis (-ali suo SbVp) omnibus episcopis *as inscr., beginning canon*: Cognoscite MgSbTcVp; Thelesphorus papa omn. episcopis Mq; De concilio Aurelianenses [sic]cap. xiii (*cf c 173*) Rf; Thelesphorus – decretis suis *as inscr.* Tc; De ieiunio Th<el> omnibus epp. De ieiunio clericorum *in text* Vm; Omnibus Vo; Thelesphorus omn. epp. Wc; Telesph. – suo *om.* PyTf

³ (Omnibus episcopis *add.* PcPtSIVoWc) Telesph. – suo *in text* BeLbPcPpPhPrPtSfSITbTeVnVoWc; Tel. sept. a Petro omnibus episcopis in dec. suo Gc; *as inscr. (in various forms)*

AdCaEaMgMqPcTcVm; De Rf; *om.* Py

⁴ Cognoscite *AdCaEaMgPpTbVm; Recognoscite Tc

⁵ omnes *CaMgPcPpTb; *om.* Tc

⁶ laic. con. *CaMgPpTb; con. laic. TcTe

⁷ et *AdEaPpTbVm; etiam CaMgTcTe

⁸ vigiliis et *AdCaCeMgPpTcTeVn; *om.* PhTb

⁹ studeamus Sl

175

[*Quare¹ ieiunium per quatuor tempora distinguitur*]². De ieiunio quatuor temporum³

*Benedicto episcopo*⁴

Calixtus papa et martir xv⁵ a Petro Benedicto fratri suo et coepiscopo salutem. Ieiunium quod ter in anno apud nos celebrari didicisti⁶, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decrevimus, ut sicut annus per quatuor volvitur tempora⁷, sic et nos quaternum solempne agamus ieiunium⁸ per anni quatuor⁹ tempora.

ID 4.26] +D 76 c 1

¹ Quod Ad

² *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLnPpPrSbTe², *in text* Ea(*no inscr.*)MgMqSfVmVo; *om.* DbLbPcPpTbTcVnVp

³ De - temp. *BeCaDaGcLbMgMqPrPpTbTcTeVo; De iei. temp. Ad; De ieiunio clericorum Vn; *om.* EaPp. Calixtus papa *add.* PpTc, *om.* *AdCaMgSfTbVm

⁴ Ben. ep. *om.* Pt; Thelesphorus VII a Petro in decretalis suo (*repeated from c. 174*) Vn

⁵ xv *GcMqPpPhPrQeRfTbTcTeVmVo; xii AdBdBcCaDaEaLbMgPtSbSITfVnVpWc

⁶ -cisti *CaMgPpTb; -cistis PcTc; -sciti Tc

⁷ vol. temp. *CaMgPpTcTe; temp. vol. PhTb. fieri decrevimus – vol. temp. *ss* Ad

⁸ ag. iei. *PpTbTcTe; iei. ag. CaMg

⁹ anni quat. BdCaMgPpTcTe; quat. anni PhTb

176

[*Quod non sit ieiunandum¹ die dominico² et quinta feria³. Ad episcopos Hispaniarum⁴ Melchiades papa⁵ XXVIII a Petro⁶ in primo⁷ decretali suo*

Ieiunium dominici diei et quinte ferie nemo celebrare debet, ut inter ieiunium Christianorum et gentilium, et⁸ veraciter credentium et infidelium atque⁹ hereticorum, vera et non falsa discretio¹⁰ habeatur.

ID 4.27] *De cons. D 3 c 14*

¹ ieiunandum AdCaEaMgPf; ieiunium PrVm

² -ico MgPfVm; -ica Ca

³ Quod – quinta feria (feria quinta Ea) *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTe², *in text* Ea(*no inscr.*)MqSfVmVo; *om.* LbPcPtRfTbTcVnVp

⁴ ad epp. Hisp. *here* BeCaDaLbMgPcRfTbTcTeVnVo, *after* dec. suo GcPfPrVm; Hispan' episcopis *after* suo Pt; Hispaniorum ad episcopos Ad

⁵ papa *AdBeDaLbMgMqPcPfPrRfTbTcVnVo; *om.* CaTc

⁶ xxviii a Petro *om.* Mq

⁷ primo *AdBeDaMgPfTbTcVn; uno Vo; *om.* Ca. in primo *om.* Lb

⁸ et *MqPfTbTcTe; non BeCaMg

⁹ atque CaMgTb; et PfTcTe

¹⁰ discretio *DaEaMgPfTbTc; *om.* Ca

177

[*Qua ratione sit ieiunandum¹ in Sabbato². Innocentius Decentio Egubino, cap. iv³*

Sabbato vero ieiunandum esse ratio evidentissima monstrat. Nam si⁴ diem dominicum ob venerabilem resurrectionem⁵ Domini nostri Iesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos hebdomadarum dies ipsius diei imaginem frequentamus. Ac sicut sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, Sabbatum pretermittere non⁶ debemus, quia inter tristitiam et letitiam temporis illius videtur⁷ inclusus. Nam utique constat apostolos biduo isto et⁸ in merore fuisse et propter metum Iudeorum se occuluisse, quod⁹ utique non dubium est¹⁰ in tantum eos¹¹

¹ iei. sit Sb

² *in mg.* AdBeCaCeDaLdLnMgPfPrSbTe², *in text* Ea(*no inscr.*)MqSfVmVo(*adding* cxxxvii); *om.* LbPcPtTbTcVnVp

³ Dec. (et *add.* Gc) Egub. cap. iv AdDaGcLbPrSfVmVp; Decencio et (*om.* MgVn) Eusebio cap. iv BeCaMgVn; Dec. Eusebio cp. iii Ce; Egubino Dicencio cap. iv Lk; Decentio eppiscopo cap. iiii Mq; Egub. et Dec. cap. iiii Pc; Egub. Dec. Pf; Dec. Euobino cap. iii Pk; Egub. et Dec. cap. iii Rf; Dec. Eusebio cap. ii Tb; Egub. et Dec. Tc; Egubino Dec. cp. iiii TeVo

⁴ si *AdCaEaMgPfPhTeVm; sicut Tb; cum Tc

⁵ resurrectionem *CaMgPcPfPhTe; rationem resurrectionis Tb; *om.* Tc

⁶ pret. non *CaMgPfPhTb; non pret. Tc

⁷ videtur *AdBeEaPfTbTeVmVn; esse videtur Tc; videtur esse CaMg

⁸ et *CaMgPfPhTc; *om.* Tb

⁹ quod *AdPfPrTbTeVmVn; quos BeCaTc; quos quidem EaMg

¹⁰ illum *add. and canc.* Ad

¹¹ eos *MqPhPrSITbVmVn; *om.* AdBeCaEaMgPfTcTeVo

ieiunasse biduo memorato¹² ut traditio ecclesie habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Que forma utique¹³ per singulas tenenda est hebdomadas propter id quod commemoratio¹⁴ diei illius¹⁵ semper est celebranda. Quod si putant¹⁶ semel atque uno Sabbato ieiunandum, ergo et dominica¹⁷ et sexta feria¹⁸ semel in Pascha erit utique celebrandum¹⁹.

ID 4.28] De cons. D 3 c 13

¹² -ato *CaMgTbTc; -ata Pf

¹³ utique Ca²MgPfPhTcTe; after sing. Ca; om. Tb

¹⁴ commem- *CaMgPfTcTe; mem- PhTb

¹⁵ diei ill. CaPfTbTc; ill. diei Mg

¹⁶ ss Te

¹⁷ -ica EaMgTc; -icum BePfTbTeVm; ic' Ca; dominicum diem Vn

¹⁸ et non per singulas ebdomadas add. and canc. Pc (with semel ss)

¹⁹ -andum *BeCaEaPfTbTeVm; -anda MgTc

178

¹Ex² concilio Eliberitano, cap. xxiii³

Ieiunia super abstinencias⁴ per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium, Iulio et Augusto⁵, ob eorundem⁶ infirmitatem.

ID 4.31]

¹ Quod non sint celebranda ieiunia (iei. cel. Da) in Iulio sive in Augusto add. in mg. CaDaLn(against c 179); Que sint (sunt Sb) legitima ieiunia in mg. MgSb (cf c 179), in text Ea(no inscr.); De mundificatione ieiuniorum add. Vo

² Ex CaMgPfTbTc; om. Ad

³ xxiii *AdDaMgPfTbTcVmVnVo(adding cxxxviii); xxiiii CaLb

⁴ tes add. ss Mg²

⁵ Iulio et (ss Pr) Augusto *AdBeCaGcPrTbTeVmVnVo; Iulii et Augusti EaMgPfRfTcVp

⁶ eorundem *AdCaMgPfTbTe; eorum quidem PcTc

179

[Que sint legitima ieiunia¹]². Ex dictis sancti³ Apollonii⁴

Ieiunia sane legitima, id est quarta et sexta feria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua⁵ necessitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitaverit⁶, et sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur⁷ ergo qui in his diebus

¹ leg. iei. AdCaMgSfVm; iei. leg. Pf

² in mg. AdBeCaCeGcLdLnPfPrTe², in text MqSfVmVo(adding cxxxviii); om.

DaEaLbPcPtRfTbTcVnVp; in mg. to c 178 SbMg

³ sancti CaLbMgPfTbTc; beati Ad

⁴ Apollonii *AdBeCaGcLbPfTbVmVo; Apollonii Ea; Apollini MgSfVn; Apollinarii PcTc; Apoloonii cap⁷ Te. Insc. in mg. with no break Sb

⁵ gr. aliq. *PfTbTcTe; aliq. gr. CaMg

⁶ -averit CaMgPfTb; -avit Tc

⁷ -ebitur *MgPfTbTc; -etur Ca

sine⁸ aliqua necessitate solverit statuta ieiunia, vel cum tradente tradere Salvatorem vel cum crucifigentibus crucifigere.

ID 4.32] *De cons. D 3 c 16*

⁸ *corr. fr.* si Te

180¹

[Quibus mensibus et quibus² mensium hebdomadibus ieiunia quatuor temporum constituentur]³. Ex concilio Magontiensi, cap. ii⁴

Constituimus ut Quatuor Tempora anni ab omnibus hominibus cum ieiunio observentur, id est in Martio hebdomada⁵ prima, in Iunio secunda, in Septembri tertia, in Decembri quarta, que⁶ fuerit plena⁷ ante vigiliam Natalis Domini⁸, id est feria quarta et sexta⁹ et Sabbato veniant omnes ad ecclesiam hora nona¹⁰ cum letaniis ad missarum solempnia.

ID 4.35] +D 76 c 2 to Decembri quarta

¹ *added at foot of leaf* Ld²

² et quibus AdCaEaMgSfTeVm; quibusve Pf

³ constituimus Ad. Quibus – const. *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTe², *in text* Ea(*no inscr.*)MqSfVm; De quatuor temporibus cxi Vo; *om.* LbPcPtRfTbTcVnVp

⁴ Ex – ii CaLbMgPfSbTbTcVn; Ex concilio Elibertano cp. xxiii Da (*cf c 178*)

⁵ in Mart. hebd. *MgPfTbTc; in Mart. *added* Ca²

⁶ si *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

⁷ plena *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁸ Nat. Dom. *CaMgPfPrTcVn; *om.* PhTb

⁹ sexta *CaPfTbTc; vii Mg

¹⁰ hora nona *CaMgPcPfTb; *om.* Tc

181

[De eodem]¹. Ex concilio Salegonstat habito de custodiendo ieiunio²

De incerto autem ieiunio Quatuor Temporum hanc certitudinem statuimus, ut si Kalend. Martii in quarta feria sive³ antea evenerit⁴, eadem hebdomada celebretur⁵.

Si autem Kalend. Martii in quinta feria aut in⁶ sexta feria, aut⁷ in Sabbato

¹ *in mg.* Ad²BePf; *in text* AdBe(*later canc.*)CeGcPhTb; *om.* CaEaMgMqPcPtTcVmVnVpWc; De eadem *in mg.* Te²

² Ex -Sal. (Sale constat BePhPrSfTb, Salgunstat Gc, Saligenestat Mq, Saleconstanensi Pc, Saleconst'nseni Rf, Saligostat TcVn, Saler⁷ Vp) habito de custodiendo ieiunio

*BeCaGcLbMgMqPhPrRfSfTbVmVnVpWc; *om.* Ad; De cust. iei. Ea; Ex - Sal. Pf; Ex – Sal. habito Pt; De concilio Constantiensi habito de custodiendo ieiunio Tc; Ex conc. Salegonstat - ieiunio. Quibus mensibus et quibus mensium ebdomadibus ieiunia quatuor temporum constituentur Vo

³ sive *EaMgPfTbTc; vel Ca

⁴ evenerit *AdCaPfPhTeVm; evenerint BeMgTcVn; venerint Tb

⁵ ieiunium *add.* PhTb, *om.* *CaMgPfPrTcTeVn

⁶ aut in MgPfTb; vel in Ca; *om.* Tc

⁷ feria aut CaMgPfPrTe; aut PhTb; et Tc

distenduntur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo⁸, si Kalend. Iunii in quarta feria⁹ aut antea evenerint¹⁰, in¹¹ subsequente¹² hebdomada celebretur ieiunium¹³, et si¹⁴ in quinta aut¹⁵ in sexta feria, aut¹⁶ Sabbato contigerit¹⁷, ieiunium in tertiam hebdomadam¹⁸ reservetur. Et hoc¹⁹ sciendum est²⁰ quod si quando ieiunium mensis Iunii in vigilia Pentecostes secundam predictam regulam²¹ evenerit, non ibi celebrandum erit; sed in ipsa hebdomada solempni Pentecostes, quia vigiliam²² similiter²³ et ieiunium celebrare non convenit, et tunc propter solempnitatem Spiritus sancti diacones²⁴ dalmaticis induantur, et²⁵ Alleluia cantetur et²⁶ Flectamus genua non dicatur.

Eodem modo de Septembris ieiunio constitutum est, ut si²⁷ Kalend. Septembris in quarta feria evenerit²⁸ aut antea, ieiunium in tertia hebdomada celebretur; et si in quinta aut²⁹ sexta, aut Sabbato contigerit³⁰, in quarta hebdomada³¹ ieiunandum erit. In Decembri vero illud observandum erit ut³² proximo Sabbato ante vigiliam³³ Natalis Domini celebretur³⁴ ieiunium, quia si³⁵ vigilia in Sabbato evenerit, similiter³⁶ vigilia³⁷ et ieiunium celebrare³⁸ non convenit.

ID 4.33J +D 76 c 3

⁸ in ceteris mensibus fiat *add.* (omitting rest of canon) Ea

⁹ qu. fer. CaMgTbTc; fer. qu. Pf

¹⁰ -erint TbTc; -erit CaMgPfPrTe

¹¹ *expunct.* Tb

¹² subsequente AdCaGcMgPrVm; sequente PfTbVn; sequenti Tc

¹³ Si autem Kalend' – cel. ieiunium *om.* Ph; Simili quoque – cel. ieiunium *in mg.* Vo²

¹⁴ *om.* Te

¹⁵ aut BeCaMgPfTb; et Tc

¹⁶ in *add.* PrTbTcVmVn, *om.* BeCaMgPfPhTe

¹⁷ -erit *CaMgPfPhTc; -erint Tb. *Po resumes*

¹⁸ tertiam ebdomadam *CaGcMgPfTeVm; quarta ebd. Ph; tertia ebdomada TbTc

¹⁹ hoc CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁰ *ss* Tb

²¹ pred. reg. *CaMgPfTcTe²; reg. pred. PhTb; reg. Te

²² -ilium *CaMgPfTb; -ilia Tc

²³ similiter *MgPfPhPrTeVm: simul CaPcTb; sim' Tc; insimul Vn; *om.* Gc

²⁴ -ones CaPfTbTc; -oni Mg

²⁵ et *PfTbTcTe; *om.* CaMg

²⁶ et *CaPfTbTc; *om.* Mg

²⁷ *om.* Te

²⁸ -erit CaMgPfPhTeVm; -erint TbTc

²⁹ in *add.* CaMgTeVn, *om.* AdPfPhTbTcVm

³⁰ -erit *AdCaMgTbTeVm; -erint PfTc

³¹ celebretur et si – ebdomada *in mg.* Ad

³² ut PfTbTcTe; ut in CaMg; in Vm

³³ *om.* Te

³⁴ In Decembri – celebretur *in cramped hand over erasure* Te

³⁵ *over erasure* Pf

³⁶ similiter Gc²MgPfTbTe; simul BeCaVn; sim' Tc; *om.* Gc

³⁷ -ilia GcPf; -ilium BeCaMgTbTeVn; il' TcVm

³⁸ -are *CaMgPfTb; -ari Tc

182

[*Qua supputatione¹ in Quadragesima videatur anni decima². Ex epistola Gregorii pape³*

Quadragesima summa observatione est observanda⁴ ut ieiunium in ea preter dies dominicos⁵, qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impederit, nullatenus solvatur, quia ipsi dies decime sunt anni. A prima igitur dominica Quadragesime usque in Pascha Domini sex hebdomade computantur, quarum videlicet dies quadraginta duo fiunt⁶. Ex quibus dum sex dies⁷ dominici abstinentie subtrahuntur⁸, non plus in abstinentia quam triginta sex dies⁹ remanent. Verbi gratia, si per trecentos sexaginta¹⁰ quinque¹¹ dies annus ducitur, et nos per triginta et¹² sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus¹³, et¹⁴ ut sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro ieiunio consecravit, quatuor dies prioris hebdomade ad supplementum quadraginta dierum tolluntur¹⁵, id est quarta feria que Caput ieiunii subnotatur¹⁶, et quinta feria sequens et sexta¹⁷ et Sabbatum. Nisi quatuor istos dies superioribus triginta sex adiunxerimus quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur etiam ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare. Quapropter ut omnis decima a nobis Deo rite persolvatur, tollamus decimam anni, et in ea peccata nostra confitendo, corrigendo nos, ieiunando,

¹ supputatione Ce

² Qua - dec. in mg. AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTe², in text EaMqSfVmVo(adding cxlii); om. LbPcTbVnVp; De supp. in Quad. quomodo videatur anni decima esse Tc mg.

³ Ex ep. Greg. pape *AdBeLbMgPfPrTcTeVnVoVp; Ex ep. beati Greg. pape Ca; Greg' Ea; Ep. Greg. pape Tb; Ex omel' Greg' pape Vm

⁴ obs. est obs. AdCaMgPfPrTe; entenda[?], with vel observanda ss Ln; veneratione est obs. PhTb; obs. obs. est TcVn

⁵ dies Dom. *CaPfTbTcTe; Dom. dies Mg; Dom. Ph

⁶ fiunt CaMgTbTeVm; sunt PfTc

⁷ dies CaPfMgVm; om. TbTcTe

⁸ abst. sub. CaMgPfTcTe; sub. abst. PhTb

⁹ in abst. quam XXX et (om. CaTc) VI dies (om. Tc) *CaMgPfTcTeVm; quam XXX et VI dies in abst. Tb

¹⁰ sexag. *MgPfTbTc; l Ca

¹¹ sexag. quinque] ccclxvi Te

¹² et CaMgTbTc; om. Pf

¹³ Deo damus *MgPfTbTc; damus Deo Ca

¹⁴ et *CaPfTbTc; om. Mg

¹⁵ tolluntur *PfTeVo; ponuntur BeCaMgPcTbTcVn

¹⁶ subnot- *CaMgPcPfTb; prenot- Tc

¹⁷ feria seq. et sexta *CaMgPcPfTb; et sexta sequens Tc

vigilando, orando, elemosinas¹⁸ dando abstergamus, et carnem nostram decimemus¹⁹,
ut ad sanctum Pascha securi²⁰ pervenire possimus.

ID 4.34] De cons. D 5 c 16 to nostrorum decimas dare

¹⁸ -inas *CaPfTbTc; -inam Mg

¹⁹ et carnem - dec. *CaMgPfTb; om. Tc

²⁰ securi *Be²CeDa²GcLbPhPqPrSbTbVmVn; om. AdBdBcCaDaEaLkMgPaPcPfPkTcTeVoVpWc

183

[Quibus temporibus debeant¹ flecti² genua]³. Ex concilio Aurelianensi⁴, cap. xiii⁵

Ut presbiteri plebibus annuntient quod⁶ in Quadragesima et in⁷ ieiunio
Quatuor Temporum, tantummodo ad missarum solempnia genua flectere debeant. In
dominicus et in⁸ ceteris⁹ festivis diebus¹⁰ minime. Nec quisquam uno¹¹ genu solotenus
impresso¹² orare presumat, sicut Iudei irridentes Dominum in passione eius fecisse
leguntur, sed utraque genua in terram ponat¹³. Ait enim Apostolus, Flecto genua mea
ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

ID 4.36 mod.]

¹ debeant AdBeCaEaMgPfTcVm; solent Vf

² flecti Ad

³ in mg. AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTcTe², in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding cxliiii); om. LbPcPtRfTbVnVp

⁴ I add. Tc, om. *CaLbMgPfTb

⁵ xiii *AdCaLbMgPcTbTeVmVn; xxiii Be; iii Tc; in binding Pf

⁶ quod *CaMgPfTb; ut Tc

⁷ in *BeMg²PfTbTc; om. CaMg

⁸ om. Te

⁹ ceteris *AdCaMgPfPrTcTe; certis PhTb

¹⁰ festivis diebus GcPfTbTeVm; diebus festivis BeCaEaMg; festivitibus Tc

¹¹ flexo Bd; solo Ad

¹² solotenus (solat- Ce) impresso CeGcPaPc²PhPrTbVm; solotenus AaPcPqSbTeVo; flexo solotenus AdEa; solo Bd; solotenus flexo BeCaDaMgPwTcVnVp; solatenus MqPf; solatenus impresso Pk

¹³ ponat *MgPfTbTc; ponant CaTe(?before corr.)

184

[Qua hora sit manducandum in Quadragesima]¹. Ex concilio Cabillonensi², cap. v³

Solent plures qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox ut signum
audierint, ad horam nonam manducare. Qui nullatenus ieiunare⁴ credendi sunt, si ante
manducaverint quam vespertinum celebretur officium. Concurrentum est enim⁵ ad

¹ in mg. AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTcTe², in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding c et xliiii); om. LbPcPtRfTbVnVp

² Gabilonensi Lb; Capulensi Rf

³ Ex decretis Silvestri pape cap. i add. in mg. Mg

⁴ ss Ca³

⁵ est enim CaMgPfTb; enim est Tc

missam⁶ et auditis missarum solemniis et vespertinis officiis, largitis elemosinis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit ut⁷ ad missam venire non valeat, estimata vespertina hora, completa oratione sua, ieiunium solvat.

ID 4.45] De cons. D 1 c 50

⁶ -sam *AdGcPFTbTeVmVn; -sas BeCaMgTc

⁷ ut *CaPFTbTc; et Mg. fuerit ut *ss* Te

185

[Cuiusmodi¹ refectio sit accipienda ieiunanti]². Ex dictis Pimenii³ heremite

Sint tibi quotidiana ieiunia, et refectio satietatem⁴ fugiens. Nihil enim prodest tibi⁵, biduo aut triduo⁶ transmissio, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensantur saturitate⁷ ieiunia. Ilico mens repleta torpescit, et irrigata terra corporis huius spinas et carduos⁸ germinat⁹.

ID 4.55] De cons. D 5 c 19 to pariter obstruatur only

¹ Huiusmodi Te

² *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTcTe², *in text* MqSfVmVo; *om.* LbPcPtTbVnVp

³ Pimenii BeCaCeDaGcMgPcPfPhPrSbTeVmVnVo; Pipinenii Ad; Pimenei Lb; Pimenii Mq; Pigmenii RfTb; Pigmetii Tc; Pemenii Sb²Vp. Ieronimus *add. ss* Qe

⁴ satietatem *CaMgPFTb; saturitatem Tc

⁵ prod. tibi *BeMgPfPhTcTe; tibi prod. Ca; prod. Tb

⁶ bid. aut trid. CaMgPfPrTc; trid. aut bid. PhTb

⁷ *after corr.* Gc

⁸ et card.] vel tribulas Aa; et cardulos Te

⁹ generat Ce; generabit Te(*before corr.*)Vp; *in mg.* Vo²

186

¹De eadem re. Item idem²

Sint tibi ieiunia pura, continua moderataque, id est quotidie esurire et quotidie prandere.

ID 4.56] De cons. D 5 c 20a

¹ Quod tria sunt genera elemosinarum *add. in mg.* Mg

² De eadem re. Item idem AdCaCeLbQeSITbTeVp; De eadem re Be; De eadem re. Item idem. Ier' Da; De ieiunio Ea; Idem de eadem re GcPrVm; De eodem item Lc; Item idem de eadem re MgVnVo; Item de eadem re MqPr²; De eadem re idem PcRf; Eiusdem de eodem Pf; De eadem re. Item Ph; Idem PtSbTc; De eodem Wc

187*Ieronimus*¹Parcus cibus et semper venter esuriens² triduanis prefertur³ ieiuniis.

¹ Ier.] Item idem. Gr' Lb. Gregorius *add.* Da, Gr' *add.* Pf, Idem *add.* Ph, papa Gregorius *add.* Pt; ad Furiam *add.* Qe²; Gregorius de elemosina *add.* Rf; presbiter *add.* Tb, Gr. de eodem cxlvii *add.* Vo; Item Aa; *om.* AdBeCaEaMgPrTcVmVnVp; *before c 188* Be

² semper vent. es. CeGcPfPhPrSITbTcTeVmVn; semper es. vent. BeCaEaMg; vent. es. semper Vo

³ -feretur Te

188*Gregorius*¹Spernitur ieiunium quod in vesperum² repletionem ciborum³ reficitur.⁴

¹ Gregorius AdCaCeEa(mg.)LcMgPrSfSITbTeVmWc; Item Aa; Ier' Gregorius Be; Isidorus DaLbMq; Idem Pf; Gregorius episcopus Tb; Gregorius, de elemosina PcTc (*cf 187 above, 190 below*); De eodem cxlviii Vo; *om.* GcPtRf

² vesperum BeCaEaPfTbTcTe; vespertinum Mg; vespere Vn

³ rep. cib. BeEaMgPfTbTc; cib. rep. refertur vel Ca

⁴ *Canon without insc. after c. 189* Vn

189¹²*Isidorus*³Perfectum ieiunium est quando homo noster exterior⁴ ieiunat, et interior orat.

¹ *after c 190 in smaller hand* Ea

² xv *add. in mg.* Be². Item *add.* Aa; De elemosina *add.* Ad (*cf c 190*)

³ De elemosina DaLb; Greg' ex concilio Cabilonensi *add.* Rf. De eodem cxlviii Vo; *om.* MqVn; De elementis *add.* Vp (*and cf c 190*); De elemosina *add.* Sl

⁴ noster ext. BeCaEaMgPfTb; ext. noster Tc; ext. Te

190*[De elemosina]*¹. *Ex concilio Cabillonensi cap. v*²

Diebus vero ieiunii elemosina facienda est, et cibum sive potum quo quisque debuit³ uti, si ieiunaverit⁴, pauperibus eroget. Quia ieiunare et cibos prandii ad cenam reservare non mercedis sed ciborum est incrementum.⁵

ID 4.44]

¹ De el. *in text* Ea(*no inscr.*)MqTcTeVm, *in mg.* BeCaCeDaGcPfPrQeSb; Item Ad(*cf c 189*); Hysidorus de elemosina cl *after insc. and* De eodem *before it* Vo; *om.* LbLcMgPhPtRfTbVnVp

² Ex - cap. v BeCaLbMgPfTbTcTeVmVn; Gg. Ex - cap. v Pc; *om.* Rf (*cf c 189*); Ex conc. Cab. Sf; Gg' de helemosina (*with Ex - v as second insc. to c 189*) Vp

³ debuit *AaAd²BeGcPfTbTeVnVo; debeat AdCaEaMgRf(vel -uit ss)Tc; debet PrVm

⁴ -erit *MgPfTbTc; -erint Ca

⁵ *Oa ends II here.*

191

[*Qualis debeat esse¹ elemosina*]². *Gregorius*³

Elemosina⁴ Redemptoris nostri oculis illa⁵ placet, que non illicitis et iniquitate⁶ congeritur, sed que⁷ de rebus concessis et bene acquisitis impenditur.

+C 14 q 5 c 7

¹ deb. esse AdBePfTc; esse deb. Ca

² Qualis – elem. *in mg.* AdBeCaCeDaGcGcLn(*partly illeg.*)PfPrSbTcTe², *in text* LcMqVmVo(*adding clii*); Item Ea; *om.* LbMgPcPtRfTbVnVp

³ *om.* LcVn; papa *add.* Pt; dicit *add.* Te

⁴ illa *add.* AaTcTe², *om.* BeCaMgPfTbTeVn

⁵ illa BeCaEaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ -atem Te

⁷ ss Be²

192

[*Quod tria¹ sunt genera elemosinarum*]². *Albinus*³

Tria sunt genera elemosinarum, una corporalis, egenti dare quicquid poteris; altera spiritualis, dimittere a quo lesus fueris; tertia delinquentem corrigere et errantes in viam reducere⁴ veritatis.

+D 45 c 12

¹ trina PrVm(*before corr.*)

² *in mg.* Ad²BeCaCeDaGcLdLn(*partly illeg.*)PfPrSbTcTe², *in text* Ea(*no inscr.*)MqVmVo(*adding clii*); *om.* LbMgPcPtRfSfTbVnVp

³ Albinus AdBeCaGcLbLc(*mg*)LePcPtRfSfTb?TcVmVo; Albinus Alsinus Mg; Alsinus Pf; Albinus de eadem elemosna dicit Te; Albinus asinus Vn; Aibinus Vp

⁴ reduc- AdBeCaMgPcPfTbTeVn; duc- CcTc

193

*Augustinus*¹

Due² sunt elemosine, una cordis, alia pecunie. Elemosina cordis est dimittere quod lesus es. Nam dare aliquid indigenti aliquando queris et non habes, indulgere peccanti quantum volueris redundat tibi. Elemosina cordis multo maior est quam elemosina corporis. Caritatis elemosina sine terrena substantia sufficit; illa vero que corporaliter datur, si non³ benigno corde tribuitur⁴ omnino⁵ non sufficit.

+D 45 c 13

¹ Aug.] Item Aa; Gr' Lb; *om.* Vn. De eodem clii *add.* Vo

² Que LcPyTe

³ si non BeCaPfTc; sine Mg

⁴ corde trib. BeCaMgPfPrTcTeVn; trib. corde PhTb

⁵ trib. omn. *om.* Aa

194

In decretis Gregorii pape¹, cap. cxxviii²

Neque elemosina reputanda est si pauperibus dispensetur quod ex³ illicitis rebus accipitur, quia qui⁴ hac intentione male accipit ut quasi bene dispenset, gravatur potius quam iuvatur.⁵

ID 5.112 end] C 1 q 1 c 27a var.

¹ pape GcLbMqPrTbTcVmVn, om. AdBeCaEaMgPcPfSf

² cap. cxxviii AdBeCaCeGcLbPcPoPrRfSfTcVmVnVo; om. Ea; cap.cc.... MgPf; cap. ccxxviii MqPhQeTe; cap. xxxix Tb; Non debere fieri elemosinam de rebus illicitis *add.* Po(mg.)Vo. Vp *has insc.*: Aug. de doctrina Christiana

³ ex *MgPfTbTc; om. Ca

⁴ qui *EaMgPfTbTc; in Ca

⁵ iuuet Sl

195

[Quod nemo ieiunando vel prandendo discrepet a bonis inter quos versatur]¹.

Augustinus in libro de doctrina Christiana²

Quisquis autem rebus pretereuntibus restrictius utitur quam sese³ habent⁴ mores eorum cum quibus vivit, aut intemperans aut superstitiosus est. Quisquis vero⁵ sic eis⁶ utitur ut metas⁷ consuetudinis bonorum inter quos versatur⁸ excedat, aut aliquid significat⁹ aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum sed libido in culpa est. Quid¹⁰ igitur¹¹ locis et tempori¹² et personis conveniat diligenter attendendum¹³ est, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim¹⁴ potest¹⁵ ut sine aliquo vitio cupidinis¹⁶ vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur, insipiens¹⁷

¹ Quod – versatur (habitat Sf, conservatur Te) *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLn(*partly illeg.*)MgPfPrTe², *in text* Ea(*no insc.*)MqSfVmVo(*adding clv*); De modo comendendi in ieiunio et alibi *in mg.* Cb², *in text* Lm; om. CcLbPcPtRfSbTbTcVnVp

² Aug. in libro de doct. Chr. AdCaCbLdLmPcTbVmVo; In libro – Chr. Aug. Be; om. CcCe; Aug. de doct. Chr. DaLbMgTcVn; *lacuna* Pf

³ sese *BdBeFcPfTbTc; se LdMg

⁴ habent *AdCeTb; habeant Christiani CaCbDa; habeant BeCcDa²EaGcLbLdLmMgPfPh?RfSbTcTeVmVo; habuit Vn

⁵ vero *CaLdMgPfTbTc; autem Cc

⁶ *corr. fr.* ei Cc

⁷ *obsc. corr.* Te

⁸ versatur *CaLdMgPfPhTcVm; conversatur Tb

⁹ significat *BeCaCbCcLmTbVmVo; sig'e Mg; sg'c Ld; sig'cat Pf; signc' Tc; sigt' Te

¹⁰ Quid *CbGcLdMgTcVn; Quod BeCaCcLmPfPrTbTeVmVo

¹¹ ergo Vo

¹² -ori BeCaCbCcLdMgPfTbTe; -orum Lm; -oribus PrTcVmVnVo

¹³ attendum Tc

¹⁴ enim *CcCcLdLmMgPfTbTcTe(ss); non Ca

¹⁵ potest *CaCbCcLdLmMgPfTb; poterit Tc

¹⁶ cupidinis *GcLdLmTbVm; cupiditatis BeCaMgPfTcTeVmVo

¹⁷ incipiens Cc

autem fedissima¹⁸ gule flamma¹⁹ in vilissimum ardescat et sanius²⁰ quisque maluerit more Domini²¹ pisce vesci quam lenticula more Esau nepotis Abraham²², aut hordeo more iumentorum. Non enim propterea continentiores nobis sunt²³ plures bestie quia²⁴ vilioribus aluntur escis²⁵. Nam²⁶ omnibus huiuscemodi²⁷ rebus non ex earum rerum natura²⁸ quibus utimur, sed ex²⁹ causa utendi et modo appetendi³⁰ vel probandum est vel improbandum quod facimus³¹.

ID 4.24] D 41 c 1

¹⁸ fedissima *CaLdMgPfPhTcTeVm; fedidissima Lm; fetidissima Tb

¹⁹ fl. gule *marked for reversal* Tb

²⁰ sanus Cc

²¹ more Dom. *CaLdMgPfTbTc; Dom. more (*corr. fr.* amore) Cc

²² Abrahe Cc

²³ nob. sunt *CaLdMgPfTbTc; sunt nob. Cc

²⁴ quia CbCcLdLmMgPfTbTc; qui Ca

²⁵ al. (aliuntur CbCc) escis CaCbCcLdLmMgPfTbVn; escis al. Tc

²⁶ in *add.* *Da²Mg; ex *add.* Cb, *om.* CaCcCeDaGcLdLmPfTbTcTeVmVn

²⁷ huius comedi Te

²⁸ earum rerum nat. *CaCbCcLdLmMgPfTb; nat. earum rerum Tc

²⁹ ex *CbCcDa²GcLmTbVm; *om.* BeDaLdMgPfTcTeVnVo

³⁰ *corr. fr.* utendi Lm

³¹ quod. fac. *ss* Mh², fecimus Ce

Explicit liber secundus¹

¹ Expl. lib. secundus AdBdCaDbEaHaLbLeLkMgMqOa(*after c 190*)ObOfPcPfPhPqQeRfSbSeSfSlTbTcTdTeVnVoVq; Expl. lib. tertius AaSg; Expl. secundus Od; Explicit secunda pars et liber quartus Pa; *om.* BeCeDaEgGcLcOePrPtVmVpWcBrant. LeMh *precede* Explicit *with the rubric to 3.1.*